

JULES VERNE

**UTAZÁS A FÖLD
KÖZÉPPONTJA FELÉ**

**Fordította: Veressné Deák Éva
Sajtó alá rendezte: Majtényi Zoltán**

TARTALOM

1.	Nagybátyám váratlanul hazaérkezik	24.	Utazás a Föld alatt
2.	Mire bukkant a könyvek szerelmese?	25.	Tudományos vita az óceán alatt
3.	Saknussemm titkosírása	26.	Axel eltéved
4.	A kulcs	27.	Tévelygés az útvesztőben
5.	Axel nem tudja, mit csináljon	28.	Beszélgetés a Föld alatt
6.	A nagybácsi és unokaöccse vitatkozik	29.	Axelt megmentik a társai
7.	Előkészületek az indulásra	30.	A Lidenbrock-tenger
8.	Széditő gyakorlatok	31.	Hans tutajt épít
9.	Izland fővárosa	32.	A Föld alatti tengeren
10.	Tudósok egymás között	33.	Vízözön előtti szörnyek
11.	Hans, a vezetőnk	34.	Az Axel-sziget
12.	Útban a Snaefells felé	35.	Vihar a Lidenbrock-tengeren
13.	Az izlandi vendégszeretet	36.	Mit mutat az iránytű?
14.	Axel hiábavaló ellenvetései	37.	Emberi koponya!
15.	A Snaefells	38.	A professzor előadása
16.	A vulkán megmászása	39.	Saknussemm tőre
17.	Alászállás a mélységbe	40.	Akadályok az úton
18.	A Föld gyomrában	41.	Magához ránt a mélység
19.	Tévút	42.	Az utolsó étkezés
20.	Bánya - bányászok nélkül	43.	A vulkán kürtőjében
21.	Axel szomjazik	44.	A Stromboli!
22.	Keressük a vizet	45.	Az iránytű titka
23.	Hans vizet talál		

1.

Nagybátyám váratlanul hazaérkezik

1863. május 24-én, vasárnap történt, hogy a nagybátyám, Lidenbrock professzor loholva érkezett haza a Königstrasse 19-be, Hamburg óvárosának egyik legrégebbi utcájába.

A derék Márta azt hihette, hogy alaposan elkésett az ebédfőzéssel, mert az étel még alig kezdett el sísteregni a fazékban.

No hiszen - gondoltam magamban -, ha a nagybátyám, a világ legtűrelmetlenebb embere, éhes, akkor most jó kis ribillió lesz!

- Már itt is van Lidenbrock úr! - szólt be a jó Márta rémulten az ebédlőajtón.

- Igen, Márta, de az ebéd joggal nincs készen, mert még nincs kettő. Csak most ütötték el a felet a Szent Mihály-templomban.

- De hát, akkor miért jön már Lidenbrock úr?

- Minden bizonnyal megtudjuk tőle.

- Már itt is van! Menekülök! Axel úr, maga majd magyarázza meg neki... - És a derék Márta ezzel sebesen visszavonult konyhai laboratóriumába.

Egyedül maradtam. De megmagyarázni valamit a világ legingerlékenyebb professzorának - hát ez nem való az én kissé félénk természetemnek. Ezért máris bölcsen indultam, hogy eltűnjek emeleti szobáskámban, amikor megcsikordult a bejárati ajtó, nagy lábak recsegették meg a falépcsőt, és a ház ura, átlolva az ebédlőn, beviharzott dolgozószobájába.

Már az ebédlőn átloltában egy sarokba vágta diótörőfejű sétatálcáját, az asztalra vetette nagy karimájú, bolyhos kalapját, és harsányan odaszólt nekem:

- Axel, gyere velem!

Még megmoccanni se volt időm, már türelmetlenül rám ripakodott:

- Mi az, még nem vagy itt?

Bependerültem félelmetes mesterem dolgozószobájába.

Otto Lidenbrock nem volt rossz ember, ezt el kell ismernem, de hacsak gyökeresen meg nem változik, ami valószínűtlen, akkor szörnyű külön maradt élete végéig. Hanem azért igazi tudós volt. Néha ugyan kísérletezés közben eltörte a kísérleti mintát, mert túl hevesen ragadta meg, de igazi geológustehetsége a mineralógus szemével párosult.

Ami a külsejét illeti, képzeljenek el egy magas, sovány, makkegészséges embert, fiatalosan szőke hajjal - ami vagy tíz évvel megfiatalította ezt az ötvenes férfit. Nagy szeme szüntelenül járt tekintélyes szemüvege mögött, hosszú, keskeny orra olyan volt, mint a késpenge; a rosszindulatúak azt állították, hogy ez az orr mágneses is, és magához rántja a vasreszeléket. Ez puszta rágalom: csak a tubákot rántotta magához, de azt aztán, mi tagadás, bőségesen!

Ha ehhez még hozzáteszem, hogy nagybátyám öles léptekkel járt, és járás közben ökolbe szorította a kezét, ami mind heves vérmérsékletének a jele, akkor elég jól megismerték ahhoz, hogy ne nagyon vágyjanak a társaságára.

Nagybátyám német professzor létére meglehetősen gazdag is volt. A ház, amiben lakott, az övé volt, a pincétől a padlásig, lakóival együtt. A lakók: keresztlánya, a tizenhét éves virlandi Grauben, a jó Márta és én. Én az unokaöcs és árva fiú kettős minőségében kísérleteinél segédkeztem. Meg kell vallanom, hogy nagy kedvvel kóstolgattam a geológia tudományát. A véremben volt a mineralógia, sose unatkoztam féltett közeteim közt.

Végül is boldogan lehetett élni a königstrassei házban, tulajdonosa türelmetlenkedései ellenére, mert ha kissé kemény is volt a modora, azért alapjában véve szeretett engem. Hiába, ez az ember képtelen volt várni, és örökké sietett. Amikor áprilisban a szalon cserepeibe rezedák és hajnalkatöveket ültetett, reggelenként odajárt meghúzogatni a leveleket, hogy gyorsabban nőjenek.

Bizony, egy ilyen különcnek vakon kell engedelmeskedni. Én tehát bependerültem az irodájába.

2.

Mire bukkant a könyvek szerelmese?

Nagybátyám hatalmas utrechti bársony karosszékébe süppedve ült, kezében könyvet tartott, és mélyszéges elragadtatással tanulmányozta.

- Micsoda könyv! Micsoda könyv! - kiáltott fel.

Ez a felkiáltás eszembe juttatta, hogy Lidenbrock professzor szabad perceiben könyvbolond is volt; de csak azok a régi könyvek értek valamit a szemében, amik fellelhetetlenek vagy legalábbis olvashatatlanok voltak.

- Ide nézz, hát nem látod? - szólt. - Ezt a felbecsülhetetlen kincset találtam ma, a Hevelius zsidó boltjában böngészve.

- Csodálatos! - lelkesedtem köteleességszerűen.

Eközben nagybátyám nyitogatta-csukogatta a régi könyvet. Mit tehettem volna, meg kellett kérdeznem, mit tartalmaz, bár a legkevésbé sem érdekelt.

- És mi a címe ennek a csodálatos kötetnek? - kérdeztem. Érdeklődésem túlságosan heves volt ahhoz, hogy őszintének hasson.

Nagybátyám felélénkült.

- Ez a *Heims-Kringla*, Snorre Sturlasson híres, XII. századbeli izlandi szerző műve, az Izlandban uralkodott norvég hercegek krónikája!

- Úgy? - közönyösségem kezdett oszladozni. - Szép a szedése? - érdeklődtem.

- A szedése? Hogyhogy a szedése, Axel, te szerencsétlen! Hát azt hiszed, hogy ez nyomtatott könyv? Te műveletlen alak, ez kézirat, még hozzá rúnairásos!

- Rúna?

- Igen. Tán csak nem kívánod, hogy most megmagyarázzam ezt a szót?

- Isten őrizz! - feleltem, az önérzetében megsértett ember hangján.

De nagybátyám máris folytatta, és kéretlenül is oktatni kezdett:

- A rúnák a valamikori Izlandban használt írás betűi, a hagyomány szerint maga Odin főisten találta ki őket. Nézd csak meg, csodáld meg, te istentelen, micsoda betűk születtek egy isten agyában!

Felelet helyett már arra készültem, hogy leboruljak - ez a fajta válasz tetszik a legjobban az isteneknek és a királyoknak, mert megvan az az előnye, hogy sose hozhatja zavarba őket -, amikor egy váratlan esemény félbeszakította a beszélgetést.

Egy gyűrött pergamen lap csúszott ki a könyvből, és hullott le a földre.

Nagybátyám szinte rávetette magát a lapocskára. Mohóságát megérthetik, hiszen az ő szemében egy ódon irat, ami talán időtlen idők óta rejtőzött ebben a régi könyvben, rendkívül értékes lehetett.

- Hát ez meg mi?! - kiáltott fel.

És máris gondosan simítgatni kezdte asztalán a körülbelül 15 centiméter hosszú, 9 centiméter széles pergamendarabot, amin titokzatos betűkkel rótt sorok futottak végig.

Íme, a szöveg pontos másolata. Be akarom mutatni ezeket a különös jeleket, mert nekik köszönhető, hogy Lidenbrock professzor és az unokaöccse belevágott a XIX. század legfurcsább expedíciójába.

Ж	А	И	И	У		У	У	А	Т	Т	Т	У	У	У	И	В	Т
У	У	Т	У	У	У	У	А	У	У	У	У	У	А	У	У	А	У
У	Т	У	У	У	У	У	У	А	У	У	У	У	У	А	У	А	А
У	У	У	А	У	У	У	А	У	У	У	У	У	А	У	У	У	У
У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У
У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У
У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У

A professzor néhány pillanatig elmélyedt a betűsorok vizsgálatában, majd szemüvegét levéve így szólt:

- Ez rúnairás. A betűk tökéletesen azonosak a Snorre Sturlasson-kézirat betűivel. De vajon mit jelent a szöveg?

Örültem, hogy professzorom nem értette a szöveget, mert úgyis az volt az érzésem, hogy a rúnairást a tudósok találták ki szegény földi halandók bolondítására. Mert hogy nem értette, az kivilágott abból is, hogy az ujjai iszonyú táncba kezdtek.

- Pedig ez óizlandi nyelven van - dünnyögte a fogai közt.

És ezt Lidenbrock professzornak tudnia kellett, hiszen valóságos nyelvzseni hírében állott. Nem mintha folyékonyan beszélt volna az emberiségnek mind a kétezer nyelven és négyezer nyelvjárásán, de azért tekintélyes részüket ismerte.

Előre látható volt tehát, hogy ezt az akadályt a rá oly jellemző hevesességgel le fogja győzni - és amikor a kandalló párkányán kettőt ütött az óra, felkészültem rá, hogy hangos jelenetnek leszek tanúja.

Így is lett. A derék Márta benyitott a dolgozószoba ajtaján, és így szólt:

- Kitaláltam a levést.

- Az ördög vigye a levest meg a csinálóját, meg azt is, aki megeszi! - ordította nagybátyám.

Márta kimenekült. Utána futottam, és magam se tudom, hogyan kerültem szokott helyemre az ebédlőasztalnál.

Néhány pillanatig vártam. A professzor nem jött. Emlékezetem szerint ez volt az első alkalom, hogy elmulasztotta a szertartásos ebédet. És még hozzá milyen ebédet! Petrezselyemleves volt, sonkás omlett, hozzá szerecsendióval ízesített sóska, borjúhús szilvakompóttal és desszertként apró sütemény, mindez megöntözve egy kis illatos moseli borral.

Hát ezt szalasztotta el a nagybátyám egy ócska papírért. Én mint odaadó unokaöcs, kötelességemnek éreztem, hogy helyette is egyem - és ezt lelkiismeretesen meg is tettem.

- Mégiscsak furcsa! - zsörtölődött felszolgálás közben a derék Márta. - Hogy Lidenbrock úr ne üljön az asztalhoz...

- Egészen hihetetlen!

- Valami nagy baj lesz ebből - csóválta fejét az öreg szolgáló.

Véleményem szerint más nagy baj nem volt várható, mint hogy nagybátyám irtózatot jelez majd, amikor felfedezi, hogy az ebédje elfogyott.

Az utolsó falatnál tartottam, amikor harsány hang zavart meg a desszert élvezetében. Egy ugrással a dolgozószobában termettem.

3.

Saknussemm titkosírása

- Ez kétségkívül rúnaírás - mondta a professzor, szemöldökét ráncolva. - De valami titka van, és azt ki fogom deríteni, akármi lesz is...

Heves mozdulattal szakította félbe önmagát.

- Ülj oda - mutatott az asztalra - és írd!

Egy pillanat alatt felkészültem az írásra.

- Most lediktálom neked a mi ábécénk minden olyan betűjét, amely megfelel valamelyik izlandi jelnek. Majd meglátjuk, mi alakul ki belőle. De az istenért, el ne tévedsz egy betűt!

Megkezdődött a diktálás. Minden erőmből igyekeztem pontosan írni, és az egymás mellé tett betűkből a következő értelmetlen szavak alakultak:

mm.rnlls	esreuel	seecJde
sgtssmf	unteief	niedrke
kt,samn	atrateS	Saodrrn
emtnel	nuaect	rrilSa
Atvaar	nscrc	ieaabs
ccdrmi	eeutul	frantu
dt,iac	oseibo	KediiY

Amint a munkát befejeztük, nagybátyám megragadta a papírt, és hosszan, figyelmesen tanulmányozta.

- Mit jelent ez, mit jelenthet ez? - ismételte gépiesen.

Hát én aztán igazán nem tudtam volna válaszolni a kérdésére. Igaz, hogy a kérdés nem is nekem szólt, és ő tovább is csak magában beszélt: - Ez alighanem titkosírás, ahol az értelmet szándékosan összekevert betűk mögé rejtették, és csak akkor válik belőlük értelmes mondat, ha sikerül elrendezni. Nem lehetetlen, hogy valami nagy felfedezés magyarázata vagy kiindulópontja van a kezünkben!

Én a magam részéről úgy gondoltam, hogy semmi sincs a kezünkben, de ezt a véleményemet bölcsen magamban tartottam.

A professzor most a könyvet és a pergamendarabkát vette kézbe, és összehasonlította őket.

- A két írás nem ugyanattól a kéztől származik - mondta. - A titkosírás későbbi, mint a könyv, erre csálhatatlan bizonyítékom is van. Az első betű kettős m, amit hiába is keresnénk Sturlasson könyvében, mert csak a XIV. században került bele az izlandi ábécébe. Így tehát, legalább kétszáz év telt el a könyv és a lapocska megírása közt.

El kellett ismernem, hogy ez elég logikusan hangzott.

- Arra gondolok, hogy talán a könyv valamelyik tulajdonosa írta ezeket a titokzatos betűket. De ki az ördög lehetett az? Hátha ráírta valahova a nevét?

Nagybátyám letette a szemüvegét, erős nagyítót vett elő, és gondosan végigvizsgálta a könyv első lapjait. A második lap hátán, a címoldal fonákján egy kis foltot fedezett fel, olyan volt, akár egy tintapaca. De ha közelebbről megnézte az ember, fel lehetett fedezni néhány elmosódott betűfélét. Nagybátyám érezte, hogy ez fontos, tovább szemlélte, és erős nagyítója segítségével végül is felfedezte a következő, rúnáírással írt szöveget:

1A K J 41Y K N 44 J X

Ezt azután már könnyen elolvasta.

- Arne Saknussem! - kiáltott fel diadalmas hangon. - De hiszen ez név, méghozzá izlandi név, egy XVI. századi tudósé! Híres-nevezetes alkimista volt!

Bizonyos csodálattal néztem a nagybátyámra.

- Abban a korban az igazi, az egyedüli tudósok az alkimisták voltak - magyarázta. - Avicenna, Bacon, Lulle, Paracelsus olyan dolgokat fedezett fel, hogy joggal lepődünk meg rajtuk ma is. Nem lehetetlen, hogy ez a Saknussem valami világraszóló találmányát írta le titkosírással. Alighanem ez történt. Sőt biztos.

A professzor fantáziája kigyulladt erre a feltevésre.

- Biztosan így is van - kockáztattam meg -, de mi oka lehetett annak a tudósnak arra, hogy valami remek felfedezését így elrejtse?

- Mi oka, mi oka? Eh, mit tudom én! Hát Galilei nem ezt tette a Szaturnusszal kapcsolatban? No de majd meglátjuk! Megfejem én ennek az okiratnak a titkát, addig nem eszem, nem alszom, amíg ki nem találtam!

Ejha! - gondoltam magamban.

- De te sem ám, Axel! - tette hozzá.

Még szerencse, hogy kettő helyett ebédeltem - vigasztaltam magam.

- Először is - folytatta - rá kell jönnünk, milyen nyelven íródott ez a szöveg. Ez nem lehet nehéz.

Felkaptam a fejem. Nagybátyám folytatta a monológját:

- Sőt ennél mi sem egyszerűbb. 132 betű van a szövegben, ebből 80 mássalhangzó, 52 magánhangzó. Nagyjából ilyen arányokon épültek a déli nyelvek szavai, az északiakban sokkal több a mássalhangzó. Tehát dél-európai nyelvről van szó.

Következtetései teljesen helytállóknak tűntek.

- De melyik ez a nyelv?

Erre vártam én is a feleletet tudósomtól, mert meggyőződhettem róla, hogy igen alapos elemző.

- Ez a Saknussem - folytatta - művelt ember volt. Ha tehát nem az anyanyelvén írt, akkor valószínűleg a XVI. század tudósainak nemzetközi nyelvét választotta, vagyis a latint. Ha tévedtem, akkor még megpróbálkozhatom a spanyollal, franciával, olasszal, göröggel vagy héberrel. De a XVI. századi tudósok általában latinul írtak. Így hát jogomban áll eleve kijelenteni: ez latin szöveg.

Összerándultam. Latinórai emlékeim felláztak a gondolat ellen, hogy ezek a zagyva szövegek Vergilius édes nyelvén íródtak volna.

- Igen, latin - folytatta nagybátyám -, de elrontott latin.

No hiszen - gondoltam -, beleöregszel, bácsikám, mire ezt rendbe teszed!

- Vizsgáljuk meg jól - vette újra kezébe azt a szöveget, amit én írtam le. - Ez a 132 betű látszólag rendetlenül követi egymást. Vannak szavak, melyekben csak mássalhangzók állnak, mint az elsőben: „mm.rnlls”, másokban éppen ellenkezőleg, túl sok a magánhangzó, mint például a második oszlop második szavában: „unteief” vagy az utolsó előttiben: „oseibo”. Ezt az elrendezést biztosan nem találomra csinálták, hanem egy matematikai rendszer szerint állították sorba a betűket. Biztosra veszem, hogy eredetileg szabályosan leírták a mondatot, aztán valamilyen rendszer szerint megkeverték. Ezt a rendszert kell felfedezni. Aki megszerzi a titkosítás kulcsát, az folyékonyan olvashatja a szöveget. De mi ez a kulcs? Axel, tudod a kulcsát?

A kérdésre nem válaszoltam, meg is mondom, miért. A szemem megakadt a falon függő képek egyikén, Grauben portréján. Nagybátyám nevelt lánya akkoriban Altonában volt, egy rokonánál, és én nagyon búsultam utána, mert most már megvallhatom: a szép virlandi lány és a professzor unokaöccse szerette egymást, a németekre jellemző türelemmel és békével. Nagybátyám tudta nélkül jegyeztük el egymást, mert ő annyira csak geológus volt, hogy nem értett volna meg hasonló érzelmeket. Grauben csinos, kék szemű, szőke lány volt, kissé túlságosan komoly, meggondolt. De engem szeretett, én pedig egyenesen imádtam - ha ugyan létezik ez a kifejezés a jó németek nyelvén.

Az én kis virlandi szerelmem képe tehát egy pillanat alatt elvezetett a valóságból az ábrándok és emlékek közé.

De a nagybátyám öklével az asztalra csapott, és így hirtelen visszarántott a valóságba.

- Lássuk csak - mondta -, ha egy mondat betűit össze akarjuk keverni, az első ötletünk az, hogy függőlegesen írjuk le a szavakat, nem vízszintesen.

No lám - gondoltam.

- Meglátjuk, mi lesz belőle. Axel, írd le bármilyen mondatot erre a papírra, de ne egymás után írd le a betűket, hanem egymás alá, függőleges oszlopokba, és csinálj belőlük ötös vagy hatos csoportokat.

Megértettem, hogy mit akar, és azonnal leírtam, fentről lefelé:

N n e , a p b
a s t d , G e
g z l r s r n
y e e á z a !
o r k g é u

- Rendben van - mondta a professzor, de nem olvasta el a szöveget. - Most írd ezt le vízszintes sorokban.

Szót fogadtam és az eredmény ez volt:

Nne,apb
astd,Ge
gzlrsrn
yeeáza!
orkgéu

- Kitűnő! - mondta a nagybátyám, és kitépte a kezemből a papírt. - Ez már hasonlít is erre az ősrégi iratra. A magán- és mássalhangzók ugyanolyan összevisszaságban csoportosulnak. Még nagybetűk is vannak a szavak közepén, sőt vesszők is, ugyanúgy, mint Saknussem pergamenjén!

Kénytelen voltam elismerni, hogy megjegyzései találóak.

- Most tehát - fordult hozzám a nagybátyám -, ha el akarom olvasni, amit írtál, csak össze kell olvasnom minden szó első betűjét, aztán a másodikat, a harmadikat és így tovább...

És ezzel nagy meglepetésére - és az enyémre is - felolvasta:

- „Nagyon szeretlek, drága, szép Grauben!” Hm... - szólt a professzor.

Hát igen, milyen mafla szerelmes voltam, szinte tudtomon kívül írtam le a kompromittáló mondatot.

- Úgy, szóval szereted Graubent? - vette fel a nagybátyám a gyámi hangot.

- Igen... nem... - dadogtam.

- Úgy, szereted Graubent - ismételte gépiesen. - Na, most alkalmazzuk ezt az eljárást erre a dokumentumra.

Ezzel ismét elmerült tanulmányaiban, és el is feledkezett oktalan kijelentésemről. Oktalannak nevezem, mert az ő tudós feje nem foghatta fel a szív szavát. Szerencsére azonban az irat minden másról elterelte a figyelmét.

Hozzáfogott a döntő kísérlethez, módszere kipróbálásához. Szeme villámokat szórt a szem-üvegen át, az ujja reszketett, amikor kézbe fogta a pergamen lapot. Szemmel láthatólag izgatott volt. Néhányszor hangosan köhintett, aztán komor hangon olvasta fel a szavak első és második betűjét egymás után. Ezt diktálta:

*mmessunkaSenrA.icefdoK.segnittamurnt
ecertserrette,rotaivsadua,ednecsedsadne
IacartniiluJsiratracSarbmutabledmek
meretarcsilucoYsleffen SnI*

Meg kell mondanom, hogy amikor befejezte, magam is izgatott lettem. Ezek az egyenként diktált betűk semmit se mondtak nekem, azt vártam tehát, hogy a professzor csodálatos latinsággal remek mondatot formáljon belőlük.

De mi történt? Az asztal megrázkódott nagybátyám dühödt ökölcsapása alatt. A tintásüveg felugrott, a toll kiesett a kezemből.

- Ez nem az - kiáltott fel a professzor -, ennek semmi értelme!

Mint a kilőtt puskagolyó, úgy nyargalt át a dolgozószobáján, hógörgetegként zúdult le a lépcsőn, kirohant a Königstrasséra, és eltűnt.

4.

A kulcs

Amikor magamra maradtam, hozzáfogtam, hogy elrendezzem a kovageodákat, amelyeket egy besançoni mineralógus küldött.

Válogattam, felcímkéztem, üvegszekrénybe raktam ezeket az üreges, kis kristálydarabokkal bélelt köveket.

De a munkám nem kötött le igazán. A régi irat fura módon tovább foglalkoztatott. A fejem zúgott, valami érthetetlen nyugtalanság fogott el. Mintha egy közelítő szerencsétlenséget sejtettem volna meg.

Egy óra múlva geodáim rendben sorakoztak a polcon. Lógó karral, hátravetett fejjel elterültem a nagy fotelban. Rágyújtottam hosszú szárú pipámra: hajlított szára volt, és faragott feje egy gondtalanul heverésző najádot ábrázolt. Nézegettem a parazsat, figyeltem az égés folyamatát, ahogy a najádom lassan néger nővé változott. Időnként hallgatóztam, nem közelednek-e léptek a lépcsőn. De nem. Hol lehet most a nagybátyám! Elképzeltem, hogyan siet az altonai út szép fái alatt, kezével hadonászva, a botját végighúzza a falakon, vagy a füveket kaszabolja vele, lefejezi a bogáncsokat, és felzavarja a magányosan pihenő gólyákat.

Ugyan hogy fog hazaérkezni, diadalmasan vagy elkedvetlenedve? Ki lesz a győztes, a titok vagy ő? És amíg ezen gondolkodtam, gépiesen kézbe vettem a lapot, amit én írtam tele értelmetlen betűsorokkal. És most én mondogattam:

- Mit is jelent ez?...

Megpróbáltam úgy csoportosítani a betűket, hogy szavakat alkossanak, de képtelen voltam. Akárhogy is raktam össze őket, kettesével, hármasával, ötösével vagy hatosával, egyetlen értelmes szó sem alakult ki belőlük. A tizennegyedik, tizenötödik és tizenhatodik betű együtt egy angol szót adott: „ice”, és a nyolcvannegyedik, nyolcvanötödik és nyolcvanhatodik együtt ugyancsak angol szó: „sir”. Végül a kézirat második és harmadik sorában felfedeztem néhány latin szót: „rota, mutabile, ira, nec”, és „atra”.

Ördögbe is - gondoltam -, ezek a szavak mintha igazolnák nagybátyám elméletét az okirat nyelvét illetően! És a negyedik sorban még a „luco” szót is látom, amit „szent fának” fordíthatnék. Igaz, hogy a harmadik sorban van egy szó, „tabiled”, amely egészen héber jellegű, az utolsóban pedig „mer”, „arc”, „mere” - ezek megint tisztán francia szavak.

Hát, ebbe bele lehet bolondulni! Négy különböző nyelv egyetlen értelmetlen mondatban. Milyen összefüggés lehet a „jég, úr, harag, kegyetlen, szent fa, változó, anya, ív és tenger” szavak közt? Csak az elsőt és az utolsót volt könnyű összekapcsolni: mi sem érthetőbb, mint hogy egy izlandi szövegben „jégtenger”-ről van szó. De a titkosírás megértésétől még messze voltam.

Megoldhatatlan problémával álltam hát szemben. Agyam izzott, hunyorogva meredtem a papírra, a szöveg 132 betűje mintha körülöttem röpködött volna, akárcsak az ezüstcseppek, amiket akkor vélünk látni a levegőben, ha a fejünkbe száll a vér.

Mintha hallucináltam volna. Fuldokoltam, levegőre vágytam. Gépiesen legyezni kezdtem magam a papírlappal, és így a lap színe és fonákja felváltva került a szemem elé.

Hogy meglepődtem, amikor egyik ilyen hirtelen átsuhanás közben, amint épp a lap fonákja került a szemem elé, tökéletesen olvasható szavak jelentek meg előttem, latin szavak, köztük ezek: „craterem” és „terrestre”!

Hirtelen világosság támadt az agyamban. Ez a néhány szó ráébresztett a dologra: felfedeztem a titkosírás kulcsát! El lehetett olvasni az iratot, még csak a lapot megfordítani se kellett hozzá. Úgy, ahogy volt, ahogy a nagybátyám lediktálta nekem, úgy kellett folyamatosan olvasni. A professzor minden ötletes következtetése helytállónak bizonyult. Eltalálta, hogyan vannak elhelyezve a betűk, mi a nyelve az iratnak. Csak hajsza! híja volt, hogy elejétől végig el nem olvashatta a latin mondatot, és ezt a „hajsza!” a kezembe adta a véletlen.

Képzeltetik, milyen izgatott voltam. A szemem elhomályosult, alig láttam. A papírlap kite-
rítve feküdt az asztalon, csak egy pillantást kellett vetnem rá, hogy a titok birtokába jussak.

Végre sikerült úrrá lennem az izgalmamon. Kényszerítettem magam, hogy megnyugtatóul kétszer körüljáram a szobát, aztán ismét belesüppedtem a fotelba.

- Hát lássuk - fohászkodtam neki, és mély lélegzetet vettem.

Az asztalra hajoltam. Ujjammal egyenként követtem a betűket, és megállás és pillanatnyi fennakadás nélkül, hangosan felolvastam az egész mondatot.

De micsoda rémület, micsoda riadalom fogott el! Hát ez, amit itt olvasok, megtörténhetett? Volt embernek mersze, hogy *oda* behatoljon?

Felugrottam és felkiáltottam:

- Nem, ezt nem! A nagybátyámnak ezt nem szabad megtudnia! Még csak az hiányzik, hogy egy ilyen utazásról értesüljön! Biztos, hogy ő is meg akarná próbálni! Semmi se állíthatna meg egy ilyen vérbeli geológust. Minden és mindenki ellenében is nekiindulna. És engem is magával vinne, és sose térnék vissza, soha, soha, soha...

Leírhatatlan volt az izgalmam.

- Nem, nem, ez lehetetlen - mondtam határozottan -, és ha meg tudom akadályozni, hogy ilyen gondolatok szülessenek zsarnokom fejében, akkor meg is akadályozom. Ha megforgatja ezt az okiratot, véletlenül rájöhet a kulcsára. Meg kell semmisíteni a papírt!

A kandallóban volt még egy kis tűz. Megragadtam a papírlapot, de még magát Saknussem pergamenjét is, és lázasan, reszkető kézzel éppen tűzre akartam vetni, megsemmisíteni a veszélyes titkot, amikor kinyílt a dolgozószoba ajtaja.

Nagybátyám állt ott.

5.

Axel nem tudja, mit csináljon

Éppen csak annyi időm volt, hogy visszategyem az asztalra a szerencsétlen iratot.

Lidenbrock professzort láthatóan teljesen lekötötték gondolatai. Az írás dolga egy perc nyugtot se hagyott neki. Bizonyára megvizsgálta, analizálta a dolgot, egész képzelőerejét megmozgatta séta közben, és most visszajött, hogy egy új elgondolásának a végére járjon.

Le is ült a karosszékébe, és valamiféle algebrai számításra emlékeztető formulákat vetett papírra.

Néztem reszkető kezét, egyetlen mozdulata se kerülte el a figyelmemet. Sikerül-e váratlanul valamilyen eredményre jutnia? Reszkettem, pedig nem volt rá okom, mert hiszen az igazi, egyetlen megoldást már megtaláltam, minden más keresgélés szükségszerűen hiábavaló lesz.

Nagybátyám három hosszú órán át némán dolgozott, a fejét se emelte fel, ezerszer kitörölt, újraírt, áthúzott, közbeszúrt egy-egy jelet.

Közben múlt az idő, éjszaka lett. Az utcai zajok elcsöndesedtek, de nagybátyám munkája fölé hajolva se látott, se hallott, még a jó Mártát se vette észre, aki bekukkantott az ajtón, és beszólt:

- Az úr vacsorázik ma este?

Mártának válasz nélkül kellett kimennie a szobából. Engem pedig, hiába küzdöttem ellene, hamarosan ellenállhatatlan álomosság fogott el, és el is aludtam a kanapé végén, míg nagybátyám tovább számolgatott és írkaít.

Reggel felébredve, még mindig munkában találtam ezt a fáradhatatlan kutatót. A szeme vörös volt, a bőre fakó, a haját lázas keze összekuszálta. Pirosra gyúlt arca is elárulta azt az iszonyú harcot, amit a leküzdhetetlen akadállyal szemben folytatott. Látszott rajta, milyen hatalmas szellemi erőfeszítésben, milyen idegfeszültségben töltötte az éjszaka óráit.

Valóban megsajnáltam. Bár úgy gondoltam, hogy joggal tehetnék neki szemrehányást, mégis bizonyos meghatottságot éreztem. A szegény embert úgy hatalmába kerítette a rögeszméje, hogy még mérgeledni is elfelejtett. Minden életeréje egyetlen pontra tömörült, és most, hogy ez az életerő nem vezetődött le a szokott csatornákon, félő volt, hogy bármelyik pillanatban felrobbanthatja az egész embert.

Egyetlen mozdulattal lepattinthatnám a vasabroncsot, ami a halántékát szorítja, egyetlen szóval. De nem tettem meg.

Pedig hát jó szívem van. Hogy maradhattam mégis néma ilyen körülmények között? Bizony éppen a nagybátyám érdekében hallgattam.

Nem és nem - mondogattam magamban. - Nem szólok. Oda akarna jutni, ismerem. Semmi sem akadályozhatná meg. Amúgy is olyan ez az ember, mint egy vulkán, és az életét adná azért, hogy olyasmit vigyen véghez, amit még soha geológus előtt. Befogom a szám, magamban tartom a titkot, amihez véletlenül jutottam. Ha elárulnám, azzal megölném Lidenbrock professzort. Találja ki ő maga, ha tudja, én nem akarok valamikor szemrehányást tenni magamnak, hogy én okoztam a pusztulását.

Ezt szépen eldöntöttem magamban, és keresztbe font karral vártam. De néhány óra múlva valami közbejött, amire nem számítottam.

Amikor a derék Márta le akart menni a piacra, zárva találta a kaput. A nagy kulcs nem volt benn a zárban. Ki vehette ki? Nyilvánvalóan a nagybátyám, amikor az este sietős sétája után hazajött.

Szándékosan? Szórakozottságból? Ki akart minket éheztetni? Ezt azért kissé erősnek tartottam. Hogyan! Márta és én legyünk áldozatai olyasminek, amihez a világon semmi közünk? Eszembe jutott, hogy történt már ehhez hasonló dolog, ami eléggé megijesztett bennünket. Néhány évvel ezelőtt, abban az időben, amikor a nagybátyám nagy ásványtani rendszerezésén dolgozott, 48 óráig étlen-szomjan maradt, és az egész háznak részt kellett vennie ebben a tudományos bójtben. Ami engem illet, én gyomorgörcsöket kaptam az éhségtől: nem való ez a magamfajta falánk legénynek.

Rögtön láttam, hogy a reggeli ugyanúgy elmarad, mint a tegnapi vacsora. Mégis elhatároztam, hogy hősies leszek, és nem hódolok be az éhség parancsának. Márta nagyon szívére vette a dolgot, és elbúsulta magát a derék asszony. Engem inkább az aggasztott - és joggal -, hogy nem lehet elhagynom a házat. Megértik a helyzetemet.

A nagybátyám szünet nélkül dolgozott. Képelete a találgatások világában bolyongott, mintha nem élt volna itt a földön, szinte felülemelkedett minden emberi szükségleten.

Dél felé kezdett az éhség komolyan gyötörni. Márta az este, mit sem sejtve, megevett mindent, ami a kamrában volt: nem maradt a házban egy falat ennivaló. Mégis kitartottam. Valahogy becsületbeli dolognak éreztem.

Kettőt ütött az óra. Kezdett a dolog nevetségessé válni, de tűrhetetlenné is. Már mondogattam magamban, hogy talán eltúloztam az irat jelentőségét; hogy a nagybátyám nem is fog hinni neki; hogy egyszerűen hókuszpókusznak fogja tartani; hogy a legrosszabb esetben majd akarata ellenére visszatartjuk, ha meg akarná kísérelni a kalandot; és végül is, hogy ő maga is felfedezheti az írás kulcsát, és akkor teljesen fölöslegesen koplaltam.

Ugyanezeket az érveket előző este felháborodva utasítottam volna el, de most kitűnőnek találtam őket, sőt lassanként teljes képtelenségnek tartottam, hogy ilyen soká vártam, és már el is határoztam, hogy mindent megmondok.

Kezdtém tehát gondolkodni, hogyan fogjak a mondandóhoz, hogy ne legyen túlságosan váratlan, amikor a professzor felkelt, feltette a kalapját, és indulni készült.

Hogyan? El akar menni hazulról, és minket megint bezár? Azt már nem!

- Kérem szépen - mondtam.

Mintha nem is hallotta volna.

- Lidenbrock bácsi - ismételtem, most már felemelve a hangom.

- Mi van? - kérdezte, mintha hirtelen álmából ébredt volna.

- Hát a kulcs.

- Micsoda kulcs? A kapukulcs?

- Dehogysis! - kiáltottam fel. - Az okirat kulcsa.

A professzor a szemüvege fölött nézett rám. Úgy látszik, észrevett valami szokatlant az arc kifejezésemén, mert hevesen megragadta a karomat, és csak a tekintetével kérdezett. Nem tudott megszólalni, de még sosem tettek fel kérdést ennél ékeesszólóbban.

Bólogattam.

Sajnálkozva megrázta a fejét, mintha bolonddal volna dolga.

Most még határozottabban igent bólintottam.

A szeme csillogni kezdett, de a kezével fenyegető mozdulatot tett.

Ez a néma beszélgetés a legközönyösebb nézőt is érdekelte volna. És valóban már meg se mertem szólalni, annyira féltem attól, hogy a nagybátyám megfojt első örömkítőréseivel. De olyan sürgetővé vált a nézése, hogy válaszolnom kellett.

- Igen, ezt a kulcsot... véletlenül...

- Mit beszélsz?! - kiáltott fel elmondhatatlan izgalommal.

- Nézze - nyújtottam feléje azt a papírlapot, amire írtam. - Olvassa el!

- De hiszen ez semmit se jelent - válaszolta, és összegyűrte a lapot.

- Semmit, ha előlről olvassuk. De ha a végéről...

Még be sem fejeztem, máris felkiáltott. Több volt ez kiáltásnál, valósággal ordított. Hirtelen megvilágosodott az agya. Egyszerre megváltozott az egész ember.

- Ez a zseniális Saknussemm! Tehát először visszafelé írtad le a mondatot?

Megragadta a papírt, és zavaros szemmel, meghatott hangon elolvasta az egész okiratot, az utolsó betűtől az elsőig.

A szöveg így szólt:

*In Sneffels Yoculis craterem kem delibat
umbra Scartaris Julii intra calendas descende,
audas viator, et terrestre centrum attinges.
Kod feci. Arne Saknussemm.*

Ezt a hibás latinságot így fordíthatjuk:

*Szállj le a Sneffels Yocul kráterébe,
amit a Scartaris árnyéka cirógat Calendae Julii előtt,
merész utazó, és akkor eljutsz
a Föld középpontjába.
Én megtettem. Arne Saknussemm*

Amint elolvasta, nagybátyám akkorát ugrott, mintha véletlenül egy leideni palackot érintett volna meg. Csodálatos volt merészsége, hite és öröme. Fel-alá járkált, a fejét a keze közé fogta, ide-oda tologatta a székeket; értékes geodáit - bármilyen hihetetlen - fel-feldobta a levegőbe; hol idecsapott, hol odavert az öklével. Végre megnyugodott, és mintha teljesen kimerült volna, leroskadt a karszékébe.

- Hány óra van? - kérdezte néhány pillanatnyi hallgatás után.

- Három.

- No lám, már nem is érzem, hogy ebédeltem. Szörnyen éhes vagyok. Gyorsan üljünk asztalhoz. Azután...

- Azután?

- Becsomagolsz nekem.

- Ejha! - kiáltottam.

- És magadnak is - folytatta könyörtelen professzorom, és belépett az ebédlőbe.

6.

A nagybácsi és unokaöccse vitatkozik

Végigborsódzott a hátam, amikor ezt meghallottam. De türtőztettem magam, sőt azt is elhatároztam, hogy jó arcot vágok a dologhoz. Lidenbrock professzort csak tudományos érvekkel lehet meggyőzni, és ilyenekben nem volt hiány, jó érveim voltak. Be lehet bizonyítani, hogy ez az utazás képtelenség. A Föld középpontjába menni, micsoda örütség! De érvelésemmel vártam a megfelelő pillanatra, és egyelőre az étkezésre fordítottam a figyelmemet.

Hasztalan próbálnám idézni nagybátyám átkozódásait, melyekre a terítetlen asztal fakasztotta. De sikerült mindent megmagyaráznom, mire a derék Mártát szabadon eresztette. Az rögtön szaladt a piacra, és olyan ügyes volt, hogy egy órán belül már lecsillapíthattam az éhem, és újra a helyzettel kezdtem törődni.

Ebéd közben a nagybátyám szinte vidám volt. Tréfálkozásai jellegzetes tudóshumorból fakadtak, és sosem ártottak senkinek. A desszert elfogyasztása után intett nekem, hogy menjek utána a dolgozószobájába.

Engedelmeskedtem. Ő az íróasztala egyik végén ült, én a másikon.

- Axel - mondta meglehetősen kedves hangon -, te tehetséges fiú vagy. Nagy szolgálatot tettél nekem éppen akkor, amikor a csatába belefáradva, már abba akartam hagyni a kutatást. Hogy mennyit tévelyeghettem volna, azt senki se tudná megmondani. Ezt sose felejttem el neked, fiacskám, és a ránk váró dicsőségből te is megkapod illő részedet.

Rajta - gondoltam -, most jókedvében van! Itt a pillanat, amikor megvitathatjuk ezt a dicsőségségedet.

- Először is - folytatta -, elrendelem a legtökéletesebb titoktartást, értetted? Nem egy irigyem van a tudósok világában, és sokan vállalkoznának szívesen erre az utazásra.

- Úgy gondolja, hogy sokan volnának ilyen merészek?

- Hát persze! Ki habozhatna, ha arról van szó, hogy ilyen hírnevet szerezhetsz magának? Ha ez az írat napvilágot látna, geológusok egész hada áramlana Arne Saknussem nyomdokaiba.

- Hát erről nem vagyok meggyőződve. Semmi se bizonyítja az okirat valódiságát.

- Hogyhogy? Hát a könyv, amiben találtuk?

- Jól van. Elismerem, hogy ez a Saknussem írhatta azokat a sorokat, de következik-e ebből, hogy valóban megtette az utat? Nem lehet ez az öreg pergamen egyszerű csalás?

Szinte sajnáltam, hogy kiejtettem ezt az utolsó, kissé meggondolatlan szót. A professzor összeráncolta bozontos szemöldökét, és én már attól féltem, hogy csak ártottam az ügynek. Szerencsére nem így történt. Szigorú főnököm valami mosolyfélét erőltetett az ajkára, és azt mondta:

- Hát ezt majd meglátjuk.

- Úgy - mondtam kissé sértődötten. - De engedje meg, hogy tovább soroljam az okirattal kapcsolatos ellenvetéseimet.

- Beszélj csak, fiam, ne zavartasd magad. Teljesen szabadon kifejtheted a véleményedet. Most már nem az unokaöcsém vagy, hanem a kollégám. Na halljam!

- Hát akkor először is megkérdezném, mi az a Yocul, Sneffels és a Scartaris. Egyikről se hallottam még.

- Ennél mi sem egyszerűbb. Éppen mostanában kaptam egy térképet Lipcséből, Petermann barátomtól. Jobbkor nem is küldhette volna. Vedd le a harmadik atlaszt a nagy könyvszekrény második rekeszéből, Z sorozat, 4. polc.

Felálltam, és pontos útmutatása alapján hamar megtaláltam a kívánt térképet. A nagybátyám felnyitotta, és azt mondta:

- Ez Izland egyik legjobb térképe. Handerson készítette, és azt hiszem, választ fog adni minden kérdésünkre.

A térkép fölé hajoltam. A professzor magyarázott:

- Látod ezt a vulkánokból álló szigetet? Figyeld meg, hogy minden vulkánt *jökull*nak hívnak. Ez a szó izlandi nyelven jégmezőt jelent. Izland magasságában a legtöbb vulkáni kitörés jégrétegeken tör keresztül, ezért neveznek minden tűzokádó hegyet jökullnak azon a szigeten.

- Értem. De mi az a Sneffels?

Azt reméltem, hogy erre a kérdésre nem lesz válasz. Tévedtem. A nagybátyám folytatta:

- Kövess most Izland nyugati partjára. Látod Reykjavíkot, a fővárost? Igen. Jól van. Menj felfelé a számtalan fjord egyikén, kiindulva ezekről a tenger szaggatta partokról, és állj meg kicsivel a 65. szélességi kör fölött. Mit látsz?

- Valamiféle félszigetet. Olyan, mint egy lerágott csont, a végén hatalmas bunkó.

- Jó a hasonlatod, fiam. Na mármost, semmit se látsz azon a bunkón?

- De. Egy hegyet látok, amelyik mintha a tengerből nőtt volna ki.

- Hát ez a Snaefells, ahogy az izlandiak nevezik.

- A Snaefells?

- Az. 1700 méter magas, a sziget egyik legmagasabb csúcsa, és kétségtávol a világ legnevezetesebb hegye, ha a krátere a földgolyó közepéig leér.

- De hiszen ez lehetetlen! - kiáltottam. A vállamat vonogatva tiltakoztam az ilyen feltevés ellen.

- Lehetetlen? - ismételte meg Lidenbrock professzor szigorú hangon. - És miért?

- Mert ezt a krátert nyilván eltömte a láva, az égő sziklák, és így...

- És ha ez kialudt kráter?

- Kialudt?

- Az. Ma a Föld felszínén csak körülbelül háromszáz működő vulkán van. De ennél sokkal több a kialudt vulkán. Közéjük tartozik a Snaefells is, és a történelmi idők kezdete óta csak egyetlen kitörése volt, 1219-ben. Ettől kezdve lassacskán lecsöndesedett, és ma már nem számít a működő vulkánok közé.

Ezekre a tényekre nem volt mit válaszolnom. Ehelyett az okirattal kapcsolatos többi homályos ponttal kezdtem foglalkozni.

- Mit jelent a Scartaris szó - kérdeztem -, és mi az a Calendae Julii?

Nagybátyám néhány percre gondolkodott. Már-már reménykedni kezdtem, de csak egy pillanatig, mert egykettőre válaszolt:

- Amit te homályos pontnak nevezel, az számomra maga a világosság. Ez bizonyítja, milyen csodálatra méltó gondossággal igyekezett Saknussem meghatározni a felfedezését. A Snaefells több kráterből áll. Meg kell tehát jelölni, hogy melyik vezet a Föld középpontjába. Mit tett a tudós izlandi? Megfigyelte, hogy a Calendae Julii közeledésekor, vagyis a régi római naptár szerint június utolsó napjaiban, a hegység egyik csúcsa, a Scartaris, a kráter szőben forgó nyílására vetette árnyékát, és ezt a tényt rögzítette le az okiratban. Ki sem találhatott volna ennél pontosabb meghatározást, és ha ott leszünk a Snaefells csúcsán, egyenesen rá fogunk találni az oda vezető útra.

Hát úgy látszik, a nagybátyám mindenre tud választ.

Be kellett látnom, hogy a régi pergamen szavai dolgában verhetetlen.

Nem kérdezgettem hát tovább, hanem áttértem a tudományos ellenvetésekre, mert a legfontosabb az volt, hogy meggyőzzem. Egyébként ezek az ellenvetések, véleményem szerint, csakugyan súlyosak voltak.

- El kell ismernem - mondtam -, hogy Saknussem mondata teljesen világos, és minden kétséget kizár. Azt is belátom, hogy az okirat tökéletesen hitelesnek tűnik. Ez a tudós leereszkedett a Snaefells mélyébe; látta, hogy a Scartaris árnyéka megcirógatja a kráter szélét június végén; még hallhatta is az akkori legendás elbeszélésekben, hogy a kráter leér a Föld középpontjába. Hanem azt már nem és nem hiszem el, hogy ő maga is eljutott oda, megtette azt az utat, és vissza is jött onnan, ha megtette.

- És miért nem? - kérdezte a nagybátyám szörnyen csúfondáros hangon.

- Mert minden tudományos elmélet azt bizonyítja, hogy egy ilyen vállalkozás kivihetetlen.

- Ezt mondja minden elmélet? - Nagybátyám igyekezett jóindulatú arcot vágni. - Ejnye, ezek a csúnya elméletek! Mennyire utunkban lesznek ezek a szegény kis elméletek!

Láttam, hogy gúnyolódik rajtam, de tovább folytattam:

- Igen, mindenki tudja, hogy a hőmérséklet a Föld felszíne alatt 22 méterenként egy fokkal emelkedik. Ha tehát ezt a tényezőt állandónak tekintjük, és figyelembe vesszük, hogy a Föld sugara 1500 mérföld, akkor a középpontjában kétmillió fok a hőmérséklet. Tehát a Föld belsejében az anyagok gázneműek, fehérén izzó állapotban vannak, hiszen a fémek, az arany, a platina, a legkeményebb sziklák se bírják ki ezt a hőséget. Joggal kérdezem tehát: lehet-e ide behatolni?

- Szóval a hőség zavar téged, Axel?

- Persze. Ha csak tízmérföldnyire jutnánk is, már akkor is elérnénk a földkéreg belső határát, mert a hőmérséklet már ott is 1300 fok felett van.

- És nincs kedved elpárologni?

- Hát ezt a kérdést döntse el ön - feleltem tréfásan.

Lidenbrock professzor mély lélegzetet vett.

- Akkor döntöttem. Sem te, sem más nem tudja teljes bizonyossággal, mi történik a Föld belsejében, hiszen alig a 12-ezred részét ismerjük a Föld sugarának. A tudomány állandóan tökéletesedik, minden elméletet minduntalan megdöntenek az újak. Nem hitték-e Fourier-ig, hogy a világűr hőmérséklete a földfelszíntől távolodva állandóan csökken, és nem tudjuk-e ma, hogy az éteri régiókban a legnagyobb hideg nem több, mint mínusz 40 vagy 50 fok? Miért ne lehetne így a Föld belső melegével is? Miért ne érhetne el bizonyos határon egy áthág-

hatatlan felső fokot, ahelyett, hogy addig a fokig emelkednék, ahol a legellenállóbb ásványok is megolvadnak?

Nagybátyám ezzel a feltevések területére tette át a problémát, és így nem volt mit válaszolnom.

- Hát megmondhatom neked, hogy igazi tudósok, többek közt Poisson, bebizonyították, hogy ha a Föld középpontjában kétmillió fokos hőség uralkodna, akkor az elolvadt anyagokból keletkező izzó gázok olyan rugalmasságra tennének szert, hogy a földkéreg nem tudna ellenállni, és felrobbanna. Valahogy úgy, mint a kazán fala a gőz nyomására.

- De hát ez csak Poisson véleménye, semmi más.

- Ez igaz, de más kiváló geológusok is úgy vélik, hogy a glóbusunk nem áll sem gázból, sem vízből, sem az általunk ismert legsúlyosabb kőzetekből, mert ha így volna, akkor a Föld feleolyan súlyú volna, mint a valóságban.

- Eh, számokkal akármit be lehet bizonyítani!

- De a tényekkel, fiam, mégiscsak más a helyzet. A vulkánok száma jelentősen csökkent a világ kezdete óta, és ha van központi hő, nem következik-e ebből, hogy ez a hő is csökkent?

Valóban kezdtem meginogni, a professzor érvei olyan meggyőzőek voltak, különösen mert szokásos szenvedélyessége és lelkesedése is támogatta őket.

- Látod, Axel - fűzte hozzá -, a központi mag állapotáról különböző feltevések élnek a geológusok körében. A központi hő létezése a legkevésbé sincs bebizonyítva, véleményem szerint nem is létezik, nem létezhet. De majd meglátjuk, majd kialakul a véleményünk ebben a fontos kérdésben nekünk is, akár Arne Saknussemnnak.

- Jól van, majd meglátjuk, ha ugyan lehet ott látni - feleltem, mert elragadott a lelkesedés.

- Miért ne lehetne? Számíthatunk elektromos jelenségekre, amik világítanak nekünk; de még az atmoszférára is, mert azt a középpont felé közeledve a nyomás világítóvá változtathatja.

- Igen, igen, ez végül is lehetséges.

- Ez biztos - mondta diadalmasan. - De ide figyelj, most aztán hallgass! Hallgass mindenről, nehogy valakinek eszébe juthasson megelőzni bennünket a Föld középpontjának a felfedezésében.

7.

Előkészületek az indulásra

Így fejeződött be emlékezetes vitánk. A beszélgetés lázba hozott engem is. Mint a részeg, úgy mentem ki nagybátyám dolgozószobájából, és a hamburgi utcák levegője kevés volt ahhoz, hogy magamhoz térítsen. Lementem az Elba partjára, a gőzkomp mellé. Ez a komp köti össze a várost a hamburgi vasúttal.

Ezer ellentmondó feltevés közt hanyódtam, egyiknél se tudtam kikötni.

Még emlékeztem rá, hogy meggyőztek, de a lelkesedésem alábbhagyott. Mégis szívesen elindultam volna azonnal, minden további töprengés nélkül. Igen, éreztem magamban annyi bátorságot, hogy abban a pillanatban becsomagoltam volna a kézitáskámat.

De azt is be kell vallanom, hogy egy óra múlva csillapodni kezdett az izgalmam. Az idegeim megnyugodtak, és visszatértem a Föld mélységes mélyéből a felszínére.

- Ez képtelenség! - kiáltottam fel. - Ez teljes értelmetlenség! Ilyen ajánlatot nem lehet tenni egy értelmes fickónak! Ez nem is lehet igaz. Rosszul aludtam, rosszat álmodtam.

Ezalatt végigmentem az Elba partján, és elhagytam a várost. Felmentem a kikötőbe, megérkeztem az altonai útra. Valami előérzet vezetett, és ez az előérzet be is igazolódott, mert megláttam az én kis Graubenomat. Frissen, fürgé léptekkel érkezett be a városba.

- Grauben! - kiáltottam messziről.

A lány megállt, gondolom, kissé zavarba jött attól, hogy az országúton a nevén szólítják. Tíz lépéssel mellette termettem.

- Axel! - kiáltott meglepetten. - Elém jöttél? Ez aztán kedves!

De amint rám nézett, azonnal észrevette az arcomon, hogy nyugtalan és izgatott vagyok.

- Mi bajod van? - nyújtotta a kezét.

- Hogy nekem mi bajom, Grauben?

És az én szép virlandi lánykám két perc alatt, három mondatból már mindent tudott. Néhány pillanatig hallgatott. Együtt vert-e a szíve az enyémmel vagy sem, azt nem tudom, de a keze nem reszketett. Kézen fogva, némán tettünk meg vagy száz lépést.

- Axel - szólalt meg végre.

- Drága Graubenom!

- Ez aztán szép utazás lesz!

Felkaptam a fejem.

- Igen, Axel, szép és méltó egy tudós unokaöccséhez. Jó az, ha az ember valami nagy vállalkozással kitüntetheti magát.

- Grauben, hát te nem akarsz eltéríteni engem egy ilyen expedíciótól?

- Nem, Axel, sőt én is szívesen elkísérnélek téged is, a nagybátyádat is, ha egy ilyen szegény lány nem lenne a terhetekre.

- Komolyan beszélsz?

- Komolyan.

Megzavarodtam, és mit tagadjam, el is szégyelltem magam.

- Grauben - kezdtem újra -, majd meglátjuk, hogy holnap is így beszélsz-e még.

- Holnap ugyanazt mondom, amit ma, Axel.

Kézen fogva, mélységes csendben mentünk tovább. Engem a nap eseményei alaposan megviseltek.

Végül is - gondoltam -, a Calendae Julii még messze van, addig sok minden történhet, a nagybátyám is kigyógyulhat föld alatti utazási mániájából.

Éjszaka lett, mire megérkeztünk a königstrassei házba. Azt vártam, hogy a lakás csöndes lesz; a nagybátyám ilyenkor már ágyban szokott lenni, és a derék Márta is az utolsó porszemeket törli tollseprűjével az ebédlő bútorairól.

De nem számoltam a professzor türelmetlenségével. Ott állt kiabálva, hadonászva egy sereg hordár között, akik csomagokat raktak le a bejáratnál. Az öreg cseléd lány azt se tudta, hol áll a feje.

- Gyere már, Axel, siess már, te szerencsétlen! - kiáltott a nagybátyám már messziről, amint észrevett. - Nincs kész a csomagod, nincsenek rendben a papírjaim, nem találom az útításkám kulcsát, nem jöttek meg a lábszárvédőim!

Döbbsenten álltam, a hangom elakadt. Alig tudtam annyit habogni:

- Hát indulunk?

- Hát persze, szerencsétlen kölyök, és te sétálsz, ahelyett, hogy itt volnál!

- Indulunk? - ismételttem elgyöngülő hangon.

- Bizony, holnapután reggel, kora hajnalban.

Nem bírtam tovább hallgatni, bemenekültem a szobámba.

Most már nyilvánvaló: a nagybátyám arra használta fel a délutánt, hogy beszerezze az utazáshoz szükséges műszereket és szerszámokat: a bejáró tele volt létrákkal, kötélhágcsókkal, fáklyákkal, kulacsokkal, vaskampókkal, csákányokkal, vasalt végű botokkal, ásókkal - legalább tíz embert fel lehetett volna velük szerelni.

Az éjszakám szörnyű volt. Másnap már korán arra ébredtem, hogy szólítanak. El voltam szánva, hogy nem nyitok ajtót, de hogy is tudtam volna ellenállni annak az édes hangnak, amelyik azt mondta: „-Axel, drágám!”

Mégsem akartam még elhinni, hogy valóban utazunk. Magammal vontam Graubent a professzor dolgozószobája felé.

- Nagybátyám, hát tényleg elhatározta, hogy utazunk?

- Persze. Te ebben kételkedsz?

- Nem - mondtam, hogy meg ne bántsam. - Csak azt szeretném tudni, miért olyan sürgős ez nekünk.

- De hiszen az idő sürget, az idő rettentő gyorsan múlik.

- Ugyan, még csak május 26-a van, hol van még a június vége?

- Azt hiszed, te csacsi, hogy olyan könnyű eljutni Izlandba? Ha tegnap nem szaladtál volna el, mint egy bolond, akkor eljöhettél volna velem a koppenhágai utazási irodába, Liffender és Társához. Ott láthattad volna, hogy Koppenhágából Reykjavíkba havonta csak egy járat van.

- És aztán?

- És aztán, ha június 22-éig várunk, akkor túl későn érkezünk ahhoz, hogy megláthassuk a Scartaris árnyékát a Snaefells kráterjén. Ezért kell sürgősen eljutni Koppenhágába, és utánanézni, hogyan lehet továbbmenni. Eredj csomagolni!

Erre nem volt mit felelnem. Visszamentem a szobámba, Grauben jött utánam. Vállalkozott rá, hogy az útra szükséges holmimat becsomagolja egy kis bőröndbe.

Amikor az útításka utolsó szíját is becsatoltuk, lementem a földszintre.

Egész nap folyt a műszerek, fegyverek, elektromos készülékek szállítása. A derék Márta teljesen elvesztette a fejét.

- Megbolondult a gazdám?

Igenlően bólintottam.

- És a fiatalurat is magával viszi?

Ugyanolyan bólintás.

- Hová?

Az ujjammal mutattam a Föld közepe felé.

- A pincébe?! - kiáltott fel az öregasszony.

- Nem - szólaltam meg végre. - Mélyebbre.

Beesteledett. Már nem érzékeltem a múló időt.

Holnap reggel pontban hatkor indulás.

Tíz órakor úgy zuhantam az ágyba, mint a hulla.

Éjszaka újra elfogott a rémület.

Egész éjjel szakadékokról álmodtam. Lázálmaim voltak. Úgy éreztem, hogy a professzor erős marka fojtogat, rángat; zuhanok, elmerülök. A leejtett testek növekvő sebességével estem feneketlen mélységekbe, életem már csak végtelen zuhanás volt.

Öt órakor ébredtem, összetörve a fáradtságtól és izgalomtól. Lementem az ebédlőbe. A nagybátyám az asztalnál ült és evett. Borzadva néztem. Grauben is ott volt. Nem szóltam semmit, de enni nem bírtam.

Fél hatkor zörgés hallatszott az utcáról. Nagy kocsi érkezett, hogy kivigyen minket az altonai vasúthoz. Nagybátyám csomagjai hamarosan elborították a kocsit.

- Hát a te poggyászkod? - kérdezte.

- Készen van - feleltem elhaló hangon.

- Akkor kapd és hozd le, mert lekéssük a vonatot.

Látszott, hogy úgyis hiába harcolnék a sorsom ellen. Felmentem a szobámba, leeresztettem a csomagomat a lépcsőfokokon, és leszaladtam utána.

Éppen akkor adta át nagybátyám ünnepélyesen a ház „gyeplőit” Graubennak. Az én szép kis virlandi leánykám nyugodt volt, mint mindig. Megcsókolta gyámját; de azért csak kigördült egy könnycseppje, amikor a szájával az én arcomhoz ért.

- Grauben! - kiáltottam fel.

- Eredj, drága Axel, eredj csak! A menyasszonyodat hagyod itt, de amikor visszajössz, már a feleségedet fogod itt találni.

Megöleltem Graubent, majd beültem a kocsiba. Márta és a lány a kapu küszöbéről integetett utánunk, aztán a két ló a kocsis fütytyentésére galoppban indult el az altonai úton.

8.

Szédítő gyakorlatok

Három nap múlva, reggel tízkor érkeztünk meg Koppenhágába. A csomagokat felrakták egy kocsira, és utánunk vitték a Fő útra, a Hotel Phoenixbe. Az út fél óráig tartott, mert a pályaudvar a városon kívül van. Nagybátyám hamar rendbe tette magát, és máris hurcolt magával.

Végigjártuk a rakpartokat, hogy indulásra kész hajót találjunk.

Abban reménykedtem, hogy nem lesz semmiféle utazási lehetőség, de csalódtam. Egy kis dán kétárbocos vitorlás, a *Valkyrie* készült elhajózni Reykjavíkba június 2-án. A kapitány, Bjarne úr a fedélzeten volt; jövődöbeli utasa úgy megszorította a kezét örömeiben, hogy majd eltörtek az ujjai. A derék embert kissé meglepte ez a kitörő öröm: ő egészen természetesnek találta, hogy Izlandba megy, hiszen ez volt a mestersége. De nagybátyám el volt ragadtatva. A kiváló kapitány arra használta fel ezt az elragadtatást, hogy kétszeres díjat fizettetett velünk az átkelésért. De mi azzal mit sem törődtünk.

- Legyenek a hajón kedden reggel hétkor - utasított Bjarne úr, miután zsebre vágta a tekintélyes dollárköteget.

Köszönetet mondtunk a kapitánynak, és visszamentünk a Hotel Phoenixbe.

- Minden rendben megy, minden a legnagyobb rendben megy - ismételte nagybátyám. - Micsoda szerencsés véletlen, hogy felfedeztük ezt az indulásra kész hajót. Most aztán megreggelizünk, és megnézzük a várost.

Elsőnek egy torony ragadta meg nagybátyám figyelmét. Az Amager-szigeten állt - ez a sziget képezi Koppenhága délnyugati kerületét.

Kívánságára arrafelé indultunk. Felszálltunk egy gőzhajóra, amelyik a csatornán közlekedett, és néhány perc múlva már ki is kötöttünk a rakparton.

Végigmentünk néhány keskeny utcán. Fél szára szürke, fél szára sárga nadrágban fegyencek dolgoztak itt, a börtönőrök botütései alatt görnyedezve. Megérkeztünk a Frelsers-Kirk elé. Semmi feltűnő nem volt ezen a templomon, egész más dolog hívta fel rá a professzor figyelmét: meglehetősen magas volt a tornya, és a templom tetőzetétől kezdve külső csigalépcső vezetett fel rá. Spiráljai a szabad ég alatt kanyarogtak.

- Gyerünk fel - mondta a nagybátyám.

- És ha szédülünk? - aggályoskodtam.

- Annál inkább, hozzá kell szoknunk.

- No de...

- Gyere, ha mondom, ne húzd az időt!

Engedelmeskedni kellett. A szemközti házban lakó templomszolga odaadta a kulcsot, és megindultunk felfelé.

Elöl ment könnyű léptekkel nagybátyám. Rémülten követtem, mert tudtam, milyen könnyen szédülök. Sem ügyességem, sem vakmerőségem nem vetekedett a sasokéval.

Amíg a templom belsejében haladtunk fel a csigalépcsőn, addig még csak ment a dolog, de úgy a 150. lépcsőfok után szabad levegő érintette meg az arcomat. Felérkeztünk a templom tetejére. Innen indult a lebegő lépcső, törékeny korlátjával, keskenyedő fokaival, melyek mintha a végtelen felé kanyarogtak volna.

- Erre képtelen vagyok! - kiáltottam fel.

- Csak nem vagy gyáva? Indulj! - válaszolta könnyörtelen nagybátyám.

Nem tehettem mást, görcsösen kapaszkodva követtem. A szabad levegő szédített. Éreztem, hogy ingadozik a torony a szél lökéseitől, a lábam elernyed. Nemsokára térdem, aztán hason kúsztam felfelé.

Behunytam a szemem. Tériszonyom volt.

A végén a professzor a galléromnál fogva húzott, így érkeztem fel a torony gombjához.

- Nézz le - mondta -, jól nézz le. Meg kell szoknunk a mélységet.

Ki kellett nyitnom a szemem. Az alattam elterülő házakat mintha lavina lapította volna le; a kémények füstje szinte ködbe borította őket. Fejem fölött gomolygó felhők szálltak, optikai csalódást okozva: úgy éreztem, mintha mozdulatlanok volnának, és a templomtorony, a gombja, és mi haladnánk fantasztikus sebességgel. A távolban egyik oldalon zöldellő rétek, a másikon a napfényben tündöklő tenger. Az Öresund a Helsingöri-fok felé hömpölygött, rajta a fehér vitorlák mintha igazi sirályszárnyak lennének. Kelet felé a ködben alig kivehetően felmerültek Svédország partjai. És mindez ott kóválygott a szemem előtt.

Mégis fel kellett állnom, kiegyenesednem és körülnézni. Az első szédülési gyakorlatom egy óra hosszat tartott. Amikor végre szabad volt leereszkednem, és megint az utca szilárd követ éreztem a lábam alatt, majd összeestem a fáradságtól.

- Holnap folytatjuk - mondta a professzor.

És valóban, öt napon át újra meg újra gyakorlatoztam a szédítő mélység felett - és akarva-akaratlan jelentősen előrehaladtam a „magasrendű szemlélődés” művészetében.

9.

Izland fővárosa

Elérkezett az indulás napja. Utolsó este a professzor egy jóindulatú barátja ajánlóleveleket adott nekünk Izland kormányzójához, Trampe báróhoz, Pictursson püspöki helynökhöz és Finsen úrhoz, Reykjavík polgármesteréhez. Nagybátyám köszönetül hosszasan rázogatta a kezét.

Másodikán reggel hatkor felszállítottuk értékes csomagjainkat a *Valkyrie* fedélzetére. A kapitány bevezetett meglehetősen szűk fedélzeti kabinjainkba.

- Jó szelünk van? - kérdezte a nagybátyám.

- Kitűnő - felelte Bjarne kapitány. - Délkeleti szél. Kibontott vitorlával fogunk kihajózni a Sundból.

Néhány perc múlva a vitorlás horgonyt szedett; és kibontott elővitorlájával, trapéz alakú farvitorlájával, csúcsvitorlájával és sudárvitorlájával felkészült az indulásra, és teljes hátszéllel tartott a tengerszoros felé. Egy óra múlva a dán főváros már-már elmerült a távoli habokban, és a *Valkyrie* Helsingör mellett suhant el. Izgatott lelkiállapotomban azt vártam, hogy Hamlet bolyongó árnyéka feltűnjék a híres teraszon.

Te fenséges örült - gondoltam -, te biztosan egyetérteneél velünk! Talán utánunk is jössz a Föld belsejébe, hogy ott keress választ örök kétségeidre!

De senki sem tűnt fel az ódon falakon; egyébként is a kastély sokkal fiatalabb, mint a legendás dán királyfi. Most pompás kilátópáholyul szolgál a Sund tengerszorosra, melyen évente a legkülönbözőbb nemzetiségekhez tartozó tizenötezer hajó vonul át.

A krongborgi kastély hamarosan eltűnt a ködben, eltűnt a hälsingborgi torony is a svéd parton, és a vitorlás könnyedén oldalra dőlt a Kattegat szelei nyomására.

Jó kis vitorlás volt a *Valkyrie*, de hát egy vitorlás hajóval az ember sohase tudhatja, mi vár rá. Reykjavíkba szállított szenet, háztartási eszközöket, cserépedényt, ruhaneműt és egy rakomány búzát. A legénység öt emberből állt, mind dánok - ennyi elég is volt a kezeléséhez.

- Mennyi ideig tart az út? - kérdezte nagybátyám a kapitánytól.

- Úgy nagyjából tíz napig - felelte -, hacsak nem kapunk túl sok északnyugati szelet a Faeröer szigetek irányából.

- De ugye, nem kell tartanunk jelentős késéstől?

- Nem, Lidenbrock úr, nyugodt lehet, odaérünk.

Eltelt a tíz nap. Átéltünk egy vihart, amely arra kényszerítette hajónkat, hogy bevont vitorlákkal meneküljön, és most keletre feltűnt a Skagen-fok első bójája: a Skagen veszedelmes szikláit jelezte, mert azok messze előrenyúltnak a víz alatt. Egy izlandi kikötői kalauz jött a fedélzetre, és három óra múlva a *Valkyrie* Reykjavík előtt horgonyzott a Faxa-öbölben.

A professzor végre előjött kabinjából, kissé sápadtan és ziláltan, de változatlanul lelkesen, elégedett tekintettel.

A város lakossága a tengerpartra gyűlt: mindenkit érdekelt egy hajó érkezése, mindenki remélte, hogy beszerezhet valamit.

Nagybátyám sietett, hogy mielőbb elhagyhassa hullámzó bortönét - vagy akár azt is mondhatnám, hullámzó kórházát. De mielőtt lement volna a vitorlás hajó parancsnoki hídjáról, magához intett, és rámutatott az öböl északi részén egy kettős ormú, magas hegy örök hóval borított csúcsaira:

- A Snaefells, a Snaefells!

Aztán egy mozdulattal hallgatást parancsolt nekem, és beszállt a várakozó csónakba. Követtem őt, és hamarosan Izland földjét éreztem a lábam alatt.

Először is egy daliás férfi jött elénk valamiféle tábornoki egyenruhában. De nem tábornok volt, csak magas rangú köztisztviselő, a sziget kormányzója, Trampe báró maga. A professzor kitalálta, hogy ki áll előtte. Átadta a kormányzónak a koppenhágai leveleket, aztán dán nyelven rövid beszélgetés folyt le köztük, amiből én - érthető okokból - teljesen kimaradtam. De ez az első beszélgetés máris eredményt hozott: Trampe báró felajánlotta, hogy mindenben Lidenbrock professzor rendelkezésére fog állni.

Finsen úr, a polgármester is igen szívélyesen fogadta nagybátyámat. Ugyanolyan katonásan volt öltözve, mint a kormányzó, de ugyanolyan békés volt természeténél és hivatásánál fogva.

Ami a helynököt, Pictursson urat illeti, ő jelenleg püspöki körúton volt az északi megyékben, egyelőre tehát le kellett mondanunk arról, hogy megismerkedjünk vele.

De összehatalkozottunk egy elragadó emberrel, aki rendkívül komoly segítséget nyújtott nekünk: Fridriksson professzorral, a reykjavíki iskola természettan tanárával. Ez a szerény tudós, aki csak izlandiul és latinul beszélt, Horatius nyelvén ajánlotta fel nekem szolgálatait, és én azonnal éreztem, hogy jól meg fogjuk érteni egymást. Valóban ő volt az egyetlen ember, akivel beszélgetni tudtam izlandi tartózkodásom idején.

Ez a kitűnő férfi háromszobás házában két szobát a mi rendelkezésünkre bocsátott. Hamarosan be is rendezkedtünk csomagjainkkal, amelyek mennyisége bizony kissé meghökkentette a reykjavíkiakat.

- Na látod, Axel - mondta a nagybátyám -, minden rendben megy, és a nehezén túl vagyunk.

- Hogyhogy a nehezén? - kiáltottam fel.
 - Most már csak a leereszkedés van hátra.
 - Hát ha így fogja fel, akkor igaza van. De aztán, ha már leereszkedtünk, fel is kell újra másznunk, nemde?
 - Az aztán már egyáltalán nem izgat. De lássunk csak hozzá, nincs veszteni való időnk. Megyek a könyvtárba. Talán találok ott valami Saknussem-kéziratot, és azt nagyon szeretném megvizsgálni.
 - Én pedig azalatt megnézem a várost. Nem jönne velem?
 - Ó, a város nem nagyon érdekelt! Ami Izlandban érdekes, az nem idefent, hanem odalent van.
- Elindultam hát magamban, és találomra bolyongtam a városban.

Nehéz volna eltévedni Reykjavíkban, ahol összesen két utca van. Meg se kellett tehát kérdezni, merre menjek - ez amúgy se lett volna könnyű, mert a kézzel-lábbal való magyarázás sokszor vezet félreértéshez.

A város mélyen fekszik, meglehetősen ingoványos talajon, két domb között. Egyik oldalról hatalmas megszilárdult lávaömlés borítja, innen enyhén lejt a tenger felé. A másik oldalon terül el a széles Faxa-öböl, északi oldalán a Snaefells óriás gleccsereivel. Az öbölben akkor egyedül horgonyzott a *Valkyrie*. Általában angol és francia parti őrhajók is nagy számban állomásoznak itt, de akkoriban a sziget keleti oldalán teljesítettek szolgálatot.

Három óra alatt bejártam a várost és a környékét is. Az általános benyomás igen lehangoló volt. Szinte egyetlen fa, semmiféle növényzet nem élt itt. Csak a vulkanikus sziklák éles gerince meredezett mindenütt. Az izlandiak földből és tőzegeből építették kunyhóikat, befelé dőlő falakkal. Olyanok voltak a házak, mint földre állított háztetők. De ezek a tetők viszonylag termékeny talajjá váltak: a lakóház melegétől meglehetősen szép fű nőtt rajtuk; gondosan le is sarlózták, amikor eljött a kaszálás ideje, nehogy a háziállatok odajárjanak legelni a zöldellő házakra.

Jót sétáltam, aztán visszatértem Fridriksson úr házába. Nagybátyámat már ott találtam házigazdánk társaságában.

10.

Tudósok egymás között

Készen volt az ebéd. Lidenbrock professzor nagy étvággyal fogyasztotta, mert a hajóút kényeszerű koplalása után olyan volt a gyomra, akár egy kongó üreg. Az ételek inkább dán módra készültek, mint izlandi szokás szerint, és így nem voltak különlegesek; hanem a házigazdánk, aki viszont inkább izlandi volt, mint dán, az antik vendégszeretet hőseire emlékeztetett. Otthonosabban érezhettük magunkat a házában, mint ő maga.

A beszélgetés ottani nyelven folyt, de nagybátyám némettel, Fridriksson úr latinnal keverte, hogy én is megértem. Tudományos kérdésekről folyt a szó, ahogyan az tudósok közt illik, de Lidenbrock professzor végsőkéig tartózkodó volt, és a szemével minduntalan teljes hallgatást parancsolt nekem jövőendő terveinket illetően.

Fridriksson úr először is afelől érdeklődött, milyen eredményekre jutott nagybátyám a könyvtári kutatásaival. Nagybátyám felkiáltott:

- A könyvtár! De hiszen félig üres polcain csupán néhány hiányos sorozat van!

- Hogyhogy? - méltatlankodott Fridriksson úr. - Nyolcezer kötetünk van, köztük sok értékes ritkaság, óskandináv nyelvű könyvek és minden újdonság, amit Koppenhágából szerzünk be évente.

- Miféle nyolcezerről beszél? Szerintem...

- Ó, Lidenbrock úr, a könyveink szertejárnak az országban. Szeretnek ám az emberek tanulni ezen a mi vén jégszigetünkön! Nincs egyetlen paraszt vagy halász sem, aki ne tudna és ne szeretne olvasni, és mi úgy gondoljuk, hogy a könyveknek nem vasrácsok mögött kell porosodniuk, távol a kíváncsi szemektől, hanem az a rendeltetésük, hogy az olvasóknál rongyolódjanak el. A köteteink kézzől kézre járnak, lapozzák, újra meg újra olvassák őket, és néha bizony csak egy-két év után kerülnek vissza a polcainkra.

- Addig pedig a külföldiek... - kezdte a nagybátyám némi megvetéssel a hangjában.

- A külföldiek! A külföldieknek megvannak otthon a maguk könyvtárai; a legfontosabb, hogy a mi parasztjaink művelődjenek. Ismétlem, a tanulás szeretete a vérében van az izlandiaknak. 1816-ban alapítottunk egy ma is jól működő irodalmi társaságot. Tudós külföldiek megtiszteltetésnek veszik, ha tagjai lehetnek. A társaság könyveket ad ki, melyekből a nép művelődhet, és nagy szolgálatokat tesz az országnak. Ha volna kedve levelező tagként közénk állni, Lidenbrock úr, nagy örömet szerezne vele.

Nagybátyám, aki már vagy száz tudományos társaságnak volt a tagja, örömmel fogadta el az ajánlatot, és ezzel meghatotta Fridriksson urat.

- Most pedig - szólt a házigazdánk - szíveskedjék megmondani, milyen könyveket keresett a könyvtárunkban, hátha tudok valamilyen felvilágosítást adni róluk.

Nagybátyámra néztem. Habozott, hogy válaszoljon-e, hiszen ez a terveit veszélyeztethette. Mégis, némi gondolkodás után, rászánta magát a szólásra.

- Azt szeretném tudni, Fridriksson úr, megvannak-e a régi könyvek közt Arne Saknussem művei.

- Arne Saknussem! - válaszolta a reykjavíki professzor. - Arról a XVI. századbeli tudósról beszél, aki nagy természetbúvár, alkimista és utazó volt egy személyben?

- Arról.

- Az izlandi irodalom és tudomány büszkeségéről?

- Arról bizony.

- A legkiválóbb ember volt.

- Egyetértek.

- Merészsége felért zsenialitásával.

- Látom, jól ismeri.

Nagybátyám úszott az örömben, hogy így emlegették kedvencét. Szemével majd felfalta Fridriksson urat. - Nos, az írásai?

- Az írásai nincsenek nálunk.

- Hogyhogy? Nincsenek Izlandban?
- Nincsenek sem Izlandban, sem máshol.
- Miért nem?
- Mert Arne Saknussemot eretnekségért kivégezték, és a műveit a hóhér égette el Koppenhágában, 1573-ban.
- Kitűnő! Nagyszerű - ujjongott a nagybátyám, a tudós kolléga nem csekély megbotrátkozására.
- Hogyhogy? - kérdezte Fridriksson úr.
- Igen, minden világos, érthető, minden láncszem helyreáll, most már értem, miért rejtette el Saknussem a titkát érthetetlen titkosírásba, hiszen indexen volt, el kellett titkolnia zseniális felfedezéseit.
- Miféle titkát? - érdeklődött Fridriksson úr.
- Egy titkot, amelyet, amiről... - dadogta a nagybátyám.
- Birtokában van talán valami különleges irata?
- Nem, csak feltételeztem...
- Jól van - válaszolt Fridriksson úr, mert látva kollégája zavarát, jóságában nem akarta tovább erőltetni a dolgot. - Remélem - fűzte hozzá -, hogy nem hagyja el addig a szigetünket, amíg ásványi kincseiből nem merített.
- Természetesen - felelte a nagybátyám. - De félek, hogy kissé késve érkeztem. Más tudósok jártak már itt?
- Jártak, Lidenbrock úr. Olafsen és Povelsen királyi megbízásból dolgozott itt, Troil is folytatótt tanulmányokat, a *La Recherche* francia korvetten Gaimard és Robert érkezett tudományos küldetésben; a *La Reine Hortense* fregatt tudósainak megfigyelései is nagyban hozzájárultak a sziget megismeréséhez. De higgye el nekem, hogy még bőven van tennivaló!
- Gondolja? - kérdezte a nagybátyám jámbor arckifejezéssel, és igyekezett tompítani szeme csillogását.
- Bizony! Hány alig ismert hegyet, vulkánt, jégmezőt kellene tanulmányozni! Nézze, hogy ne menjünk messzebb, látja azt a hegyet a látóhatár szélén? Az a Snaefells.
- Úgy, a Snaefells?
- Igen, egyike a legérdekesebb vulkánoknak, és a kráterét csak nagyon kevesen keresték fel.
- Kihunyt vulkán?
- Hogyne, már vagy ötszáz éve.

Nagybátyám erősen leszorította keresztbe vetett lábát, hogy fel ne pattanjon örömében.

- Nem bánom, szívesen megkezdem geológiai tanulmányaimat ezzel a Seffel vagy Fessel vagy hogy hívják heggyel.

- Snaefells - ismételte a derék Fridriksson úr.

A társalgás ekkor éppen latinul folyt, mindent megértettem, és alig tudtam komoly maradni, látva, nagybátyám hogyan türtőzteti kirobbanó elégedettségét: ártatlan arcot vágott, de ez inkább valami sátáni grimasznak sikerült.

- Igen - mondta -, meggyőzött: megpróbálunk felmászni erre a Snaefellsre, talán meg is vizsgáljuk a kráterét.

- Sajnálatomra jelenleg nem hagyhatom itt a munkámat, különben szívesen elkísértem volna, és ez nekem is hasznomra válna.

- Nem, nem, dehogy - tiltakozott a nagybátyám -, világért se alkalmatlankodnánk, Fridriksson úr! Egész szívemből köszönöm. Nagyon hasznos lett volna, ha olyan tudós van velünk, mint ön, de a hivatali kötelessége...

Remélem, hogy a házigazdánk, izlandi szíve ártatlanságában, nem vette észre a gunyoros élt nagybátyám szavaiban.

- Nagyon helyeslem, Lidenbrock úr, hogy ezzel a vulkánnal kezdi kutatásait: bőségesen alkalma lesz itt érdekes megfigyelésekre. De mondja, hogy akar eljutni a Snaefells félszigetre?

- A tengeren, az öblön át. Az a legrövidebb út.

- Ez igaz. De teljességgel lehetetlen.

- Miért?

- Mert egyetlen bárka sincs Reykjavíkban.

- Az ördögbe is!

- Szárazföldön lesz kénytelen odajutni, a part mentén. Ez hosszabb, de érdekesebb.

- Jó. Majd szerzek magamnak vezetőt.

- Éppen szeretnék egyet ajánlani.

- Megbízható, értelmes ember?

- Az. A félszigeten lakik. Dunnalúdvadász, rendkívül ügyes, meg lesz vele elégedve. Tökéletesen beszél dánul.

- Mikor láthatnám?

- Ha akarja, holnap.

- Ma nem lehet?

- Csak holnap érkezik ide.

- Hát akkor legyen holnap - sóhajtott nagybátyám.

A fontos megbeszélés ezzel véget ért. A német és az izlandi professzor forrón köszönetet mondott egymásnak.

11.

Hans, a vezetőnk

Este sétáltam egyet Reykjavík tengerpartján, aztán korán hazamentem lefeküdni. Durva deszkákból ácsolt ágyamban mélyen aludtam.

Amikor felébredtem, a nagybátyám szapora beszédét hallottam a szomszéd szobából. Kiugrottam az ágyból, és siettem, hogy csatlakozhassam hozzá.

Dánul beszélgetett egy magas, szikár férfival. Ez a nyurga legény nem mindennapi erőt sejtetett. Nagy feje, naiv arkifejezése, értelmes, álmodozó kék szeme volt. Atlétavállára hulló hosszú haja még Angliában is vörösnek számított volna. Mozdulatai hajlékonyak voltak, de a karját ritkán emelte meg, mint aki nem ismeri vagy méltatlannak tartja a gesztikulálást. Minden arra vallott, hogy tökéletesen nyugodt természetű, nem közönyös, de békés ember. Érezni lehetett, hogy senkitől sem kér semmit, örömmel dolgozik, és hogy életszemléletét a világon semmi sem zavarhatja, semmi sem rendítheti meg.

Jellemvonásait elárulta a mód, ahogy nagybátyám szenvedélyes szóáradatát hallgatta. Keresztbe font karral, mozdulatlanul állt, szemben hadonászó nagybátyámmal. Ha tagadott, a fejét balról jobbra mozdította, ha helyeselt, megbiccentette, de csak annyira, hogy hosszú haja alig lebbent. A mozdulatokkal a fukarságig takarékoskodott.

Biztos, hogy sose néztem volna ezt az embert vadásznak. Aligha ijedt meg tőle a vad, de hogy is tudott beléjük lőni?

Minden világossá vált, amikor Fridriksson úrtól megtudtam, hogy ez a csendes ember csak „dunnaaludvadász”. Ennek a madárnak a tolla a sziget legnagyobb kincse. Ebből a tollból készülnek a derékaljak, és a begyűjtéshez nem szükséges sok mozgás.

A nyár első napjaiban a nőtény dunnaalud fészket rak a fjordok csipkés szélű sziklái közé. A kész fészket a hasáról kitépdesett finom pelyhekkal béleli ki. A vadász, vagyis inkább tollkereskedő, odasiet, elveszi a fészket, és a madár újrakezdi a munkát. Így megy ez mindaddig, amíg már csak alig marad tolla a tojónak. Mikor a tojó már kopasz, a hímre kerül a sor. Csak-hogy a hím tollai kemények és durvák, nincs semmi kereskedelmi értékük, így a vadásznak már nem érdemes kirabolnia a fészket. Befelejeződik tehát a fészkeképítés, a nőtény lerakja a tojásait, a kicsik kikelnek - és a következő évben újrakezdődik a „derékaljszüret”.

Mivel pedig a dunnaalud nem a meredek sziklákra építi a fészket, hanem inkább a könnyen megmászható, vízszintes, tengerbe nyúló sziklákat választja, az izlandi vadász nagy erőfeszítések nélkül folytathatja a mesterségét. Olyan gazdálkodók ezek, akiknek se vetni, se aratni nem kell, csak betakarítani.

A mi komoly, egykedvű és csendes emberünket Hans Bjelkének hívták, Fridriksson úr küldte, ő volt a mi jövőendő vezetőnk.

Modora mulatságos ellentéte volt a nagybátyáménak, mégis hamar megértették egymást. Egyik se törődött a pénzzel, Hans kész volt elfogadni bármennyit, amit ajánlottak neki, a professzor hajlandó volt mindent megadni, amit kértek tőle. Soha még könnyebben meg nem kötöttek alkut.

A megegyezés tehát úgy szólt, hogy Hans elkísér bennünket Stapiba, a Snaefells-félsziget déli partján fekvő faluba, a vulkán lábához. Körülbelül 22 mérföld szárazföldi útra kellett számítani, tehát nagybátyám véleménye szerint kétnapos utazásra.

De amikor megtudta, hogy dán mérföldről van szó, amely az angol mérföldnek majd négyszerese, meg kellett változtatnia a számítását, és az utak minőségére való tekintettel hét-nyolc napos útra kellett felkészülnie.

Négy lóra volt szüksége: egyre magának, egyet nekem szánt, kettőt pedig a csomagjainknak. Hans, szokása szerint, gyalog szándékozott menni. Tökéletesen ismerte a tengerpartnak ezt a szakaszát, és megígérte, hogy a legrövidebb úton vezet bennünket.

Hans azonban nemcsak Stapiig szegődött el vezetőnknek. Heti három rigsdalerért vállalta, hogy velünk marad, ameddig tudományos expedíciókhoz szükségünk van rá. Csak azt kötötte ki, hogy bérét minden szombat este kézhez kapja: ez volt szerződése egyetlen feltétele.

Június 16-ára tűztük ki az indulás időpontját. Nagybátyám át akarta adni a vadásznak a foglalt, de az egyetlen szóval utasította vissza.

- *Efter* - mondta.

- Utána - okított engem a professzor.

Hans azonnal visszavonult, amint megállapodtak a professzorral.

- Kitűnő ember! - kiáltott fel a nagybátyám. - Nem is képzeli, milyen csodálatos szerepet tartogat számára a jövő.

- Hát elkísér bennünket egészen a...

- Igen, Axel, egészen a Föld középpontjáig.

Még 48 óra volt hátra. Nagyon sajnáltam, hogy ezt az időt előkészületekre kellett fordítanom. Minden intelligenciánkat latba kellett vetnünk, hogy összes darabjainkat a lehető legjobban helyezzük el, a műszereket az egyik oldalra, a fegyvereket a másikra, a szerszámokat ebbe a csomagba, az élelmiszert amabba. Összesen négy csoportba rendeztük a holminkat.

A műszerek közt volt

először: egy Eigel-féle Celsius-skálájú hőmérő, 150 fokra terjedő beosztással, amit én túl soknak vagy túl kevésnek találtam. Túl soknak, ha arra gondoltam, hogy a környező hő idáig emelkedhet; kevésnek, ha arról volt szó, hogy források vagy olvadó anyagok hőmérsékletét vizsgáljuk vele;

másodszor: egy sűrített levegővel működő nyomásmérő, amelyik alkalmas volt arra, hogy a tenger szintjére számított légköri nyomásnál nagyobb nyomást is mérjen. Ehhez a közönséges barométer nem lett volna elég, mert az atmoszferikus nyomás a Föld színe alá ereszkedésünkkel arányosan növekszik;

harmadszor: egy precíziós óra, a genfi ifjabb Boissonnas-tól, tökéletesen beszabályozva a hamburgi idő szerint;

negyedszer: két iránytű a deklináció és inklináció mérésére;

ötödször: egy éjszakai távcső;

hatodszor: két Ruhmkorff féle készülék¹, amely elektromos áram segítségével igen erős, biztos és alig zavaró fényt ad.

¹ A Ruhmkorff-féle készülékben Bunsen-elem működik, teljesen szagtalan kálium-bikromáttal. Az elem által termelt elektromos áramot egy indukciós tekercs köti össze a különleges rendeltetésű lámpatesttel. Ebben a lámpatestben üveg spirálcső van, amelyből kiszivatták a levegőt, és csak némi széndioxid- vagy nitrogénüledék maradt. A készülék működésekor ez a gáz fehéres, állandó fénnel izzani kezd. Az elem és a tekercs bőrzsákban van, az utas vállára vetve viheti. A kívül elhelyezett lámpa megfelelően világít a föld alatti sötétségben, és lehetővé teszi, hogy robbanásveszély nélkül bemerészkedjenek vele a leggyűlékonyabb gázok közé, és még a legmélyebb vízfolyásban sem alszik el. Ruhmkorff úr híres tudós és ügyes fizikus. Nagy találmánya ez az indukciós tekercs, amellyel magasfeszültségű elektromos áramot lehet gerjeszteni. 1864-ben megkapta azt az ötévenként kiosztott, 50 ezer frankos díjat, amit Franciaország az elektromosság legötletesebb felhasználójának ad (Verne jegyzete).

A fegyverzet két Purdley More & Co.-féle rövid vadászpuskából és két Colt revolverből állt. Hogy mire kellettek a fegyverek, mikor se vademberektől, se vadállatoktól nem kellett tartanunk? Nos, nagybátyám ugyanúgy ragaszkodott a fegyvertárához, mint a műszereihez, különösen a jelentős mennyiségű, nedvességnek ellenálló robbanógyapothoz, amelynek a feszítőereje sokkal nagyobb, mint a közönséges puskaporé.

Szerszámaink: két csákány, két kampó, két selyemhágcsó, három szöges bot, egy fejsze, egy kalapács, tucatnyi vasék, csavar és hosszú, megcsomózott kötelek. Nehéz volt ebből csomagot csinálni, mert a hágcsó száz méter hosszú volt.

Végül itt volt az elemózsia: a csomag nem volt nagy, de kielégítőnek tartottam, mert tudtam, hogy hat hónapra elegendő húskivonatot és száraz kétszersültet tartalmaz. Az egyetlen folyadék a borókapálinka volt, vizet egyáltalán nem vittünk, de voltak szalmafonatos üvegeink, és nagybátyám arra számított, hogy majd találunk forrásokat, ahol megtölthetjük a palackokat. Ellenvetéseimet, melyek a források esetleges minőségére, hőmérsékletére, sőt teljes hiányára vonatkoztak, elengedte a füle mellett.

Hogy útifelszerelésünk felsorolása teljes legyen, megemlítem a hordozható patikát, tompa hegyű ollókkal, töréshez való sínekkal, nyersvászon pántokkal, kötszerrel, tapaszokkal, érvágáshoz való tálkával és mindenféle ijesztő holmival. Volt ezenkívül egy sor üveg, benne dextrin, sebalkohol, folyékony ólomecet, éter, ecet és ammoniák, csupa olyan gyógyszer, aminek az esetleges használata aggodalommal töltött el. Végül ott voltak a Ruhmkorff-féle műszerhez szükséges anyagok.

Nagybátyámnak gondja volt arra is, hogy legyen megfelelő mennyiségű dohány, puskapor és tapló. Beszerzett egy bőrvet, és a derekára csatolta; az övben elegendő aranyat, ezüstöt és papírpénzt helyezett el. A holmi közt volt hat pár cipő, kátrányos és gumitartalmú kenőccsel vízhatlanítva.

- Miért ne juthatnánk akármeddig, ha ilyen öltözetünk, cipőnk, felszerelésünk van? - mondta nagybátyám.

14-én egész nap az útiholmi elcsomagolásával foglalkoztunk. Este Trampe bárónál vacsoráztunk, a reykjavíki polgármester és dr. Hyaltalin, országos hírnévű orvos társaságában. Fridriksson úr nem volt közöttünk: később tudtam meg, hogy a kormányzóval haragot tart valami adminisztratív kérdés miatt, és nem is érintkeznek. Így aztán egy szót sem értettem abból, amit vacsora közben félhivatalosan beszélgettek. Csak azt figyeltem meg, hogy egész idő alatt a nagybátyám beszélt.

Másnap, 15-én befejeztük az előkészületeket. Házigazdánk láthatóan örömet szerzett a professzornak azzal, hogy átnyújtott neki egy izlandi térképet, amelyik sokkal pontosabb volt, mint a Handerson-féle. Olaf Nikolas Olsen 1:48 000-es léptékű térképét az Izlandi Irodalmi Társaság adta ki, Scheel Frisac geodéziai munkái alapján, Bjorn Gumlaugsonn helyszíni felmérései segítségével. Értékes okmány volt ez egy mineralógus számára.

Az utolsó este barátságos beszélgetésben telt el Fridriksson úrral. Élénk rokonszenv ébredt bennem. A békés beszélgetést nyugtalan alvás követte, legalábbis ami engem illet.

Reggel ötkor az ablakom előtt kapáló lovak nyerítésére ébredtem. Sietősen öltöztem, és lementem az utcára. Hans éppen akkor fejezte be a csomagok felrakását. Rendkívüli ügyességgel, alig észrevehető mozdulatokkal dolgozott. Nagybátyám többet hangoskodott, mint segített, de vezetők, úgy tűnt, nem sokat törődött a parancsaival.

Hat órára minden készen állt. Kezet szorítottunk Fridriksson úrral, nagybátyám izlandi nyelven szívből megköszönte szíves vendéglátását. Jómagam legjobb latin tudásom szerint igyekeztem szívélyesen elbúcsúzni, aztán lóra szálltunk, és Fridriksson úr utolsó üdvözlétként azt a Vergilius-sort kiáltotta utánam, melyet mintha nekünk, ismeretlen útra induló utasoknak írt volna a költő:

Et quaecumque viam dederit fortuna sequamur

azaz:

Járjuk végig az utat, bármilyet ad a szerencse.

12.

Útban a Snaefells felé

Borús, de kellemes időben indultunk, és ez az idő tartósan ígérkezett. Nem kellett félnünk sem tikkasztó hőségtől, sem hatalmas esőktől. Turistáknak való idő.

Az az öröm, hogy lóháton járhattam be egy ismeretlen vidéket, hamar kibékített vállalkozásunk kezdetével. A kirándulók boldogsága töltött el, kíváncsiság és a felszabadultság érzete. Kezdtém beleélni magam a dologba.

Mit is kockáztatok? - gondoltam. - A legfurcsább országban utazom, felmászom egy nevezetes hegyre, a legrosszabb esetben leereszkedem egy kihunyt tűzhányó kráterébe is. Nyilvánvaló, hogy ez a Saknussem se tett ennél többet. Hogy létezzék egy föld alatti akna a Föld középpontjáig, hát az teljes képtelenség, merő képzelődés! Ami pedig jó ebben az expedícióban, azt gondolkodás nélkül meg kell ragadni.

Mire ezt az okoskodást befejeztem, már el is hagytuk Reykjavíkot.

Elöl ment Hans, gyors, egyenletes léptekkel. A két felmálházott ló követte, irányítani se kellett őket. Nagybátyám és én zártuk a menetet, és igazán nem festettünk rosszul kicsi, de erős lovaink hátán.

Izland Európa egyik legnagyobb szigete, felszíne több mint 100 ezer km², de csak 60 ezer lakosa van. A geográfusok négy területre osztják, és nekünk átlósan át kellett vágnunk azon, amelyiket délnyugati országnegyednek, Sudvestr Fjordúgnak neveznek.

Amint elhagytuk Reykjavíkot, Hans a tengerpart mentén indult tovább. Sovány legelők mellett haladtunk el, melyek hasztalan igyekeztek zöldnek mutatkozni, a sárga szín erősebbnek bizonyult. A vulkáni hegyek sziklás ormai keleten belevesztek a ködbe. Időnként szétszórt fényeket visszaverő hófoltok ragyogtak fel a távoli csúcsokon. A legmerészebben emelkedő hegyek átdöfték a szürke felhőket, és újra megjelentek a szállongó gőzök felett, mintha az égbolt sziklazátonyai volnának.

Ezek a terméketlen sziklaláncok néha kiszögelltek a tenger felé, messze benyúlva a mezőkbe, de annyi hely mindig maradt, hogy elférjünk mellettük. Lovaink ösztönösen kiválasztották a megfelelő utat, le se kellett lassítaniok lépteiket. Nagybátyámnak még annyi öröme se maradt, hogy kiabálással vagy ostorral sürgethesse a lovát: nem volt szabad türelmetlenkednie. Mosolyognom kellett, ha ránéztem, olyan nagy volt kicsi lován, a lába a földet súrolta, hatlábú kentaurra emlékeztetett.

- Derék állat, derék állat - mondogatta. - Majd meglátod, Axel, egyetlen állat sem ér fel intelligenciában az izlandi lóval. Semmi sem állítja meg, sem a hó, sem a viharok, a járhatatlan utak, sziklák, gleccserek, semmi. Bátor, meggondolt, megbízható. Soha nem botlik, soha nem makacsolja meg magát. Ha folyó vagy fjord állja útját - és majd meglátod, kerülünk ilyen helyre -, habozás nélkül beveti magát a vízbe, mint egy kételtű, és átúszik a szemközti partra. De nem szabad sürgetni, hagyni kell, hogy tegye a dolgát, így aztán megteszünk a hátán naponta 18 kilométert.

- Mi meg - feleltem -, de a vezetőnk?

- Érte aztán csöppet sem aggódom. Az itteniek úgy járnak, hogy észre sem veszik. Emberünk is olyan takarékosan mozog, hogy biztosan nem fárad el. Egyébként, ha kell, átengedem neki a lovamat, úgyis hamarosan görcsöt kap a lábam, ha nem járok egy kicsit. A karomnak semmi baja, de a lábamra is kell gondolni.

Ezalatt gyorsan haladtunk. A tájék nagyjából lakatlan volt, itt-ott egy-egy elszórt tanya, néhány fából, földből vagy lávadarabokból épült magányos parasztház, mint valami útmenti koldus: a rongyos kunyhók szinte esedeztek az elhaladók irgalmáért, kis híja, hogy nem adtunk nekik alamizsnát. Ebben az országban egyáltalán nem voltak se utak, se ösvények, és a gyom, akármilyen lassan nőtt is, hamar eltüntette a ritka utazók nyomait.

Két órával azután, hogy Reykjavíkot elhagytuk, elérkeztünk Gufunes faluba, amit *aoalkirkjá*-nak, főtemplomnak neveznek. Semmi érdekeset nem nyújtott. Csak néhány házból állt; Németországban ennyiből egy tanyára is alig futná.

Hans fél órára megállt. Megosztotta velünk egyszerű ebédünket, igennel és nemmel felelt nagybátyámnak az útra vonatkozó kérdéseire, és amikor megérdeklődtük tőle, hol szándékszik tölteni az éjszakát, csak ennyit válaszolt:

- *Gardär*.

Elővettem a térképet. A Hvalfjörður partján fedeztem fel ilyen nevű falut, négy mérföldnyire Reykjavíktól. Megmutattam a nagybátyámnak.

- Csak négy mérföld! Kellemes séta!

Szólni akart a vezetőnek, de az nem is válaszolt, odaállt a lovak elé, és elindult.

Három óra hosszat gázoltunk a legelők fakó fűvében, aztán meg kellett kerülnünk a Kollafjörðurt. Ez a kerülő egyszerűbb és rövidebb volt, mint az átkelés a tengeröblön. Hamarosan egy Ejulberg nevű közigazgatási központba, *pingstaör*be érkeztünk. Éppen delet harangoztak volna a toronyban, ha az izlandi egyháznak lett volna pénze toronyórára. De az egyház hasonlított a hívekre: azoknak sincs órájuk, de meg is vannak nélküle.

Lovaink itt kipihenték magukat, majd elindultak egy dombvonulat és a tenger közé szorult partszakaszon, és meg sem álltak a brantari *aoalkirkjá*ig, azután a saurböeri *annexiá*ig, fiókegyházig, a Hvalfjörður déli partján.

Délután négy óra volt. Négy mérföldet tettünk meg.

A fjord ezen a helyen legalább fél mérföld széles. A hullámok zajosan csapódtak a hegyes sziklákhoz. Az öböl sziklafalak közt terült el, melyek ezer méter magas, függőleges erődítményre emlékeztettek; feltűnőek voltak a vízszintes barna csíkok, amelyek a vöröses árnyalatú tufarétegeket tarkították. Bármilyen értelmesek voltak is a lovaink, aggasztott a tengeri átkelés négy lábúak hátán.

Ha tényleg értelmesek, meg se próbálnak átkelni - gondoltam. - Mindenesetre majd én értelmes leszek helyettük is.

De nagybátyám nem akart várni. Megsarkantyúzta a lovát, hogy induljon a víznek. A ló megszagolta a hullámok szélső taraját, és megállt. A nagybátyám, akinek az ösztöne másképp működött, indulásra nógatta. Az állat megint ellenállt, és megrázta a fejét. Szitkozódás, ostorcsapások következtek - a ló pedig kirúgott, és megpróbálta levetni lovasát. A lovacska végül is térdet hajtott, kibújt a professzor lába közül, és otthagya állva a part két kövén, mint a rhodoszi kolosszust.

- Átkozott dög! - kiabált a professzor, hirtelen gyalogossá válva. Úgy szégyellte magát, mint egy huszártiszt, akiből gyalogos baka lett.

- *Faerge* - mondta a vezetőnk, és megérintette a nagybátyám vállát.

- Micsoda? Egy komp?

- *Der* - válaszolta Hans, rámutatva egy hajóra.

- Igen - kiáltottam -, ott egy komp!

- Hát miért nem mondják? Gyerünk, induljunk!

- *Tidevande* - mondta vezetőnk.

- Mit mond?

- Azt mondja, hogy dagály - fordította le nekem a dán szót.

- Biztosan meg kell várni a dagályt.

- *Vente?* - kérdezte a nagybátyám.

- *Ja* - válaszolta Hans.

A nagybátyám türelmetlenül toppantott, a lovak pedig megindultak a komp irányába.

Számomra világos volt, hogy az átkeléssel meg kell várni, amíg a dagály egy bizonyos szintet elér. Akkor az előre- és visszaáramlás holtpontra jut, és a kompot nem fenyegeti a veszély, hogy a víz elragadja akár az öböl vége, akár a nyílt óceán felé.

A kedvező pillanat csak délután hatkor érkezett el. A nagybátyám, én, a vezetőnk, két révész és a négy ló elhelyezkedett a kompon. Meglehetősen ingatag, lapos bárkaféle volt, én, aki az Elba gőzkompjaihoz szoktam, a hajósok evezőit ugyancsak szegényes gépezetnek tartottam. Több mint egy órába telt, amíg átkeltünk a fjordon, de végül is minden baj nélkül átjutottunk.

Újabb fél óra alatt elértünk a gardäri *aoalkirkjába*.

13.

Az izlandi vendégszeretet

Tulajdonképpen már éjszaka volt, de itt, a 65. szélességi fokon nem csodálkozhattam, hogy nappali világosság van: Izlandon júniusban és júliusban sose megy le a nap.

A levegő azonban lehűlt. Fáztam, és nagyon éhes is voltam. Megörültünk a *boernak*, amikor vendégszeretően megnyílt előttünk.

A boer egy parasztnak a háza volt, de ami a vendégszeretetet illeti, felért egy királyéval. Odaérkezésünkkor a ház ura kezét nyújtotta nekünk, és minden további ceremónia nélkül intett, hogy kövessük.

Bevezetett a szobánkba. A szoba földes padlójú, tágas teremféle volt, egyetlen ablak világította meg, az ablakon üveg helyett alig áttetsző birkabőr feszült. A fekvőhely két pirosra festett, izlandi közmondásokkal ékesített deszkakeret volt, szénával betöltve. Nem is számítottam ekkora kényelemre. A baj csak az volt, hogy a házban erős szag terjengett: szárított halé, ecetes húsé és aludttejé - az én orrom ezt nehezen bírta.

Alighogy leraktuk útifelszerelésünket, meghallottuk házigazdánk hangját; hívott, hogy menjünk ki a konyhába, az egyetlen helyiségbe, ahol égett a tűz. Még a legnagyobb hidegekben is csak ezt fűtötték.

Nagybátyám sietve engedelmeskedett a baráti meghívásnak. Én követtem.

A konyha tűzhelye ősi mintára készült: a szoba közepén állt egy kő, ez volt a tűzhely. Felette a tetőbe vágott lyukon távozott a füst. A konyha szolgált egyben ebédlőül is.

A házigazdánk úgy üdvözölt, amikor beléptünk, mintha még nem találkozott volna velünk, csókkal és a *saellvertu* szóval, ami azt jelenti: „Legyetek boldogok!”

Felesége ugyanígy szólt, és ugyanígy tett is, majd mindketten szívükre szorították jobb kezüket, és mélyen meghajoltak.

Meg kell mondanom, hogy az izlandi asszony tizenkilenc gyermek anyja volt: mind, aprajánagyja, ott nyüzsgött a szobát betöltő füstgomolyagokban. Minden pillanatban felbukkant egy szőke, szomorkás fejecske a füstfelhőkben. Olyanok voltak, mint a kissé mosdatlan angyalkák.

Nagybátyám és én barátságosan üdvözöltük ezt a „fészekalját”, úgyhogy három-négy poronty hamarosan ott mászkált a vállunkon, ugyanannyi ült az ölünkben, vagy csúszkált a lábunk alatt. Akik már tudtak beszélni, a *saellvertu*-t ismételtették minden elképzelhető hangnemben, akik nem tudtak, csak annál hangosabban kiabáltak.

A hangversenynek az a bejelentés vetett véget, hogy elkészült az étel. Ebben a pillanatban tért be a házba vezetőnk, miután gondoskodott a lovak élelméről, ami azt jelentette, hogy takarékosan kiengedte őket a mezőre: a szegény állatoknak meg kellett elégedniük azzal, hogy a sziklák gyér moháját, kevéssé tápláló zuzmókat legeljenek. Másnap maguktól jönnek vissza, hogy folytassák az előző napi munkát.

- Saellvertu! - mondta a belépő Hans.

Aztán halkán, gépiesen, anélkül, hogy egyik csók hevesebb lett volna, mint a másik, megölelte házigazdánkat, a háziasszonyt és a tizenkilenc gyereket.

A szertartás végeztével asztalhoz ültünk mind a huszonnégyen, a szó szoros értelmében egymás hegyén-hátán. A díszvendégeknek csak két kis kölyök ült a térdén.

Hanem aztán csönd lett ebben a kis világban, amikor megérkezett a leves! Az izlandiakra - még az izlandi gyerekekre is - jellemző hallgatás vette át uralmát. Zuzmólevest kaptunk - egész ízletes volt -, aztán hatalmas adag szárított halat, amely húsz éve besavanyított vajban úszott - az ilyen vaj az izlandi ízlés sokkal többre tartja, mint a frisset. Ehhez *skyrt* adtak, valamiféle aludttejet, hozzá kétszersültet, és meglocsolták borókabogyólével. Végül, italként, vízzel kevert savót kaptunk, amit *blandának* neveznek ebben az országban. Hogy ezek a

különös ételek jók-e vagy sem, azt én nem tudnám megítélni. Éhes voltam, és desszertként még egy tányér sűrű hajdinakását is kikanalaztam utolsó cseppig.

Evés után a gyerekek eltűntek. A felnőttek körülvették a tűzhelyet, amin tűzeg, hanga, tehén-trágya és szárított halak csontja égett. Miután itt „megmelegedtünk”, minden csoport visszavonult a szobájába. A háziasszony helyi szokás szerint felajánlotta, hogy lehúzza harisnyánkat és nadrágunkat, de amikor ezt a lehető legudvariasabban visszautasítottuk, nem erősködött, és én végre beletemetkezhettem széna fekhelyembe.

Másnap reggel ötkor búcsút mondtunk házigazdáinknak. Nagybátyám és én csak nagy nehezen tudtunk elfogadtatni velük fizetséget a szállásért, aztán Hans jelt adott az indulásra.

Gardártól százlépésnyire kezdett a vidék megváltozni. A talaj mocsaras, nehezebben járható lett. Jobb oldalt végtelen hegysor vonult, mintha valami természetes erőrendszer árok-falán mentünk volna végig. Gyakran kellett patakokon átkelnünk, természetesen csak a gázlóknál, hogy a cipőnk lehetőleg ne ázzék be túlságosan.

A táj mind kihaltabb lett, az utolsó fücsomók is elfogytak a lábunk alatt. Sehol egy fa, hacsak annak nem számítjuk a pár cserjeszerű törpenyírfát. Sehol egy állat, legföljebb néhány ló. Ezeket a lovakat a gazdájuk nem tudta etetni, és most ott bolyongtak a kopár síkságon. Néha egy-egy sólyom tűnt fel a szürke felhők alatt, hogy aztán gyors szárnycsapásokkal elmene-küljön délibb tájak felé. Elfogott a vad tájék melankóliája, gondolataim visszaszálltak szülő-hazám felé.

Hamarosan át kellett kelnünk több kisebb, jelentéktelen fjordon, míg végül igazi öbölbe ér-tünk. Az apály és a dagály közti mozdulatlanságban sürgősen átgázoltunk rajta, és elérkeztünk egy mérföld távolságban Alftanes falucskába.

Estére átkeltünk még két, pizstrángban és csukában bővelkedő folyó, az Alfa és Heta gázlóján. Az éjszakát kénytelenek voltunk egy elhagyott kunyhóban tölteni. Azon sem csodálkoztam volna, ha a kunyhóban kísértetként megjelenik a skandináv mitológia minden koboldja, de csak a fagy szelleme választotta lakásául, és ez aztán egész éjjel vígan tombolt benne.

Másnap semmi különös esemény nem történt. Ugyanaz a mocsaras talaj, ugyanaz az egyfor-ma, szomorú táj. Estére megtettük a távolság felét, és megszálltunk Krösolbtban annexiában.

Június 19-én vagy egymérföldnyi utat tettünk meg lávás talajon. Ezt a talajfajta-t itt *hraunnak* nevezik. A ráncos felszínű láva néha olyan, mint a hosszában lefektetett kábel, néha mint a feltekert cső. A szomszédos hegyekből hatalmas lávaár ömlött ide, és ebből a lávafolyamból lehetett következtetni a ma már kialudt vulkánok hajdani erejére. Itt-ott még látni lehetett a melegforrások emelkedő gőzét.

Nem volt időnk megfigyelni ezeket a jelenségeket, haladnunk kellett. Hamarosan újra moca-sras talajon jártak a lovaink, helyenként kis tavak bukkantak fel. Nyugati irányban menetel-tünk, mert megkerültük a nagy Faxe-öblöt. A Snaefells kettős fehér csúcsa már alig ötmérföld-nyire tőlünk emelkedett a felhők fölé.

Lovaink jól haladtak, a talaj okozta nehézségek nem állították meg őket, én azonban kezdtem elfáradni. A nagybátyám rendíthetetlen volt, ugyanolyan egyenesen ült a lován, mint első nap. Csodálnom kellett őt is, a vadászt is, aki ezt az expedíciót csak egyszerű sétának tekintette.

Június 20-án, szombaton este hatkor elértünk Büdirbe, egy tengerparti faluba, és vezetőnk a megállapodás szerint kikérte a bérét. Nagybátyám kifizette. Hans családjánál, nagybátyjainál és unokatestvéreinél találtunk szállást: szívesen fogadtak, és én szívesen pihentem volna ki náluk alaposabban az utazás fáradalmait, bár nem akartam volna a terhükre lenni, de a nagy-

bátyám, aki nem érezte szükségét pihenésnek, hallani sem akart a dologról, úgyhogy másnap újra fel kellett málháznunk derék állatainkat.

A talajon érezhető volt a hegy közelsége: a grániterek úgy álltak ki a földből, mint egy vén tölgy gyökerei. Elindultunk, hogy megkerüljük a hatalmas vulkántömböt. A professzor nem vette le róla a szemét, kezével hadonászott, mintha párbajra hívná a hegyet, és azt mondaná: „Ez az az óriás, akit le fogok győzni”. Végre, huszonnégy órai járás után, a lovak maguktól megálltak Stapi presbitérium kapujában.

14.

Axel hiábavaló ellenvetései

Stapi mintegy harminc kunyhóból álló falu volt. Lávára épült, a vulkánról visszaverődő napfényben sütkezett. Egy kis fjord végénél terült el, rendkívül különös hatású sziklafal ölében.

Tudjuk, hogy a bazalt vulkanikus eredetű barna kőzet. Szabályos formát ölt, meglepő alakulatokban. A természet itt geometrikus formákat hoz létre, mintha emberi alkotás volna, amihez szögmérőt, iránytűt, függőönt használt. Mindenütt másutt azzal hat, hogy rendszer nélkül szór el hatalmas tömegeket, határozatlan körvonalú csúcsokat, tökéletlen piramisokat bizarr rajzú vonalakkal. Itt, éppen ellenkezőleg, a szabályosságra akar példát mutatni, megelőzve az ókori építészeket, szigorú rendet teremt, amelyet sem Babilon pompája, sem a görögök csodái nem múlhattak felül.

Hallottam már az Óriások Útjáról Írországból, Fingal barlangjáról a Hebridák egyik szigetén, de ilyen bazaltépítmény még nem került a szemem elé.

Hát Stapiban teljes szépségében bontakozott ki ez a látvány.

A fjord fala, mint a félsziget egész partja, tíz méter magas, függőleges oszlopsorból állt. Az egyenes, tiszta arányú törzsek bolthajtást tartottak, amely előrehajolva félboltozatot képezett a tenger felett. Helyenként a természetes védőpárkány alatt csodálatos vonalú csúcsíves nyílásokat fedezhettünk fel. A nyílt tenger hullámai habosan törtek át rajtuk. Néhány, az óceán haragjától elsodort bazaltdarab ott feküdt a földön, mint egy antik templom maradványa, örökifjú rom, amelyen a századok nyomtalanul haladnak át.

Ez volt földfelszíni utunk utolsó szakasza. Haris okosan vezetett bennünket idáig, és engem kissé megnyugtatott az a tudat, hogy továbbra is velünk marad.

Megérkeztünk a lelkipásztor házához, egy alacsony, egyszerű kis kunyhóhoz; se szebb, se kényelmesebb nem volt, mint a szomszédai. A ház előtt megláttam egy embert, amint éppen a lovát patkolta, a kezében kalapáccsal, a derekán bőrköténnyel.

- Saellvertu! - üdvözölte őt a vadász.

- *God dag!* - felelte kifogástalan dánsággal a patkolókovács.

- *Sognepraest* - fordult Hans a nagybátyámhoz.

- A lelkipásztor - ismételte meg a professzor. - Úgy látszik, Axel, ez a derék ember maga a pap itt.

Ezalatt a vezetőnk tájékoztatta a sognepraestot a helyzetről, amire az abbahagyta a munkát, és egy nagyot kurjantott, úgy, ahogy a lókupecsek szoktak a lovuknak. A hangra egy terebélyes asszonyosság sietett elő a kunyhóból. Lehetett vagy két méter magas.

Megijedtem, hogy majd izlandi módra csókkal üdvözli az utasokat, de erről szó sem volt. Ellenkezőleg, meglehetősen barátságtalanul vezetett be bennünket a házba.

A vendégszoba a presbitériumnak alighanem a legrosszabb szobája volt, szűk, piszkos és bűzös. Meg kellett elégednünk vele, a lekipásztor, úgy látszik, nem gyakorolta az antik vendéglátási szokásokat. Éppen ellenkezőleg. Az este folyamán azt tapasztaltam, hogy inkább kováccsal, halással, vadással, áccsal van dolgunk, mintsem az Isten szolgájával. Igaz, hogy hétköznapi volt; talán vasárnap összeszedi magát.

Nem akarok semmi rosszat mondani ezekről a szegény papokról, akik végül is nagy nyomorúságban élnek: a dán kormánytól nevetséges fizetést húznak, és egyházközségük adójának negyedét kapják, ami még hatvan márkát se tesz ki. Így hát dolgozniuk kell, hogy megéljenek, és ha az ember halászik, vadászik, lovat patkol, akkor végül is felveszi a halászok, vadászok és más egyszerű emberek szokásait, modorát és erkölcsait. Még aznap este felfedeztem, hogy házigazdánk a józanságot sem sorolhatja az erényei közé.

Nagybátyám hamar megértette, miféle emberrel van dolga. A várt kiváló és méltóságteljes tudós helyett durva és nehézkes parasztot talált; elhatározta tehát, hogy a lehető leghamarabb belevág nagy expedíciójába, és itthagya ezt a nem túl vendégszerető papot. A fáradsággal nem törődve, néhány napot a hegyen szándékozott tölteni.

Így hat Stapiba érkezésünk másnapján már fel is készültünk a továbbindulásra. Hans felbérelt három izlandit, hogy felváltsák a lovakat a csomagok hordozásában, de határozottan kikötöttük, hogy amint elérjük a kráter mélyét, a bennszülöttek visszafordulnak, és magunkra hagynak bennünket.

Ezúttal nagybátyám kénytelen volt közölni a vadással, hogy a vulkánban olyan mélyre szándékozunk hatolni, amennyire lehetséges.

Hans csak bólintott. Mindegy volt neki, hogy ide megyünk-e vagy oda, behatolunk-e a sziget mélyébe, vagy csak végigmegyünk rajta; engem azonban megint teljes erőből elfogott az izgalom. Eddig az utazás eseményei elterelték a figyelmemet a dologról, kissé megfellebbeztem a jövőről. Mit tegyek? Hamburgban még megpróbálhattam volna ellenszegülni Lidenbrock professzornak, de most itt, a Snaefells lábánál?

Különösen egy gondolat kínozott, egy szörnyű gondolat, amely nálam erősebb idegzetűeket is elrémített volna.

Lássuk csak - gondoltam -, felmegyünk a Snaefellsre. Eddig rendben van. Megnézzük a kráterét, rendben van. Mások is megtették előttünk, és nem haltak bele. De ez még nem minden. Ha találunk egy utat, amin leszállhatunk a föld mélyébe, feltéve, hogy ez a szerencsétlen Saknussem igazat írt, akkor eltévedhetünk a vulkán föld alatti alagútjaiban. És mi bizonyítja, hogy a Snaefells teljesen kihunyt? Ki tudja, nem készül-e újabb kitörésre? 1229 óta alszik ez a szörny, de következik-e ebből, hogy nem is fog soha felébredni? És ha felébred, mi lesz velünk?

Kínzó volt erre gondolni - és én egyébre se gondoltam. Ahányszor elaludtam, vulkánkitörésről álmodtam, és egy cseppet se találtam tréfásnak, hogy álmaimban a vulkáni salak szerepét kellett eljátszanom.

Végül is nem bírtam tovább. Elhatároztam, hogy a lehető legügyesebben előadom a dolgot a nagybátyámnak; még hozzá valami teljesen megcáfolhatatlan elmélet kíséretében.

Megkerestem a professzort. Előadtam, hogy mennyire félek - és mindjárt visszahúzódtam, hogy kedvére kitombolhassa magát.

- Gondoltam rá - válaszolta meglepő egyszerűséggel.

Mit jelent ez? Talán hallgat az okos szóra? Hajlandó volna letenni a tervéről? Ez túl szép, hogy igaz legyen.

Néhány percnyi hallgatás után, mialatt mukkanni se mertem, így folytatta:

- Gondoltam rá. Stapiba érkezésünk óta foglalkozom azzal a súlyos kérdéssel, amit most előadtál, mert nem szabad meggondolatlan lépéseket tenni.

- Nem bizony - feleltem határozottan.

- A Snaefells hatszáz éve hallgat. De megszólalhat. A kitöréseket azonban mindig jól ismert jelenségek előzik meg. Kikérdeztem tehát a környék lakosságát, megvizsgáltam a talajt, és biztosíthatlak, Axel: nem lesz kitörés.

Erre az állítására elnémultam, válaszolni se tudtam.

- Kétkedsz a szavaimban? - kérdezte. - Jól van, akkor gyere velem.

Gépiesen követtem. A presbitériumból kimenve, egyenesen elindult egy úton, amely a bazaltfal egy nyílásán keresztül a szárazföld belseje felé vezetett. Hamarosan kiértünk a kopár mezőre - ha egyáltalán nevezhetünk így egy vulkanikus kövekkel teleszórt területet. Olyan volt a táj, mintha hatalmas sziklák, trapp, bazalt, gránit és mindenféle vulkanikus kőzet esője söpört volna végig rajta.

Itt-ott fumarolákat láttam emelkedni. Ezek az izlandi nyelven *reykir*nek nevezett fehér gőzök melegforrásokból származnak, és a talaj vulkanikus tevékenységét jelzik. Úgy gondoltam, hogy létük éppen aggodalmaim jogosultságát igazolja. Nagyon meglepődtem, amikor a nagybátyám azt mondta:

- Látod azokat a gőzfelhőket, Axel? Hát ezek bizonyítják, hogy nem kell félnünk a vulkán dühétől.

- Hogyhogy?! - kiáltottam fel.

- Tanuld meg - folytatta a professzor -, hogy ha kitörés készül, akkor a fumarolák eleinte megkettőzik tevékenységüket, majd a kitörés ideje alatt teljesen eltűnnek, mert a nyomásnak engedő légemű anyagok kellő feszültség híján a kráterek felé veszik az útjukat, ahelyett, hogy a földfelszín repedésein távoznának. Ha tehát ezek a gőzök a szokásos állapotban vannak, ha az energiájuk nem növekszik, és ha ehhez a megfigyeléshez hozzáadod, hogy a szeles, esős időt nem váltotta fel ólmos, csendes levegő, akkor biztosan állíthatod, hogy nem várható hamarosan kitörés.

- De...

- Csend legyen! Ha a tudomány nyilatkozott, akkor mindenki másnak hallgass a neve.

Lógó orral mentem vissza a paplakba. A nagybátyám tudományos érvekkel győzött le. De volt még egy reményem: ha leérvünk a kráter mélyébe, föld alatti alagút híján lehetetlen lesz még lejebb mennünk, a világ minden Saknussemme ellenére.

Éjszaka lidérces álmok űztek: vulkán közepén, a föld méhében és a világűrben repültem, vulkáni kőzet magam is.

Másnap, június 23-án Hans és élelemmel, szerszámokkal, műszerekkel felmálházott társai vártak ránk. Nagybátyám és én szöges bottal, puskával, tölténytáskával szereltük fel magunkat. A gondos Hans teli tömlőt csatolt a csomagokhoz, és így a mi kulacsainkkal együtt nyolc napra való vizet biztosított számunkra.

Kilenc óra, reggel volt. A lelkipásztor és jól megtermett gazdasszonya a kapu előtt várt ránk. Biztosan végső búcsút akartak mondani az utasoknak. De ez a búcsúszó váratlan formát öltött egy hatalmas számla alakjában, ahol a paplaknak még a levegőjét is felszámították nekünk, pedig az ugyancsak bűzös volt. A derék pár úgy megszarolt bennünket, mint egy svájci fogadós, jó áron mérte a vendégszeretetét.

A nagybátyám alkudozás nélkül fizetett. Aki a Föld közepébe indul, mit törődik az pár rongyos *rigsdalerr*al!

Amint ez elintéződött, Hans jelt adott az indulásra, és néhány perc múlva már el is hagytuk Stapit.

15.

A Snaefells

A Snaefells 1700 méter magas. Kettős csúcsával fejeződik be az a vulkanikus vonulat, amely különválnak a sziget hegyrajzi rendszerétől. A mi kiindulópontunkról nem látszott a szürkés égre rajzolódó két orom, csak egy hatalmas, az óriás homlokára süppedt hósipkát láttam.

Libasorban vonultunk, elől a vadász ment. Keskeny ösvényeken haladt előre, ahol ketten el sem fértek volna egymás mellett. Így aztán minden beszélgetés szinte lehetetlenné vált.

A Stapi fjord bazaltfala fölött először füvektől rostos tőzegtalaj fogadott, a félsziget ősi mocsári növényzetének maradéka. Ez a még kihasználatlan éghető anyag fedezné Izland egész lakosságának tüzelőszükségletét egy évszázadon keresztül. A tőzegréteg vastagsága egyes szakadékok mélyén mérve a 2,5 métert is elérte. Rétegeiben elszenesedett, elmállott törmelék váltakozott habkőszerű tufalapokkal.

Mint Lidenbrock professzor méltó unokaöccse, gondjaim mellett is érdeklődéssel figyeltem, micsoda ásványtani érdekességeket teregetett elem ez a hatalmas természettudományos tárló. Gondolatban végigmentem Izland egész geológiai történetén.

Ez az érdekes sziget kétségkívül viszonylag fiatal földtörténeti korban bukkant fel a víz mélyéből. Talán még ma is tovább emelkedik észrevétlenül. Ha ez így van, születését csak a föld alatti hőnek köszönhetjük. Ebben az esetben Humphry Davy elmélete, Saknussem okirata, nagybátyám feltevései, minden füstbe megy. Ez a feltevés vezetett arra, hogy figyelmesen megvizsgáljam a talajt, és hamarosan megértettem, milyen jelenségek kísérik a sziget kialakulását.

Izlandban egyáltalán nincs üledékes talaj, a sziget kizárólag vulkáni tufából áll, vagyis lazán kötött közettörmelékek és sziklák halmazából. A vulkánok létrejötte előtt trapp masszívumból állott, amit a középpont felől ható erők nyomása lassan a víz színe fölé emelt. A belső tüzek akkor még nem törtek ki.

De később keresztben a szigeten, délnyugat-északnyugati irányban, széles repedés támadt, és ezen keresztül lassanként kinyomult a vulkáni láva. Ez a jelenség akkor csendesen folyt le, mivel a nyílás roppant nagy volt. A megolvadt anyagok, amelyeket kivetett a gyomrából, vastag rétegekben vagy hullámos tömegekben, csendesen terültek el. Ebben az időben jelent meg a földpát, a szienit és a porfir.

A szétterülő anyagnak köszönhető, hogy a sziget vastagsága jelentősen nőtt, és ezzel nőtt az ellenállóereje is. El lehet képzelni, milyen mennyiségű feszítőanyag gyűlt fel a mélyében, amikor már nem volt semmiféle kivezető útja a vulkáni kéreg kihülése után. Elérkezett tehát az a pillanat, amikor a gázok mechanikus ereje akkora lett, hogy felemelte a nehéz földkérget, és magas, kéményszerű utat tört magának. Így keletkezett a vulkán a földkéreg felemelkedéséből, és a kráter a vulkán csúcsán hirtelen támadt lyukból.

Ezután a kitöréses jelenségeket vulkáni jelenségek követték: az újonnan tört nyílásokon először bazalt ömlött ki - csodás képződményei a síkságon áthaladtunkban tárultak elénk. Súlyos, sötétszürke sziklákon jártunk, amiket a lehülés hatszög alapú hasábokká hasogatott. A távolban számos lapított kúp tűnt fel, csupa hajdani tűzokádó száj.

Mikor kimerült a bazalterupció, a vulkán, amelynek erejét megsokszorozta a kihunyó kráterek energiája, utat engedett a lávának és a hamu- és salaktufának. Hosszú, elszórt nyomai olyanok a hegy oldalán, mint valami dús hajzat.

Így követték egymást a természeti jelenségek Izland születésekor. Minden a belső tüzek működésének eredménye volt, és örültség feltételezni, hogy a belső massa nem maradt meg az izzó folyadék állapotában. És különösen örültség volt azt állítani, hogy el lehet jutni a Föld középpontjába.

Mind biztosabb voltam abban, hogy mi lesz vállalkozásunk kimenetele. Közben folytattam a Snaefells megostromlását.

Az út egyre nehezebbé vált. A hegyoldal meredekebb lett, a szikladarabok meg-meginogtak a lábunk alatt, és a legnagyobb óvatosságra volt szükség, hogy le ne zuhanjunk.

Hans nyugodtan haladt előre, mintha sima talajon járna. Néha eltűnt a nagy sziklatömbök mögött, egy-egy pillanatra elvesztettük a szemünk elől. A következő másodpercben éles füttye jelezte a követendő irányt. Gyakran megállt, összeszedett néhány kődarabot, felismerhető alakba rakta össze, hogy a hazatérő út „jelzőtáblái” legyenek. Ez az önmagában helyes gondoskodás egyébként a további események következtében fölöslegesnek bizonyult.

Háromórás fárasztó gyaloglás árán csak a hegy lábához értünk el. Itt Hans jelt adott a megállásra, és kiosztotta szűkös ebédünket. Nagybátyám két harapást falt egyszerre, hogy hamarabb meglegyen. De mert az étkezési szünet egyben pihenőszünet is volt, várnia kellett, amíg a vezetőnknek úgy tetszett. Egy óra múlva Hans továbbindította a társaságot. A három izlandi ugyanolyan hallgatag volt, mint vadász bajtársuk. Egyetlen szót sem ejtettek, megfontoltan ettek.

Megindultunk felfelé a Snaefells lejtőjén. Havas csúcsa egy, a hegyekben gyakori optikai csalódás következtében igen közelinek tűnt, pedig hány hosszú óra kellett még ahhoz, hogy elérjük! És főleg mennyi fáradság! A köveket nem kötötte a talajhoz sem tapadó föld, sem növényzet, így aztán gurultak a lábunk alatt, és a görgeteg sebességével terültek szét a síkságon.

Egyes helyeken a hegyoldal legalább 36 fokos szöget alkotott a látóhatárral: lehetetlen volt megmászni, és ezeket a köves ösvényeket bizony nem volt könnyű megkerülni sem. Ilyenkor a botjainkkal segítettük egymást.

Meg kell mondanom, hogy nagybátyám lehetőleg mellettem maradt. Nem tévesztett soha szem elől, és számtalanszor nyújtotta a karját biztos támaszként. Neki magának, úgy látszik, kitűnő, vele született egyensúlyérzéke volt, mert soha meg sem ingott. Az izlandiak a terhük ellenére is a hegylakók ügyességével kapaszkodtak.

Ahogy elnéztem a Snaefells magas csúcsát, lehetetlennek tartottam, hogy erről az oldalról el lehessen érni, hacsak a lejtők hajlásszöge nem csökken. Szerencsére egyórai megerőltető fáradozás után, a vulkán kupolájára boruló vastag hószőnyeg közepén, váratlanul valami lépcsőféltre bukkantunk, és ez megkönnyítette a felkapaszkodást.

A lépcsőfokokat a vulkán kitörésekor záporozó kődarabok formálták, ezeket izlandi nyelven *stinának* hívják. Ha a hegyoldal nem akasztotta volna meg a közuhatagot, belegördült volna a tengerbe, és új szigeteket alkotott volna.

Így, ahogy most fennakadt, nagyon hasznos volt számunkra; a hegyoldal egyre meredekebb lett, de a kő lépcsőfokokon könnyű volt megmászni, és olyan gyorsan lehetett haladni, hogy amikor egy pillanatra hátramaradtam, a társaim pedig folytatták útjukat, máris a távolságtól lekicsinyítve láttam őket, szinte mikroszkopikus nagyságban.

Este hétre megmáztuk a lépcső kétezer fokát, és felértünk a hegyoldal egy púpjára, valamiféle talapzatra, amelyre a kráter kúpja nehezedett.

A tenger ezerméteres mélységben terült el alattunk. Elhagytuk az örök hó határát: ez Izlandban a nedves éghajlat következtében elég alacsonyan van. Hideg volt, erős szél fűjt. Halálosan fáradt voltam. A professzor jól látta, hogy lábam rövidesen felmondja a szolgálatot, és ezért, türelmetlenségét legyőzve, úgy döntött, hogy megállunk. Intett a vadásznak, az azonban meg rázta a fejét:

- *Ovenfor*.

- Úgy látszik, feljebb kell jutnunk - mondta a nagybátyám.

Aztán megkérdezte Hansot, miért akar továbbmenni.

- *Mistour* - volt a válasz.

- Ja, *mistour* - visszhangozta az egyik izlandi ijedt hangon.

- Ez mit jelent? - kérdeztem aggódva.

- Nézz oda! - mondta a nagybátyám.

Lenéztem a síkságra. Hatalmas oszlop közeledett, elporladt habkő, homok és por forgott benne, mint a fergeteg. A szél a Snaefells oldala felé hajtotta, oda, ahol mi kapaszkodtunk. Sötét függöny terült szét a nap előtt, és mély árnyékot vetett a hegyre. Ha a forgószél ideér, menthetetlenül elragad bennünket. Ez a jelenség elég gyakori itt olyankor, amikor a szél a jégmezők felől fúj; ezt hívják az izlandiak *mistournak*.

- *Hastigt, hastigt!* - kiáltozott a vezetőnk.

Bár nem tudtam dánul, megértettem, hogy sürgősen Hans után kell mennünk, aki elindult a kráter csúcsa körül, átlósan, hogy könnyebb legyen a járás. A forgószél hamarosan elérte a hegyet, és megreszkettette a sziklákat. A széllekedésektől elragadott kövek úgy záporoztak, mint egy vulkánkitörésnél. Mi szerencsére a túlsó lejtőn voltunk, védve minden veszedelemtől, de ha vezetőnk nem lett volna elővigyázatos, most széttépett, elporladt testünk messze repülne, mint valami ismeretlen meteor részecskéje.

Hans azonban nem tartotta volna helyesnek, hogy az éjszakát a vulkán oldalán töltsük. Folytattuk tehát cikcakkban a hegymászást: a még hátralevő 50 méteres út közel öt óra hosszat tartott, a kitérők, visszafordulások és kerülők legalább három mérfölddel meghosszabbították. Úgy éreztem, nem bírom tovább, legyűr a hideg és az éhség. A kissé megritkult levegő már nem volt elég a tüdőmnek.

Végre este tizenegykor elértük a Snaefells csúcsát, és még mielőtt menedéket kerestünk volna a kráter belsejében, még megláthattam az „éjféli napot” pályája legalján, amint sápadt sugarait a mélyben elterülő alvó szigetre veti.

16.

A vulkán megmászása

Hamar bekaptuk a vacsorát, és igyekeztünk minél jobban elhelyezkedni éjszakára. A fekvőhely kemény volt, a menedék alig védett, kis csoportunk helyzete igen keserves, 1500 méterrel a tenger színe fölött. Mégis, ezen az éjszakán hihetetlenül nyugodt volt az álmom, már rég nem aludtam ilyen jól. Még csak nem is álmodtam semmit.

Másnap reggel félig megfagyva ébredtünk, heves szélben, ragyogó napsütésben. Felkeltem gránit fekhelyemről, hogy gyönyörködjem a szemem elé táruló pompás kilátásban.

A Snaefells két csúcsa egyikén álltam, a délin. Innen a sziget legnagyobb részét be lehetett látni. Mint nagy magasságból lenni szokott, a távolság kirajzolta a partokat, és elmosta a közbülső területeket. Mintha Helbesmer domborzati térképe feküdne előttem: láttam a minden irányban egymást keresztező mély völgyeket, a kútként tátongó szakadékokat, a pocsolyának ható tavakat, a pataknak tűnő folyókat. Jobb oldalamon vég nélkül követték egymást a gleccserek és csúcsok, némelyikük fölött ott lengedezett egy könnyű füstbóbíta. A végtelen hegységek hullámszásán a hómezők hullámsörényként hatottak, és engem a viharos tengerre emlékeztettek. Ha keletnek fordultam, teljes hatalmasságában bontakozott ki előttem az óceán; mintha ezeknek a tajtékos csúcsoknak a folytatása lett volna. Alig tudtam megkülönböztetni, hol végződik a szárazföld, hol kezdődik a tenger.

Így merültem bele a káprázat eksztázisába, amit a magas csúcsok ébresztenek az emberben, és most már nem is szédültem: végre hozzászoktam a fenséges látványhoz. Elragadtatottan bámultam a napsugarak áttetsző tündöklését, elfelejtettem, ki vagyok, hol vagyok; az elfek és szilfek, a skandináv mitológiai tündéralakok életét éltem. Megrészgöltem a magasságok gyönyörétől, nem gondoltam a mélységekre, amikbe sorsom hamarosan lemerülni kényszerít. De a professzor és Hans érkezése egyszeriben visszarántott a valóságba. Utánam jöttek a hegy csúcsára.

Nagybátyám nyugat felé fordult, és egy könnyű párafoltra mutatott, ködcsíkra, valami szárazföldrélére a hullámok vonalai közt.

- Az Grönland - mondta.

- Grönland! - csodálkoztam.

- Az. Alig 35 mérföldnyire vagyunk, olvadáskor a jegesmedvék Izlandig jönnek az úszó jég-táblák hátán. De most nem ez az érdekes. A Snaefells tetején vagyunk, itt a két csúcsa, az egyik északra, a másik délre. Majd Hans megmondja, hogy nevezik az izlandiak azt, amelyiken most állunk.

Kérdésére a vadász csak ennyit mondott:

- *Scartaris*.

A nagybátyám diadalmas pillantást vetett rám.

- Indulás a kráterbe! - mondta.

A Snaefells krátere fordított kúp volt, nyílása körülbelül fél mérföld átmérőjű lehetett. Mélységét mintegy 650 méterre becsültem. Képzeljék el, milyen egy ekkora tartály, amikor megtelik dörgéssel és folyékony tűzzel. A tölcsér aljának kerülete nem lehetett több 150 méternél, úgy hogy enyhe oldalajtóin könnyen le lehetett jutni az aljára. Önkéntelenül hatalmas, öblös ágyúcsőhöz hasonlítottam magamban a krátert, és ez a hasonlat megrémített.

Leszállni egy ágyúcsőbe, amikor talán meg van töltve, és a legkisebb érintésre elsülhet, hát nem tiszta örülség?

De nem hátrálhattam meg. Hans közömbös arccal elindult a csapat élén. Szótlanul követtem.

A leszállás megkönnyítésére vezetőnk a kúp belső falán erősen hosszított ellipsziseket írt le. A lávakitörés által odavetett kövek közt kellett haladnunk, némelyik megingott a maga vágta üregben, és ugrándozva görgött le a mélybe. Zuhanásuk hangosan verődött vissza a falakról, különös zengéssel töltve be a krátert.

A tölcsér egyes részein belső hómezők képződtek. Hans ilyenkor fokozott óvatossággal haladt, szöges botjával tapogatva a talajt, nem leselkedik-e ránk szakadék. Egyes gyanús helyeken hosszú kötéllel kötöttük össze magunkat, hogy ha valakinek a lába alól váratlanul kicsúszik a föld, a társai fenntartsák. Ez bölcs óvintézkedés volt, de persze nem zárta ki a veszélyt.

Nehéz volt a leereszkedés olyan lejtőn, amit vezetőnk sem ismert, baleset azonban nem történt, hacsak nem számítjuk annak, hogy egy kötélcsomó kicsúszott az egyik izlandi kezéből, és egyenesen lepottyant a mélybe.

Délre megérkeztünk. Felemeltem a fejem, és megláttam a tölcsér felső nyílását és benne a furcsán kis területű, de szinte tökéletesen kerek égdarabot. Csak egy helyen nyúlt bele a Scartaris csúcsa, szinte a végtelen égboltba fúródva.

A kráter mélyén három kürtő nyílt. Ezeken köpte fel kitörései alkalmával a Snaefells a láva- és gőztömegeket. A kürtők ott tátongtak a lábunk alatt, mindegyiknek körülbelül 30 méter volt az átmérője. Nem volt lelkierőm beléjük nézni. Bezzeg Lidenbrock professzor gyorsan felmérte helyzetüket, izgatottan, lihegve, egyiktől a másikhoz futott, gesztikulált, és érthetetlen szavakat kiáltozott. Hans és társai lávadarabokon ülve, némán figyelték: nyilvánvalóan bolondnak tartották.

Nagybátyám egyszerre csak nagyot kiáltott. Azt hittem, elvesztette a lába alól a talajt, és belezuhant a három mélység egyikébe. De nem. Ott állt széttárt karral, szétvetett lábbal a kráter közepén, egy gránittömb előtt. Olyan volt az a szikla, mintha egy Pluto-szobor hatalmas talapzatául szolgált volna. Nagybátyám először a megdöbbenés szobra volt, aztán megdöbbenése örült boldogságba csapott át.

- Axel, Axel - kiáltozott -, gyere! Gyere!

Odaszaladtam. Se Hans nem mozdult, sem az izlandiak.

- Ide nézz! - mutatott a sziklára a professzor.

Nos, a megdöbbenését megértettem, ha a boldogságában nem is osztottam, amikor a bazalt-tömb nyugati oldalán az idő által megkoptatott rúnaírásban elolvastam azt az ezerszer megátkozott nevet:

1A K J 41 P K N 44 T X

- Arne Saknussem - lelkendezett a nagybátyám. - Hát még kételkedsz?

Nem feleltem, elámulva mentem vissza lávapadomhoz. A tények megsemmisítettek.

Nem tudom, mennyi ideig ültem ott, gondolataimba merülve. Csak azt tudom, hogy amikor felemeltem a fejem, a nagybátyámat és Hansot egyedül láttam a kráter mélyén. Az izlandiakat elbocsátották, azok most már a Snaefells külső lejtőin ereszkednek le Stapi felé.

Hans békésen aludt egy szikla lábánál, egy lávaömlésen, ahol ágyat rögtönzött magának. Nagybátyám a kráter mélyén forgolódott, mint a kelepcebe esett vadállat. Nekem se kedvem, se erőm nem volt felállni, ezért inkább példát vettem a vezetónkről, és keserves álomba merültem. Nyugtalan szendergésemben mintha a hegy oldalából dőrejeket hallottam, remegéseket éreztem volna.

Így telt el az első éjszaka a kráter mélyén.

Másnap szürke, felhős, ólmos ég nehezedett a vulkán csúcsára. Nem is annyira a tölcsér mélyére boruló sötétségre figyeltem fel, mint inkább a nagybátyám ébredő dühére.

Megértettem az okát, és egy kis reménység szállt belém: Az előttünk megnyíló három út közül Saknussem csak az egyiket követte. Az izlandi tudós a titkosírásos üzenetben feljegyezte, hogy abba a kürtőbe kell leszállni, amelyiknek a peremét a Scartaris árnyéka súrolja június utolsó napjaiban.

Ez a hegyes csúcs olyan volt, mint egy hatalmas napóra mutatója, amely az adott napon árnyékával az utat jelzi a földkerekség középpontjába.

Ha azonban nincs nap, nincs árnyék sem, következésképpen nincs útmutatás sem. *Június 25-e* volt. Ha az ég hat napig borús marad, el kell halasztanunk a megfigyelést egy évvel.

Meg se próbálom leírni Lidenbrock professzor tehetetlen dühét. Múlt a nap, és semmiféle árnyék sem súrolta a kráter mélyét. Hans nem mozdult a helyéről, pedig biztosan töprengett rajta, mire is várunk - ha ugyan egyáltalán töprengett valamin. A nagybátyám egyetlen szót sem szólt hozzám. A tekintetét nem fordította el a szürke, felhős égről.

Június 26-a: semmi változás. Egész nap havas eső esett. Hans lávadarabokból kunyhót épített. Én azzal szórakoztam, hogy figyeltem a tölcsér oldalain támadó ezernyi kis vízesést. A kövekre hulló víz hangja még fokozta a kábító zúgást.

Nagybátyám alig tudta fékezni magát. Nem csoda: nála nyugodtabb ember is elvesztette volna a türelmét, mert igazán az utolsó percben feneklett meg a kísérlete.

Hanem a sors a nagy bánatokat mindig nagy örömökkal váltakozva nyújtja, és most is kárpótolta nagybátyámat a keserves bosszúságokért.

Másnap még borús volt az ég, de vasárnap, június 28-án, a hónap vége előtt két nappal a hold változása meghozta az időváltozást is. A nap bőven ontotta sugarait a kráterbe. Minden ki-dudorodás, minden szikla, minden kő, a fal minden rücske fürdött a jótékony fényben, és árnyékát vetette a földre. És a sok árnyék közt a Scartarisé olyan volt, mint egy hegyes szálla, amely szinte észrevétlenül forogni kezd a sugárzó égitest felé.

A nagybátyám vele forgott.

Az árnyék délben, amikor a legrövidebb volt, gyengéden súrolta a középső kürtő peremét.

- Ez az - kiáltott fel a professzor -, ez az! Indulás a Föld közepébe! - tette hozzá dánul.

Hansra néztem.

- *Fremad!* - szólt a vezetőnk nyugodtan.

- Előre! ismételte a professzor.

Egy óra tizenhárom perc volt, délután.

17.

Alászállás a mélységbe

Megkezdődött a valódi utazás. Eddig a fáradság nagyobb volt, mint a nehézségek. Most a nehézségek valósággal a lábunk alatt születtek.

Valójában még nem is mélyesztettem tekintetemet abba a kifürkészhetetlen mélységbe, ahová lemerülni készültem. Most elérkezett a pillanat. Még választhattam, hogy részt veszek-e a vállalkozásban, vagy megtagadom a részvételt. De szégyelltem volna a vadász előtt a meghátrálást. Hans olyan nyugodtan fogadta a kalandot, olyan könnyen, olyan tökéletes nemtörődomséggel a veszélyt, hogy pirulnom kellett a gondolatra: gyávábbnak bizonyulok nála. Ha egyedül lettem volna a professzorral, előszedem súlyos érveimet, de így inkább hallgattam. Egy röpke gondolatom a szép virlandi lány felé szállt, aztán elindultam a középső kürtő felé.

Mondtam már, hogy az átmérője 30 méter körül volt, a kerülete mintegy 100 méter. Áthajoltam egy kiszögellő sziklán, és lenéztem. A hajam égnek állt, egész lényemen elhatalmasodott a tériszony. Éreztem, hogy a súlypontom áthelyeződik, és a részegséghez hasonló szédülés száll a fejembe. Nincs mámorítóbb a mélység vonzásánál. Majdnem lezuhantam. Egy kéz visszatartott, Hansé. Úgy látszik, nem vettem elég szédülésleckét a koppenhágai Frelsers-Kirk tornyában.

De akármennyire futólag merészkedtem is belenézni ebbe a kútba, az alakját megfigyelhettem. Szinte függőleges belső falain sok kiszögellés volt, ez megkönnyíthette a leereszkedést. De ha ily módon lépcső volt is, a korlátja bizony hiányzott. A kút kávéjához erősített kötél megtartott volna bennünket, de hogyan oldozzuk el, ha a végéhez értünk?

Nagybátyám nagyon egyszerű módszerrel segített a gondon. Legombolyított egy hüvelykujj-vastagságú, 130 méter hosszú kötelet. Először leeresztette a felét, aztán ráakasztotta egy kiugró látatömbre, és a másik felét ledobta a kürtőbe.

Így mindegyikünk leereszkedhet, összefogva a kezében a most már biztosan függő kötél két végét. Ha aztán leérünk 65 méterre, mi sem egyszerűbb, mint az egyik végét elengedve, a másikat húzva, lehozni magunkhoz a kötelet. És ezt megismételhetjük a végtelenségig.

Nagybátyám befejezte az előkészületeket.

- Most pedig foglalkozunk a poggyásszal - mondta. - Három csomagra osztjuk, mindegyikünk a hátára köt egyet. Persze csak a törekeny dolgokról beszélek.

A merész professzor, úgy látszik, bennünket nem számított ebbe az utóbbi kategóriába.

- Hans - folytatta - a szerszámokat veszi a hátára és az élelem egy részét. Te, Axel, az élelem másik harmadát és a fegyvereket viszed, én a maradék élelmet és a kényes műszereket.

- Hát a ruhák, a kötélcsomók, kötélhágcsók, azokat ki viszi le?
- Lemennek azok maguktól.
- Hogyhogy? - kérdeztem döbbenten.
- Majd meglátod.

Nagybátyám szívesen és habozás nélkül alkalmazott merész megoldásokat. Utasítására Hans a nem törékeny holmiból egyetlen batyut csinált, gondosan összekötözte, és egész egyszerűen lelökte a mélybe.

A megkavart légrétegek suhogó hangot hallattak. Nagybátyám a mélység fölé hajolva elégedetten figyelte, hogyan szállnak alá holmijaink, és csak akkor emelkedett újra fel, amikor eltűntek a szeme elől.

- Rendben van - mondta. - Most mi következünk.

Hát kérdezem: nem borsószik-e a háta minden becsületes embernek ilyesmi hallatára?

A professzor magára kötötte a műszeres csomagot, Hans felragadta a szerszámokat, én a fegyvereket. A leszállás sorrendje ez volt: elől Hans, utána a nagybátyám, végül én. Mélységes csöndben haladtunk, csak a lezuhanó sziklatörmelék zaja hallatszott.

Úgyszólván csúsztam lefelé, fél kezemmel görcsösen szorítottam a kettős kötelet, a másikkal a szöges botra támaszkodtam. Egyetlen gondolat foglalkoztatott: a félelem, hogy nem találok támpontra. A kötelet nagyon is gyöngének tartottam három ember súlyához, igyekeztem tehát minél kevésbé ránehezedni. Inkább az egyensúlyozás csodáit produkáltam a lávaömlések kiszögellésein, amiket a lábam úgy tapogatott ki, hogy egy kéz se különben.

Hans, amikor az egyik ingó lépcsőfok kimozdult a lába alatt, csak ennyit mondott a maga csendes módján:

- *Giv agt!*
- Vigyázat! - ismételte meg a nagybátyám.

Fél óra múlva egy sziklára érkeztünk, amely erősen beékelődött a kürtő falába.

Hans meghúzta a kötel egyik végét; a másik a levegőbe emelkedett, átsiklott a felső sziklán, és visszahullott, magával rántva a kő- és lávatörmelék veszedelmes esőjét vagy inkább jégesőjét.

Áthajoltam a keskeny sziklapadon, és megállapítottam, hogy még nem látszik az üreg feneke.

Újra kezdtük a műveletet a kötéllal, és újabb fél óra alatt ismét vagy 60 méterrel lejjebb kerültünk.

Nem hiszem, hogy akár a legszenvedélyesebb geológus is megpróbálta volna leereszkedés közben tanulmányozni a kőzet minőségét. Ami engem illet, én csöppet se törődtem velük, nem érdekelt, hogy pliocén, miocén, eocén, kréta, jura, triász korbéli, permi, karbon, devon, szilur vagy kambriumi rétegek-e. De a professzor, úgy látszik, megfigyeléseket tett, talán még jegyzetelt is, mert egyik pihenőnkön azt mondta:

- Minél messzebbre jutunk, annál bizakodóbb vagyok. Ennek a vulkáni talajnak a minősége teljesen igazolja a Davy-elméletet. Kambriumi talajban vagyunk, ebben mentek végbe a levegővel és vízzel való érintkezéstől lánggra lobbant fémek vegyi folyamatai. Teljesen elutasítom a középponti hő elméletét. Egyébként majd meglátjuk.

Hát mindig ugyanarra a következtetésre jut. Megérthetik, hogy nem volt kedvem vitatkozni. A hallgatásomat beleegyezésnek vette; folytattuk a leereszkedést.

Még három óra múlva se láttam a kürtő fenekét. Felnézve megállapíthattam, hogy a kráter szája láthatólag összébb zsugorodott, enyhén összehajtó oldalfalai kezdtek közeledni egymáshoz. Lassacskán besötétedett.

Mi azonban tovább ereszkedtünk lefelé. Úgy tűnt, mintha a sziklafalról elszabaduló kövek hangja tompább visszhanggal halna el; ezek a kövek már a szakadék mélyére zuhantak.

Gondosan megjegyeztem, hányszor eresztettük tovább a kötelet, így pontosan tudtam, milyen mélyre értünk, és mennyi idő telt el ezalatt.

Ekkorra már tizennégyszer ismételtük meg a műveletet, és egy-egy szakasz fél óráig tartott. Vagyis hét órája ereszkedünk lefelé, tizennégy negyedórás pihenővel, ami még három és fél órát jelent; ez összesen tíz és fél óra. Egy órakor indultunk, most - persze csak hozzávetőleges számítás szerint - tizenegy lehetett.

Ami a mélységet illeti: ez a tizennégy újrakezdés a 65 méteres kötéllel több mint 900 métert jelentett.

Ebben a pillanatban Hans hangja hallatszott.

- *Holdt!* - mondta.

Azonnal megálltam, már majdnem megérintettem lábammal a nagybátyám fejét.

- Megérkeztünk - mondta.

- Hová? - kérdeztem, leereszkedve melléje.

- A függőleges kürtő fenekére.

- Tehát nincs folytatása?

- De van. Látok valami folyosófélét jobb oldali irányban. Majd holnap megnézzük. Most vacsorázzunk és feküdjünk le.

Még nem volt teljesen sötét. Kinyitottuk az elemózsiás tarisznyát, ettünk, és ahogy tudtunk, lefeküdtünk kőből és lávatörmeléből vetett ágyunkra.

Amint hátamon elnyúlva kinyitottam a szemem, a kilométernyi cső felső végén, mint hatalmas látcsövön, ragyogó pontot pillantottam meg.

Egy csillag volt, fénye cseppet sem vibrált, számításaim szerint a Kisgöncöl-csillaga lehetett.

Mély álomba zuhantam.

18.

A Föld gyomrában

Nyolckor napfény ébresztett. A sziklafal ezernyi lávalapocskája összegyűjtötte, aztán szikraesőként szétszórta a napsugarakat.

Ez a fény elég volt ahhoz, hogy megkülönböztessük a tárgyakat magunk körül.

- Nos, Axel, mit szólsz ehhez? - kérdezte nagybátyám, kezét dörzsölgetve. - Töltöttél ennél békésebb éjszakát a königstrassei házban? Itt nem zörögnek a kocsik, nem kurjongatnak az árusok, nem ordibálnak a hajósok.

- Az biztos, hogy csöndben vagyunk itt a kút fenekén, de ez a csönd egy kicsit ijesztő.

- No hiszen ha már most megijedsz, mi lesz később? Még egy hüvelyknyit se hatoltunk be a Föld gyomrába!

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt, hogy csak a sziget szintjét értük el. Az a hosszú, függőleges cső, amely a Snaefells kráterében végződik, a tenger felszíne körül veszi kezdetét.

- Biztos ebben?

- Egészen biztos vagyok. Nézd meg a barométert, és meglátod magad is.

Igaza volt. A higanyszál, amely leereszkedésünk során lassacskán felszállt a mérőműszerben, megállt 753 milliméternél.

- Látod - folytatta a professzor -, még csak egy atmoszféra a nyomásunk, én meg alig várom, hogy a manométer vegye át a barométer szerepét.

A barométer ugyanis azonnal fölöslegessé válik, amint a levegő nyomása nagyobb lesz, mint az óceán szintjén mért érték.

- De nem kell attól félnünk, hogy az állandóan növekvő nyomás igen kellemetlen lesz? - aggodalmaskodtam.

- Nem. Lassan ereszkedünk le, a tüdők hozzászokik a sűrűbb levegő belélegzéséhez. Az asztronautáknak előbb-utóbb kevés a levegőjük a felső rétegekben, nekünk talán túl sok is lesz. De én ezt jobb szeretem. Ne veszítsünk egy pillanatot se. Hol az a csomag, amit előre-küldtünk a hegy belsejébe?

Eszembe jutott, hogy már az este hiába kerestük a csomagot. Nagybátyám megkérdezte Hansot, és az vadásztekingetésével alaposan körülnézett.

- *Der uppe!*

- Ott fent!

Valóban, a csomag fennakadt egy kiugró sziklán, vagy harmincméternyire a fejünk felett. A fürge izlandi tüstént felkúszott, mint a macska, és pár perc múlva már nálunk is volt a holmi.

- Most pedig reggelizzünk - mondta nagybátyám. - De úgy együnk, hogy még hosszú utat kell megtennünk.

Megöntöztük a kétszersültet és a szárított húst néhány korty pálinkás vízzel.

Ebéd után nagybátyám előhúzott a zsebéből egy füzetet, amelybe a megfigyeléseit vezette be. Sorra előszedte különféle műszereit, és a következőket jegyezte fel:

Július 1. hétfő

Kronométer: reggel 8^h 17 perc

Barométer: 753,9 mm

Termométer: 6°

Irány: kelet-délkelet

Ezt az utóbbi adatot az iránytű szolgáltatta, és a sötét folyosóra vonatkozott.

- Most pedig, Axel - kiáltott a professzor lelkesen -, most aztán behatolunk a Föld gyomrába! Ebben a szent pillanatban kezdődik meg igazán az utazásunk.

Ezzel egyik kezébe fogta a nyakában lógó Ruhmkorff-készüléket, másikkal összekapcsolta az elektromos áramot és a lámpás csőígyóját - és máris meglehetősen erős fény üzte el a folyosó sötétjét.

Hans vitte a második készüléket: most az is működni kezdett. Az elektromos áramnak ez a szellemes alkalmazása lehetővé tette, hogy mesterséges fényben haladhassunk, még a leg-robbanékonyabb gázok között is.

- Indulás! - szólt nagybátyám.

Újra felvettük a csomagunkat. Hans maga előtt görgette a kötelekből és ruhákból álló batyut, és beléptünk a folyosóra. Én mentem hátul.

Mielőtt beléptem volna a sötét alagútba, fölemeltem a fejem, hogy még egyszer, utoljára megláthassam a hatalmas cső végén Izland egét, amit „úgyse látok többé viszont”.

A láva az 1229-es utolsó kitörésekor ezen a folyosón tört utat magának. Vastag, fényes burkolattal borította a falakat, a villanyfény megszászorozódott erővel verődött vissza róluk.

Csak arra kellett ügyelnünk, hogy ne csússzunk le túl gyorsan a mintegy 45 fokos szögben lejtő alagúton. Szerencsére néhány kis vízmosás és kiszögellés lépcsőt alkotott, így könnyen ereszkedhettünk lefelé; a csomagjainkat hosszú kötélén eregettük alá.

Ami a lábunk alatt lépcsőként szolgált, az a többi falon sztalaktitot formált. A láva egyes helyeken lyukacsos volt, másutt kis kerek légbuborékokat vetett. A sötét kvarckristályokat áttetsző üvegcsseppek díszítették, valósággal csillárként csüngtek a boltozaton, és kigyulladni látszottak, amint elmentünk alattuk. Mintha a barlang szellemei kivilágították volna palotájukat, hogy földi látogatóikat fogadják.

- Csodálatos! - kiáltottam fel önkéntelenül. - Micsoda látvány! Figyelte, nagybátyám, hány színárnyalata van a lávának, vörösbarnától ragyogó sárgáig, minden elképzelhető fokozatban? És ezek a kristályok, csupa fényes gömböcske!

- Nos, csak hogy eljutottál idáig, Axel! Már ezt is csodálatosnak találod, de hiszen remélem, még különbeket is fogsz látni. Gyerünk, gyerünk!

Inkább azt mondhatta volna: „- Csússzunk!” - mert szinte fáradság nélkül jutottunk le a lejtős úton. Ez volt Vergilius *facilis descensus Avernije*, a „könnyű leereszkedés az Alvilágba”. Meg-megnézegettem az iránytűt: rendíthetetlen következetességgel délkeleti irányt mutatott. A lávafolyam nem tért el egyik irányban sem, egyenes vonalban húzódott.

A meleg azonban nem fokozódott érezhetően. Ez Davy-elméletét igazolta, és én minduntalan meglepődve pillantottam a hőmérőre. Az indulás után két órával még csak tíz fokot mutatott, vagyis négyfokos emelkedést. Ebből arra következtettem, hogy az utunk közelebb járt a vízszinteshez, mint a függőlegeshez. Az elért mélység megállapítása egyébként igen könnyű feladat volt. A professzor gondosan mérte az út deviációs és inklinációs szögeit, vagyis vízszintes és függőleges irányban való elhajlását, de megfigyelései eredményét megtartotta magának.

Este nyolc körül jelt adott a megállásra. Hans azonnal leült. A lámpákat lávatömbre erősítettük. Barlangfélében voltunk, levegőnk volt elég. Még több is az elégnél, időnként fuvallatok érkeztek hozzánk. Vajon mi okozhatta? Miféle atmoszferikus mozgásból eredhettek? Ebben a pillanatban nem próbálkoztam a kérdés megoldásával: az éhség és a fáradtság gondolkodásra képtelenné tett. Hét óra hosszat egyfolytában lefelé ereszkedni: nagy erőfeszítést kíván. Halálosan kimerült voltam. Így aztán nagy örömmel fogadtam a „megállj!”-t. Hans egy lávatömbre némi ennivalót tált, és mindhárman jó étvágygal hozzáláttunk. Egy dolog azonban nyug-

talánított: vízadagunk felét már elfogyasztottuk. Nagybátyám arra számított, hogy majd föld alatti forrásoknál pótolja, de eddig egyetlen ilyenre se bukkantunk. Nem álltam meg, hogy fel ne hívjam erre a figyelmét.

- Téged meglep, hogy nincsenek források? - kérdezte.

- Meglep, és izgat is. Már csak öt napra való vizünk van.

- Légy nyugodt, Axel. Meglátod, találunk vizet, többet is, mint amennyit szeretnénk.

- De mikor?

- Majd ha túljutottunk ezen a lávavakolaton. Hogy fakadhatnak források az ilyen falakból?

- De hátha a lávaár óriási mélységekig folytatódik? Úgy vélem, még nem sokat haladtunk függőleges irányban.

- Miből gondolod?

- Abból, hogy ha nagyon mélyen behatoltunk volna a földkéregbe, akkor a meleg nagyobb volna.

- A te elméleted szerint. De mit mutat a hőmérő?

Alig 15 fokot, vagyis indulás óta csak 9 fokkal emelkedett.

- Hát akkor vond le a következtetést.

- Jó. A legpontosabb megfigyelések szerint a Föld belsejében a hőmérséklet 30 méterenként egy fokkal emelkedik, bár egyes helyi feltételek megváltoztathatják ezt a számot. Így Szibériában, Jakutszkban azt figyelték meg, hogy 12 méterenként emelkedik a hőmérséklet egy fokot: ez feltehetőleg a kövek hővezető képességétől függ. Ehhez még hozzátehetem, hogy a kihunyt vulkánok szomszédságában a gneiszen keresztül az egyfokos hőmérsékleti emelkedés már csak 34 méterenként következik be. Vegyük ezt az utolsó, legkedvezőbb feltevést, és számoljunk.

- Számolj csak, fiam!

- Mi sem egyszerűbb - mondtam, a füzetembe sorakoztatva a számokat. - Kilencszer 34 méter az 306 méter mélység.

- Tökéletesen pontos.

- Tehát?

- Tehát az én megfigyeléseim szerint 3300 méterre jutottunk a tenger szintje alá.

- Lehetséges ez?

- Bizony lehetséges, a számok nem csalnak.

A professzor számításai pontosak voltak: máris 2000 méterrel túlhaladtuk az ember által addig elért legmélyebb pontokat, a kitzbüheli bányát Tirolban és a wuttembergit Csehországban.

A hőmérsékletnek már 81 fokot kellett volna elérni, de alig 15 volt. Ez a különös jelenség elgondolkodtatott.

19. *Tévút*

Másnap, június 30-án reggel hatkor folytattuk a leszállást.

Továbbra is a lávafolyosón haladtunk, természetes rámpán, amely olyan enyhén lejtett, mint azok a ferde pallók, amelyeket még régi házakban találni. Így ment ez 12 óra 17 percre, amikor is beértük a megálló Hansot.

- A kürtő végére értünk! - kiáltott fel a nagybátyám.

Körülnéztem. Útkereszteződésben voltunk, két alagút indult ki innen, mind a kettő szűk volt és sötét. Melyiken menjünk? Nehéz volt a választás. Nagybátyám azonban nem akart bizonytalannak mutatkozni sem előttem, sem a vezetőnk előtt. A keleti alagútra mutatott, és hamarosan mindhárman elindultunk benne.

Az igaz, hogy csak idővesztés lett volna minden tétovázás a kettős út előtt, mert semmiféle jelből nem ítéltük meg, melyik az alkalmasabb, teljesen a véletlenre kellett bízunk magunkat.

Az új folyosó alig érezhetően lejtett. Keresztmetszete rendkívül változó volt. Helyenként boltívek sorozata emelkedett fölénk, mint egy gótikus katedrális oldalhajójában: a középkor művészei itt tanulmányozhatták volna az egyházi építészetnek azokat a formáit, amik a csúcsívből születtek. Egy mérfölddel arrébb meg kellett hajtunk a fejünket a román stílusú alacsony falkiugrások miatt; a boltívek alatt a falból kidomborodó hatalmas oszlopok görnyedtek. Egyes helyeken ezt az elrendezést alacsony építmények váltották fel, a hódvárakhoz hasonlóak, és mi kúszva jutottunk át a szűk folyosókon.

A hőség még elviselhető volt. Önkéntelenül is eszembe jutott, milyen lehetett a hőség, amikor ezen a most oly csendes útvonalon a Snaefells lávája hömpölygött. Elképzeltem a tűzfolyamokat, amint megtörnek a folyosó sarkain, és az összesűrűsödő forró gőzöket, amint a szűk átjárókban áthömpölyögnek.

Reméljük, nem támad fel a vén vulkán egy késői szeszélye - gondoltam magamban.

Ezeket a gondolataimat azonban nem közöltem Lidenbrock professzorral, úgysem értett volna meg. Egyetlen gondja az volt, hogy előrejusson. Ment, csúszott, még gurult is, olyan megszállottan, hogy azt csak csodálni lehetett.

Délután hatkor, nem túl megerőltető séta után, két mérföldre jutottunk déli irányban, de alig negyed angol mérföldnyit tettünk meg lefelé.

Nagybátyám jelt adott a pihenőre. Szótlanul ettünk, gondolkodás nélkül aludtunk el.

Éjszakai elhelyezkedésünk nagyon egyszerű volt: az ágyunk egy magunkra csavart úti-takaróból állt. Nem kellett félnünk sem hidegtől, sem váratlan látogatótól. Azok, akik az afrikai sivatagok belsejébe hatolnak, vagy az Újvilág őserdeibe nyomulnak be, kénytelenek az éjszakai órákban felváltva örködni, de itt tökéletes volt a magányunk, teljes a biztonságunk. Nem kellett tartanunk se vademberektől, se vadállatoktól, se más kártevőktől.

Másnap frissen és jó erőben ébredtünk. Folytattuk az utat. Továbbra is egy lávavonulatot követtünk, akár előző este. Lehetetlen volt felismerni a talajt, amin a lávafolyam áthaladt. Az alagút, ahelyett, hogy a Föld középpontja felé vezetett volna, mindinkább vízszintesen haladt. Még úgy is éreztem, mintha kissé emelkednék a Föld felszíne felé. Reggel tíz óra körül ez az irány már olyan nyilvánvalóvá vált, és olyan fárasztóvá tette az utat, hogy kénytelen-kelletlen meglassítottam lépéseimet.

- Mi van, Axel? - türelmetlenkedett a professzor.
- Nem bírom tovább.
- Hogyhogy? Háromórai séta után ilyen könnyű terepen?
- Könnyű terep, nem mondom, de azért fárasztó.
- Miért volna fárasztó, amikor csak lefelé ereszkedünk?
- Felfelé kapaszkodunk, akarta mondani!
- Kapaszkodunk? - A nagybátyám megrándította a vállát.
- Persze. Már egy fél órája megváltozott a lejtő, és ha így megy tovább, biztos, hogy felérünk Izland földjére.

A professzor a fejét rázta, nem akarta beadni a derekát. Próbáltam folytatni a beszélgetést, de nem felelt, és intett, hogy induljak. Jól láttam, hogy a hallgatása csak sűrű rosszkedvét rejti.

Hősiesen felvettem újra a csomagomat, és siettem Hans után, aki nagybátyám előtt ment. Vigyáztam, hogy le ne maradjak, semmiképpen nem akartam szem elől téveszteni útítársaimat. Reszkettem a gondolatra, hogy eltévedhetnék ennek a labirintusnak a mélyén.

Az emelkedő út mind keservesebb lett. Csak az vigasztalt, hogy közelebb vitt a Föld felszínéhez. Ezt a reménységemet minden lépés csak megerősítette.

Délre megváltozott a folyosó falának a képe. Feltűnt, hogy a kőzetek gyengébben verik vissza a villanyfényt. A lávaburkolat elmaradt, előtűnt a póre szikla; a falat lejtős, már-már függőleges rétegek alkották. Benne jártunk az átmeneti korszakban, a szilur korban.²

- Világos! - kiáltottam fel. - A Föld második korszakában, a vízi üledékből képződtek ezek a lemezes palák, mésztartalmú sziklák és a homokkő. A gránitmasszívum a hátunk mögött van. Úgy viselkedünk, mintha egy hamburgi Lübecken át igyekezne Hannoverba jutni.

Jobb lett volna, ha megtartom magamban az észrevételeimet. De geológusvérem elragadott, megfeledkeztem az óvatosságról, és nagybátyám felfigyelt.

- Mit mondasz? - kérdezte.
- Nézze! - mutattam a homokkő, mészkő és a palás talaj első jeleire.
- Nos?
- Elérkeztünk abba a korszakba, amikor az első növények és első állatok megjelentek Földünkön.
- Gondolod?
- De hát nézze meg, vizsgálja meg, állapítsa meg maga!

Rávettem a professzort, hogy végigvezesse lámpáját a folyosó falán. Vártam, hogy izgatottan felkiált; helyett szó nélkül folytatta útját.

Vajon megértett-e? Talán nem akarta beismerni, a nagybácsi és a tudós hiúságával, hogy tévedett, amikor a keleti folyosót választotta, vagy pedig elhatározta, hogy végig megismerkedik ezzel az úttal? Nyilvánvaló volt, hogy elhagytuk a láva nyomdokait, és hogy ez az út nem vezethet a Snaefells tűzhelyére.

² Nevét onnan kapta, hogy ennek a korszaknak a talaja sűrűn fellelhető Angliában, azokon a vidékeken, ahol valamikor a kelta szilurok népe lakott.

Azon gondolkodtam, nem tulajdonítottam-e magam túl nagy jelentőséget a talaj megváltozásának. Talán én tévedek? Valóban olyan sziklarétegeken haladtunk-e át, amelyek a gránit-masszívum fölött helyezkednek el?

Ha nekem van igazam - gondoltam -, akkor találnom kell primitív növényi roncsokat, és ebben az esetben neki is el kell ismernie a nyilvánvaló igazságot. Tovább keresgéltem.

Alig tettem meg száz lépést, máris kétségtelen bizonyítékok kerültek a szemem elé. A szilur korban a tengerekben több mint ötszázfajta növény és állat élt. A láva keménységéhez szokott lábam most hirtelen növényi rostokból és kagylókból származó porban taposott. A falakon világosan kivehető volt a moszatok és korpafüvek nyoma. Ez nem kerülhette el a professzor figyelmét sem, de alighanem elfordította a szemét, mert rendíthetetlen léptekkel folytatta útját.

Nyakassága már minden határon túlment. Nem bírtam tovább. Felszedtem egy tökéletesen ép kagylóhéjat: a mai ászkához hasonló állaté lehetett, majd nagybátyámhoz léptem, és megmutattam neki.

- Nézzen ide!

- Igen, ez egy rákfélének a héja, a Trilobiták kihalt törzséből, semmi más.

- De hát nem vonja le ebből azt a következtetést, hogy...

- Amit te magad? De. Tökéletesen így van. Elhagytuk a gránitréteget és a láva útját. Lehet, hogy tévedtem. De csak akkor leszek ebben biztos, ha elértük a folyosó végét.

- Igaza van, és nagyon is méltányolnám, amit tesz, ha nem kellene most egy mindinkább növekedő veszélytől tartanunk.

- Mitől?

- A vízhiánytól.

- Hát majd beosztjuk a vizet, Axel.

20.

Bánya - bányászok nélkül

Bizony beosztással kellett élnünk. Italkészletünk három napnál többre nem volt elég. Ezt este fedeztem fel, a vacsoránál. És arra bizony nem sok kilátásunk volt, hogy ebben az átmeneti korszakból származó talajban forrásra bukkanjunk. Másnap egész nap vég nélküli boltívekkel folytatódott a folyosó. Szinte szótlanul haladtunk. Hans némasága átragadt ránk is.

Az út nem emelkedett, legalábbis nem érezhetően. Néha még mintha inkább lejtett volna. De ez az alig észrevehető irányváltozás nem nyugtathatta meg a professzort, mert a rétegek minősége nem változott, az átmeneti korszak mind határozottabban mutatkozott.

A villanyfény csodálatosan csillogtatta a régi palákat, a mészkövet és a vörös homokkövet a falban. Mintha Devonshire-ben - amiről ez a talaj a nevét kapta - vágtak volna árkot. A falak pompás márványfajtákba öltöztek, volt achátszürke, szeszélyesen kanyargó fehér erekkel, volt sötét rózsaszín, volt piros pontokkal ékes sárga vagy sötétvörös és barna foltos, amelyben kirajzolódtak a mészkő élénk árnyalatai.

A legtöbb márványban megmaradtak a kezdetleges állatok nyomai. Csakhogy előző este óta szemmel látható volt a fejlődés. A kezdetleges Trilobiták helyett tökéletesebb fajták maradványait láttam, többek közt a vérteshalét és a Sauropterisét, amelyen a paleontológusok felfedezhették a csúszómászók első nyomait. A devon korszakbeli tengerekben nagyszámú ilyen állat élt, és ezrével maradtak meg az új alakulatok szikláira vetve.

Nyilvánvaló volt, hogy felfelé megyünk az állati életnek azon a létráján, amelynek a legfelső fokán az ember áll. De Lidenbrock professzor, úgy látszik, nem vett róla tudomást. Két dolgot várt: vagy hogy egy függőleges kút tátongjon a lába alatt, és lehetővé tegye, hogy folytassuk a leereszkedést, vagy pedig, hogy valami akadály lehetetlenné tegye az út folytatását. De este lett, és reményei nem váltak valóra.

Péntekre virradó éjjel kezdtem érezni a szomjúság kínjait. Reggel kis csapatunk újra bevette magát a kanyargó folyosóba.

Tízórai járás után észrevettem, hogy a falon a lámpánk fénye furcsán tompul. A márvány, pala, mészkő és homokkő helyét átvette valami fénytelen, sötét anyag. Egy helyen az alagút egészen keskeny lett, itt megtapintottam a falat.

Visszahúztam a kezem, és láttam, hogy egészen fekete. Közelebről megvizsgáltam a falat: tiszta kőszén volt.

- Szénbánya! - kiáltottam fel.

- Szénbánya, bányászok nélkül - jelentette ki a nagybátyám.

- Ki tudja?

- Én - felelte a professzor kurtán. - Biztos, hogy ezek a kőszénrétegeken áthaladó folyosók nem emberi kéz művei. De akár a természet alkotásai, akár nem, elérkezett a vacsoraidő. Együnk.

Hans elkészített némi ételt. Alig ettem, majd megittam pár csepp vizet, amennyi fejadagomul jutott. Egy félig telt útipalack a vezetőnkél: csak ennyi vizünk maradt, ennek kellett három férfi szomját oltania.

Útitársaim ettek, aztán elnyúltak a takarójukon, és az álomban kerestek enyhülést fáradalmaikra. Én azonban nem tudtam elaludni, számoltam az órákat reggelig.

Szombat reggel hatkor továbbindultunk. Húsz perc múlva hatalmas üreghez értünk. El kellett ismernem, hogy emberi kéz nem áshatta ki ezt a szénbányát, mert akkor a boltíveket aládúcolták volna, hiszen az egyensúly igazi csodája volt, hogy nem omoltak össze.

A szakadék 30 méter széles és 50 méter mély volt. Föld alatti mozgás szakíthatta szét hirtelen a talajt. A föld valami hatalmas lökésnek engedve kifordult, és széles üreget teremtett, ahová most először hatol be földlakó.

A karbon kor egész története ott állt a sötét falakra írva, egy geológus könnyedén követhette a különböző fázisokat. A szénagyakat homokkő- vagy sűrű agyagrétegek választották el egymástól: a felső rétegek szinte szénnyomták az alsókat.

A Föld második korszakát megelőző időben a trópusi meleg és állandó pára miatt Földünket rendkívül dús növényzet borította.

A földgolyóbist minden irányban gőzök takarták, felfogva a Nap sugarait.

Innen lehet arra következtetni, hogy a magas hőfok nem ebből az új tűzhelyből származott, a nappal csillaga talán még fel sem lépett ragyogó szerepében. A „klímák” még nem születtek meg, fojtogató hőség telepedett az egész Földre, a pólusokon és az Egyenlítőn egyaránt. Honnan eredhetett ez a hőség? Csakis a glóbus belsejéből.

Lidenbrock professzor elméleteivel ellentétben heves tűz égett a Föld belsejében; hatását a földkéreg legkülső rétegében is érezni lehetett; a növények a Nap jótékony sugárzása híján sem virágozni, sem illatozni nem tudtak, de gyökereik burjánzó életet merítettek a teremtés forró talajából.

Kevés volt a fa, csak fűfélék tenyésztek, hatalmas haraszt, páfrányok, zuzmók, az Asterophiliták ritka fajtái, amik akkoriban ezerszám termettek.

Éppen ennek a burjánzó növényzetnek köszönheti létét a kőszén. A földgolyó kérge akkor még rugalmas volt, és követte a benne levő folyékony tömegek mozgását. Ebből származtak a repedések, a sok betüremlés; a víz alá kerülő növények kezdtek lassan felhalmozódni.

Ekkor lépett működésbe a természet kémiaiája. A tengerek mélyén a növényi maradványok először tőzeggé alakultak, majd a gázok hatására az erjedés tüzeiben ásványokká váltak.

Így keletkeztek azok a hatalmas kőszénrétegek, amiket még hosszú századokon át se fog kimeríteni az emberiség, pedig minden nép állandóan bányássza őket.

Ilyesmi járt az eszemben, amíg nézegettem a földgolyóbisnak ebben a szögletében összegyűlt kőszén-kincset. Biztos, hogy ezt sosem fogják feltárni, az ilyen rejtett bányák kiaknázása túl nagy áldozatot követelne. És minek is, mikor a kőszén sok vidéken szinte ki van teregetve a Föld felszíne alatt? Amilyen érintetlenek most ezek a szénrétegek, alighanem olyanok is maradnak a világ végéig.

Eközben mentünk tovább, és én, társaim közt egyedül, megfeledkeztem az út hosszáról, annyira elmerültem geológiai elmélkedéseimben. A hőmérséklet érezhetően ugyanannyi maradt, mint volt, amikor a láva és a pala közt haladtunk. De az orromat megcsapta a szénhidrogén erős szaga.

Azonnal felismertem, hogy a folyosón nagy mennyiségben van az a veszélyes gáz, amit a bányászok bányalégnek neveznek, és amelyik a robbanásával már annyi szörnyű szerencsétlenséget okozott.

Szerencsére a szellemes Ruhmkorffi-féle készülékekkel világítottunk. Ha, vesztünkre, nem lettünk volna óvatosak, és a kezünkben fáklyával kutajtuk fel a folyosót, szörnyű robbanás vetett volna véget az utazásnak, az utasokat megsemmisítve.

Ez a bányakirándulás estig tartott. Nagybátyám már alig tudta fékezni ingerültségét az út vízszintes iránya miatt. Húsz lépésnél messzebbre nem láttunk a sötétben, így nem tudtuk felmérni a folyosó hosszát, és már-már azt képzeltem, hogy végtelen, amikor hat óra tájban hirtelen fal meredt elénk. Sehol egy átjáró, se jobbra, se balra, se fent, se lent. Zsákutca végére értünk.

- Annál jobb! - kiáltott fel nagybátyám. - Most legalább tudom, hányadán állunk. Nem Saknussemm útján vagyunk, nincs más hátra, meg kell fordulnunk. Pihenjünk egy éjszakát, és holnap induljunk vissza: három napon belül elérjük azt a pontot, ahol a két folyosó kereszteződött.

- Elérjük, ha kibírjuk addig - mondtam.

- Miért ne bírnánk?

- Mert holnapra teljesen elfogy a vizünk.
 - És a bátorságunk is, mi? - nézett rám szigorúan a professzor.
- Nem mertem válaszolni.

21.

Axel szomjazik

Másnap kora hajnalban indultunk. Sietnünk kellett. Ötnapi járásra voltunk az útkereszteződéstől.

Nem akarom részletezni a visszatérés keserveit. Nagybátyám az olyan ember dühével viselte a nehézségeket, aki nem érzi magát egészen a helyzet magaslatán; Hans békés beletörődéssel; én, megvallom, panaszkodva és kétségbeesetten: nem tudtam bátran szembenézni a balszerencsével.

Ahogy előre láttam, az első nap végére teljesen elfogyott a vizünk. Nem maradt más folyadék, csak a borókapálinka, de ez a pokoli itóka égette a torkunkat, és én már látni se bírtam. Úgy éreztem, megfulladok ebben a légkörben, a fáradtság teljesen megbénított. Nemegyszer csak-nem összeestem. Ilyenkor megálltunk, és nagybátyám vagy az izlandi vadász igyekezett talpra állítani, de már látszott, hogy az előbbi is keservesen viseli a rendkívüli fáradtságot és a vízhiányt.

Végre július 8-án, kedden reggel tízkor, térden, négykézláb csúszva, félholtan elértünk a két folyosó találkozásához. Úgy maradtam ott fekvé, mint a hulla, elterültem a lávaömlésen.

Hans és a nagybátyám a falnak támaszkodva megpróbált elrágcsálni néhány darab kétszersültet. Az én dagadt ajkamról hosszú nyögések szálltak. Mélységes álomba zuhantam.

Egy kis idő múlva a nagybátyám odahajolt hozzám, és átölelt.

- Szegény gyerek - mormolta szájalommal teli hangon.

Szavai meghatottak, nem voltam szokva gyöngédséghez a mogorva professzornál. Reszkető kezét a kezembe fogtam. Hagyta, nézett rám. A szeme nedvesen csillogott.

Akkor egyszerre leemelte az oldaláról a kulacsot. Meghökkenésemre a számhoz tartotta.

- Igyál.

Jól hallottam? Megbolondult? Értetlenül néztem. Sehogy se ment a fejembe, mit akar.

- Igyál - ismételte meg. És megemelve kulacsát, a tartalmát a számba öntötte.

Micsoda végtelen boldogság! Egy korty víz nedvesítette meg lángoló számat, egyetlen korty, de ez elég volt arra, hogy visszarántson az életbe.

Összetett kézzel köszöntem meg.

- Igen - mondta -, egy korty víz. Az utolsó, érted, a legutolsó. Féltve őriztem a kulacsom fenekén. Hússzor, százszor kellett ellenállnom a gyötrő kísértésnek, hogy megigyam. De nem ittam meg, Axel, neked őriztem.

- Köszönöm - mormoltam, és nagy könnyek szöktek a szemembe.

- Igen, szegény gyerekem, sejtettem, hogy az útkereszteződésre érve félholtan esel össze, és azért tartogattam ezt a pár csepp vizet, hogy életet öntsek beléd.

- Köszönöm, köszönöm...

A szomjúságom ugyan alig csillapult, de az erőm visszaszállt.

Nyelőcsövem, amelyik addig görcsösen összehúzódott, most kisimult, a szám már kevésbé égett. Meg tudtam szólalni:

- Hanem most nincs más választásunk: vissza kell mennünk, mert nincs vizünk.

Nagybátyám kerülte a tekintetemet, amíg beszéltem. Lehajtotta a fejét, a szeme másfelé járt.

- Vissza kell mennünk - kiáltottam -, újra végig kell mennünk a Snaefells útján! Isten adjon erőt nekünk, hogy feljussunk a kráter szájáig!

- Visszamenni - mondta a nagybátyám, mintha inkább magának felelne, nem is nekem.

- Igen, visszamenni, még hozzá rögtön.

Egy hosszú percig csönd volt.

- Így hát, Axel - szólalt meg újra a professzor furcsa hangon -, ez a csepp víz nem adta vissza a bátorságodat és az energiádat?

- A bátorságomat?

- Látom, hogy ugyanolyan levert vagy, mint előtte, és most a kétségbeesés beszél belőled.

Micsoda ember ez, miféle terveket sző megint merész szelleme?

- Hogyhogy, csak nem akar...

- Lemondani erről az expedícióról, éppen akkor, amikor minden arra vall, hogy sikerülni fog? Soha!

- Bele kell tehát nyugodnom a pusztulásba?

- Nem, Axel, nem. Menj csak el! Nem akarom a halálodat. Majd Hans elkísér. Hagyj engem egyedül.

- Elhagyjam magát?

- Mondom, hogy hagyj... Én fogtam ehhez az úthoz, végig is járom, ha addig élek is. Eredj, Axel, eredj!

Nagybátyám hihetetlen izgatottan beszélt. A hangja, amely az előbb egy pillanatig meghatott volt, most újra kemény és fenyegető lett. Kétségbeesett erővel harcolt a lehetetlenség ellen.

Nem akartam otthagyni a verem mélyén, ugyanakkor az életösztön menekülésre készítetett.

Vezetőnk szokott egykedvűségével figyelte a jelenetet. Megérthette, mi folyik le két útitársa között, mozdulataink ékesszólóan mutatták azt az utat, amelyikre terelni akartuk egymást. De úgy tűnt, hogy Hansot kevésbé érdekli ez a kérdés, pedig a léte forgott kockán: kész volt továbbindulni, ha arra kap utasítást, vagy ott maradni a gazdája legkisebb intésére.

Mennyire sajnáltam, hogy abban a pillanatban nem tudtam megértetni magam vele! A szavaim, a nyöszörgésem, a hangom meggyőzte volna ezt a hideg természetű embert. Úgy tűnt, nem is gyanítja, milyen veszedelmek várnak ránk, de én világosan megmagyaráztam volna neki. Ketten együtt talán meg tudtuk volna győzni a nyakas professzort. Ha kell, erőszakkal kényszeríthettük volna, hogy visszatérjen a Snaefells csúcsára.

Közelebb léptem Hanshoz, a kezem a kezére tettem. Nem mozdult. Megmutattam neki a kráter felé vezető utat. Mozdulatlan maradt. Rémült arcom beszélt a szenvedéseimről. Az izlandi szelíden ingatta a fejét, és nyugodtan mutatott a nagybátyámra.

- *Herre* - mondta.

- A gazdád! - kiáltottam fel. - Te örült, az életeddel nem rendelkezik! Menekülnünk kell! Magunkkal kell őt vinnünk! Hallasz engem? Értesz?

Karon ragadtam Hansot. Arra akartam kényszeríteni, hogy álljon fel. Birkóztam vele. A nagybátyám közbelépett.

- Nyugalom, Axel! Semmit se fogsz elérni ennél a rendíthetetlen szolgánál. Inkább hallgasd meg, mit ajánlok neked.

Keresztbe fontam a karom, szembenéztem a nagybátyámmal.

- Csak a vízhiány akadályozza tervünk megvalósítását. Ebben a lávából, palából, kőszénből álló folyosóban egyetlen molekula folyadékot sem találtunk. Lehetséges, hogy a nyugati alagútban szerencsésebbek leszünk.

Hitetlenkedve ráztam meg a fejem.

- Hallgass végig! - folytatta a professzor emeltebb hangon. - Amíg te itt félájultan feküdtél, én bementem, hogy megismerkedjem a folyosó fekvésével. Egyenesen befűrődik a Föld mélyébe. Néhány óra alatt a gránitmasszívumba vezet bennünket. Ott bőséges forrásokra kell akadnunk. A szikla természete ezt hozza magával, és az ösztönöm és logikám együtt támogatja a meggyőződésemet. Tehát a következő javaslatom. Amikor Kolumbusz három napot kért a legénységtől, hogy elérje a szárazföldet, a beteg, rémült legénység engedett a kérésének, és így felfedezhette az Újvilágot. Én, ezeknek a föld alatti országoknak a Kolumbusza, én csak egyetlen napot kérek. Ha addig nem találunk vizet, esküszöm, hogy visszatérünk a Föld felszínére.

Ingerültségem ellenére is meghatottak szavai és a tudat, mekkora erőfeszítésre volt szüksége, hogy ilyen beszédet tartson.

- Rendben van! - kiáltottam. - Legyen, ahogy kívánja! Remélem, Isten megjutalmazza emberfölötti energiáját. Már csak néhány órája van a sors megkísértésére. Induljunk!

22.

Keressük a vizet

Megkezdjük tehát a leereszkedést az új folyosón. Hans ment elől, szokás szerint. Még száz lépést se tettünk, amikor a professzor, végigjártatva lámpája fényét a fal hosszán, felkiáltott:

- Már el is értük az ősmasszívumot, jó úton vagyunk! Gyerünk, gyerünk!

Amikor a világ első korszakában a Föld lassacskán kihűlt, tömegének csökkenése a földkéregben elmozdulásokat okozott, szakadásokat, betüremléseket, repedéseket. Ez a folyosó is ilyen hasadék volt, ezen bukott ki hajdanában a kitöréskor a gránit. Ezernyi kanyarulata kiismerhetetlen labirintust alkotott az ősi talajban.

Ahogy haladtunk lefelé, az ősi talajt alkotó rétegek sora mind tisztábban kivált. A geológusok ezeket az ősi rétegeket a földkéreg első képződményeinek tekintik. Tudjuk, hogy három különböző réteg nyugszik a mozdíthatatlan gránitsziklán: a réteges pala, a gneisz és a csillámpala.

De még sosem került mineralógus ilyen szerencsés körülmények közé, hogy a helyszínen tanulmányozhassa a természetet. Amit a talajfúró, ez az ostoba és durva gépezet nem tud felhozni a Föld felszínére a belső szerkezetből, azt mi a szemünkkel láthattuk, a kezünkkel érinthettük.

A szép zöld árnyalatokban tündöklő palasorok felett ott kígyóztak a réz fémszálai és a platina- és aranynyomokkal gazdagított mangánérc csíkok. Elcsodálkoztam, micsoda kincseket rejt a Föld belseje, amiket az emberi kapzsiság sosem fog élvezni. A világ kezdetének felfordulása olyan mélységekbe temette ezeket a kincseket, hogy sem ásó, sem csákány nem tudja őket felhozni sírjukból.

A pala után gneisz következett, réteges szerkezetével, meglepően szabályos, párhuzamos lapjaival, majd a csillámpala: nagy lemezein tündöklött a csillám.

A műszerek fényét visszaverték a sziklatömeg csillogó lapocskái, minden sarokból kis tűzi-játék szikrái keresztezték egymást, mintha egy üreges gyémántban utaznánk, ahol a fény-sugarak ezernyi vakító csóvába törnek.

Este hat felé ez a fényözön érezhetően fakult, majdnem elhalt. A falak kristályos, de komor színbe öltöztek. A csillám mindjobban összekeveredett földpáttal és kvarccal, kőkemény sziklát alkotott, amely mozdíthatatlanul hordta a hátán Földünk talajának négy emeletét. Be voltunk falazva a hatalmas gránitbörtönbe.

Nyolc óra lett. Még mindig nem volt vizünk. Iszonyúan szenvedtem. Nagybátyám ment elől, nem akart megállni. Fülelt, hogy felfedezze valami forrás moráját, de nem hallott semmit.

A lábam már felmondta a szolgálatot. Leküzdöttem a szenvedésemet, hogy ne kényszerítsem megállásra a nagybátyámat. Ez kétségbeejtő csapás lett volna a számára, mert már esteledett, és ezzel lejárt az ő napja.

Végül mégis elhagyott az erőm: feljajdultam és elestem.

- Jaj nekem! Végem van!

A nagybátyám visszajött, és összefont karral nézett rám. Aztán tompa hangon megszólalt:

- Mindennek vége...

Még láttam ijesztően haragos kézmozdulatát, aztán lecsukódott a szemem.

Amikor újra kinyitottam, ott láttam két útitársamat mozdulatlanul fekvve, takarójukba burkolózva. Vajon alusznak-e? Én egy pillanatra se bírtam álomba merülni. Túlságosan szenvedtem, különösen attól a gondolattól, hogy bajomra nincs orvosság. Nagybátyám utolsó szavai még ott csengtek a fülemben: „- Mindennek vége...” Gondolni se lehetett arra, hogy ilyen elgyengült állapotban vissza tudjak jutni a Föld felszínére.

Hét kilométernyi földkéreg volt fölöttünk. Úgy éreztem, mintha ez a tömeg teljes súlyával a vállamra nehezednék. Mintha minden csontom összetörött volna, a legnagyobb erőfeszítésembe került, hogy megforduljak gránit fekhelyemen.

Így telt el néhány óra. Mélységes csend uralkodott körülöttünk, a sír csöndje. Semmi zaj se hatolt le ide ezeken a falakon keresztül, hiszen a legvékonyabb is öt mérföld vastagságú volt.

Mégis bóbiskolás közben mintha valami zajt hallottam volna. Az alagútban sötét volt. Figyelmesebben néztem, és úgy rémlett, hogy az izlandit láttam eltűnni, lámpával a kezében.

Miért megy el? Hans elhagyna bennünket? A nagybátyám aludt. Szerettem volna kiáltani, de nem jött ki hang kiszáradt számon. A sötétség még mélyebb lett, elhaltak az utolsó zajok.

- Hans itthagyt bennünket! Hans, Hans! - kiáltoztam.

De csak magamban; a szavak bennem rekedtek. Mikor azonban a rémület első percei elmúltak, elszégyelltem magam, amiért kételkedtem ebben az emberben, akinek az addigi viselkedése semmiféle gyanakvásra nem adott okot. Elment, de ez nem lehetett szökés. Nem felfelé ment a folyosón, hanem lefelé tartott. Felfelé vezethette volna rossz szándék, lefelé nem. Ez az okoskodás kissé megnyugtató, és más elgondolásokra irányított. Az oly nyugodt Hans csak akkor mozdulhatott ki pihenéséből, ha erre komoly oka volt. Felfedező útra indult talán? Hátha meghallott a csendes éjszakában valami zajt, amit én nem fogtam fel?

23.

Hans vizet talál

Egy teljes órán át egymást kergették izzó agyamban a találgatások, mi készíthette cselekvésre békés vadászunkat. A leglehetőlenebb ötleteim születtek egymás után. Már majd belebolondultam a töprengésbe.

Végre léptek zaja kelt a szakadék mélyén. Hans jött felfelé. A falakon bizonytalan fény jelent meg, majd erősödött a folyosó torkolatában. Feltűnt Hans.

Nagybátyámhoz ment, a vállára tette a kezét, és gyengéden megrázta. Nagybátyám felébredt.

- Mi van? - kérdezte.

- *Vand* - volt a válasz.

A nagy szenvedések annyira megihletik az embert, hogy minden nyelven érteni kezd. Egy szót se tudtam dánul, de ösztönösen megértettem, mit mondott a vezetőnk.

- Víz, víz! - kiabáltam hadonászva, kapkodva, mint a bolond.

- Víz - ismételte meg a nagybátyám. - *Hvar?* - kérdezte az izlanditól.

- *Nedad* - felelte az.

Hol? Lent! Mindent megértettem. Megragadtam a vadász kezét, megszorítottam, ő pedig szelíden nézett rám.

Nem sokáig készülődtünk, hamarosan lefelé igyekeztünk egy folyosón, amely méterenként 30 centimétert lejtett.

Egy óra alatt körülbelül két kilométert tettünk meg, és 600 méterrel jutottunk mélyebbre.

Ebben a pillanatban meghallottunk valami szokatlan hangot a hatalmas falak oldalában, tompa zúgást, távoli mennydörgésfélét. Az első fél órában, nem látva semmiféle okát, újra elfogott az aggodalom, de a nagybátyám elmagyarázta, honnan ered ez a hang.

- Hans nem tévedett - mondta -, amit hallasz, az patak zúgása.

- Pataké? - csodálkoztam.

- Minden kétséget kizáróan az. Föld alatti folyó kanyarog körülöttünk.

Siettünk, izgatottan és reménykedve. Már nem éreztem fáradtságot, a zúgó víznek a hangja is felfrissített. A patak, amely sokáig a fejünk fölött zúgott, most csobogva és locsogva a bal oldali falban futott tovább. Minduntalan végighúztam a kezem a sziklán, azt remélve, hogy nedvességre, szivárgásra találok, de hiába.

Újabb fél óra telt el. Újabb fél mérföldet tettünk meg.

Akkorra kétségtelessé vált, hogy a vadász az alatt az idő alatt, amíg távol volt, nem juthatott el ennél messzebb a keresésben. A hegylakók és vízkeresők jellegzetes ösztöne vezette, „megérezte” a patakot a sziklán keresztül, de az biztos, hogy nem látta a tulajdon szemével az értékes folyadékot, nem olthatta a szomját.

Hamarosan az is kiderült, hogy ha az utunkat folytatjuk, eltávolodunk a pataktól, amelynek a hangja már kezdett gyöngülni.

Visszafordultunk. Hans megállt azon a helyen, ahol a patakot a legközelebb véltük. Leültem a fal mellé, a víz roppant erővel zubogott alig háromnegyed méternyire tőlem. De még mindig gránitfal választott el tőle bennünket.

Gondolkodás nélkül átadtam magam a kétségbeesésnek, nem is mérlegeltem, volna-e lehetőség a víz megszerzésére.

Hans rám nézett, és mintha mosoly bujkált volna a szája sarkában.

Felemelkedett, kezébe fogta a lámpát. Utána mentem. A fal felé indult. Nézttem, mit csinál. Odatapasztotta a fülét a száraz kőre, és lassan végigcsúsztotta rajta, feszült figyelemmel. Rájöttem, hogy azt a pontot keresi, ahol a víz zúgása a legerősebb. Meg is találta ezt a pontot a bal oldali falban, egyméternyire a föld felett.

Milyen izgatott voltam! Nem mertem találgatni, mire is készül a vadász. De mégis rá kellett jönnöm, és helyeselnem kellett, ünnepelni, összevissza ölelni, mert megláttam, hogy kezében csákánnyal indul a sziklát megrohamozni.

- Megmenekültünk, megmenekültünk! - kiáltoztam.

- Igen - ismételte a nagybátyám szenvedélyesen. - Hansnak igaza van. Micsoda derék vadász! Magunktól nem jöttünk volna rá erre.

Meghiszem azt! Ez a módszer, akármilyen egyszerű is, nem jutott volna eszünkbe. Micsoda veszedelmes dolog belevágni a csákányt a glóbus gerendázatába! Hátha valami földomlás keletkezik, és maga alá temet, vagy a patak kitör a sziklán keresztül, és elönt minket! Ez a veszély nem volt pusztán képzelgés, de a félelem a földomlástól vagy az árvíztől már nem állíthatott meg bennünket, szomjúságunk olyan gyötrő volt, hogy ha kell, az óceán fenekébe is beástunk volna vízért.

Hans hozzáfogott ahhoz a munkához, amit sem a nagybátyám, sem én nem tudtunk volna véghezvinni. Türelmetlenségünk elragadott volna, és vigyázatlan ütéseink alatt szétrobbanhatott volna a szikla. A vezetőnk ezzel szemben nyugodtan és türelmesen vésegette a sziklát apró ütésekkel, így vájt egy 20 centiméteres nyílást. Hallottam, hogyan növekszik a patak moraja, és már szinte éreztem a jótékony vizet a számban.

A csákány nemsokára háromnegyed méternyire behatolt a gránitfalba. A munka több mint egy órája folyt; én reszkettem a türelmetlenségtől. A nagybátyám erősebb eszközökhöz akart nyúl-
ni. Alig tudtam visszatartani, már meg is ragadta a csákányát, amikor sípoló hangot hallottunk meg hirtelen. Vízszög tört elő a falból, és visszaverődött a szemközti oldalon.

Hansot majdnem felborította a lökés, nem is tudott visszatartani egy fájdalmas kiáltást. Mindjárt megértettem, amikor a vízsugárba dugva a kezem, én magam is hangosan feljajdultam, a forrás tűzforró volt.

- Százfokos víz! - kiáltottam.

- Annyi baj legyen, majd kihűl! - válaszolta a nagybátyám.

A folyosó megtelt gőzzel, egy kis patakocska termett a lábunk alatt, és tűnt el a föld alatti kanyargós utakon. Ebből a patakocskából merítettük hamarosan az első kortyot.

Micsoda gyönyörűség, micsoda semmihez sem hasonlítható boldogság! Milyen víz volt ez? Honnan jött? Mit bántuk mi! Víz volt, ha meleg is, visszahozta a szívünkbe az elillanni készülő életet. Szakadatlanul ittam, nem is éreztem az ízét.

Csak pár percnyi élvezet után szólaltam meg:

- De hiszen ez vastartalmú!

- Az kitűnő a gyomornak, remek ásványvíz. Ez az utazás felér egy teplicei ivókúrával.

- Jaj, de finom!

- Meghiszem azt, az ilyen tíz kilométer mélyen merített víz! Tintaíze van, de ez az íz cseppet sem kellemetlen. Remek forrást fakasztott itt nekünk Hans. Javasolom, kereszteljük el róla ezt az áldott patakot.

- Jól van - helyeseltem.

És máris elfogadtuk a Hans-Bach (Hans-patak) nevet.

Hansnak nem szállt a fejébe a dicsőség. Mértékletesen ivott, aztán szokott nyugalmával lekuporodott egy sarokban.

- De most aztán nem volna szabad veszni hagynunk ezt a vizet - mondtam.

- Miért? - kérdezte a nagybátyám. - Ez a forrás alighanem kiapadhatatlan.

- Akkor is töltsük csak meg a tömlőt és a kulacsokat, és próbáljuk meg eltömni a nyílást.

A tanácsomat elfogadták. Hans gránitrepszek és egy kis kóc segítségével megpróbálta betömni a falba vágott hasadékot. Nem volt könnyű. A kezünket megégettük, de nem jutottunk eredményre: túlságosan erős volt a nyomás, minden erőfeszítésünk hiábavalónak bizonyult.

- Nyilvánvaló - mondtam -, hogy ennek a víznek a felső tükre nagyon magasan van, azért olyan erős az esése.

- Kétségtelen - mondta a nagybátyám -, ezer atmoszféra nyomás van itt, ha a vízoszlop tíz kilométer magas. De támadt egy ötletem.

- Micsoda?

- Miért akarjuk mi mindenáron eldugaszolni ezt a nyílást?

- Hát mert...

Nehezen tudtam volna indokot találni.

- Ha a kulacsaink kiürülnek, van biztosítékunk rá, hogy másikat találjunk?

- Persze hogy nincs.

- Hát akkor hagyjuk csak folyni a vizet: ez természetesen lefelé folyik, vezet bennünket, és útközben felüdít.

- Ezt aztán jól kigondolta! - örvendeztem. - És ha ez a patak az útitársunk, semmi ok nem lehet arra, hogy a tervünk ne sikerüljön.

- Na látod, fiam, te is rájössz - nevetett a professzor.

- Nemcsak rájövök, már rajta is vagyok.

- Egy pillanat türelem! Először is pihenjünk pár órát.

Tényleg, észre se vettem, hogy közben éjszaka lett. A kronométertől kellett megtudnom. Hamarosan felfrissülve, felüdülve, mélységes álomba merültünk.

24.

Utazás a Föld alatt

Másnapra elfelejtettük az átélt szenvedéseket. Ébredéskor meglepődtem, hogy már nem vagyok szomjas, és töprengtem, miért is nem. A lábam előtt csobogó kis patak adta meg a választ.

Megreggeliztünk, és ittunk a remek vasas vízből. Mintha újjászülettem volna, alig vártam, hogy továbbmenjünk. Miért ne érhetne célhoz a nagybátyám, amikor csupa lelkesedés ő maga, és amikor olyan derék vezetője van, mint Hans, és olyan „rátermett” unokaöccse, mint én? Ilyen büszke gondolatok kerengtek a fejemben, és ha valaki azt mondta volna, hogy visszamehetek a Snaefells csúcsára, méltatlankodva utasítottam volna el az ajánlatát.

De szerencsére szó sem esett másról, mint a leereszkedésről.

- Induljunk! - rikkantottam, felriasztva ujjongó hangommal a vén Föld rejtett visszhangjait.

Csütörtök reggel nyolckor kerekedtünk fel újra. A gránitfolyosó váratlan kanyarulatai néhol már a labirintusok tekervényeit utánozták, de főirányuk még mindig délkelet volt. Nagybátyám minduntalan elővette az iránytűjét, hogy figyelemmel kísérhesse az útirányt.

A folyosó szinte vízszintesen haladt, legfeljebb ha három centimétert lejtett méterenként. A patak halkan csörgedezve, csendesen folydogált a lábunk alatt. Olyan volt, mint valami jóindulatú szellem, amely a Föld mélyébe vezet bennünket; gondolatban megsimogattam a kedves najád fejét, akinek az éneke kísért bennünket. Jókedvemben szeretek mitológiai párhuzamokat vonni.

A nagybátyám azonban szitkozódott; a „mélységek emberét” a csaknem vízszintes haladás kihozta a sodrából. Az utat beláthatatlanul hosszúnak találta, szeretett volna a földgömb sugarán lesiklani - ahogy kifejezte magát -, nem pedig végigsétálni egy húrján. De választásunk nem volt, és amíg akármilyen lassan is, de a középpont felé vitt az út, nem volt okunk panaszra.

Itt-ott kissé meredekebbé vált a lejtő; ilyenkor a najád gyorsabb futásnak eredt, hangosabban csörgedezett, és mi vele együtt mélyebbre ereszkedtünk.

Egészen véve aznap és a rákövetkezőn hosszú utat tettünk meg vízszintes irányban, de viszonylag keveset haladtunk függőlegesen. Július 10-én, pénteken este becslésem szerint harmincmérföldnyire lehattunk Reykjavíktól délkeleti irányban, és két és fél mérföldnyire a föld színe alatt.

Ekkor egyszerre félelmesen mély kút tátongó torkához értünk. Nagybátyám örömeiben össze-csapta a kezét, amikor meglátta a meredek lejtőt.

- Ez aztán pompás! Könnyen lejutunk rajta, a szikla kiszögellései valósággal lépcsőt alkotnak!

Hans úgy helyezte el a köteleket, hogy kivédje a baleset minden lehetőségét. Megindultunk lefelé. Már nem akarok veszélyt emlegetni, mert addigra megszoktam ezt a fajta testmozgást.

A kút a masszívum egy keskeny rése volt, olyasmi, amit repedésnek neveznek. Feltehetően a kihűlő földgolyóbis összehúzódásakor keletkezett. De ha ezen a hasadékon köpte ki valamikor a Snaefells a vulkáni anyagokat, akkor nem értem, miért nem hagytak ezek nyomot. Mintha emberi kéz faragta volna a csigalépcsőt, amin leereszkedtünk.

Negyedóránként meg kellett állnunk pihenni, és a lábizmainkat lazítani. Ilyenkor leültünk valami sziklakiszögellésre, lógáztuk a lábunk, beszélgettünk, ettünk is, aztán jót ittunk rá a patakból.

Azt nem is kell mondanom, hogy ebben a kútban a Hans-patakból vízesés lett, és kissé szét-szóródott ugyan, de így is bőségesen elég volt a szomjunk oltására. A kevésbé meredek lejtőkön majd biztosan visszanyeri békés patak formáját. A vízesés nagybátyám türelmetlenkedéseire, dühöngésére emlékeztetett engem, a csendes patak meg a békés izlandi vadászra.

Július 12-én és 13-án tovább követtük a hasadék zezzugait, újabb kétmérföldnyit hatoltunk mélyebbre a földkéregben, így tehát már csaknem öt mérfölddel kerültünk a tenger színe alá. *14-én* délben azonban a kút fala délkeleti irányban sokkal enyhébb, 45 fok körüli lejtővé vált.

Az út kényelmesebb, de tökéletesen egyhangú lett. Nem is lehetett másképp, hiszen ezt az utazást nem élénkítette fel a táj változatossága.

Szerdán, *15-én* hétmérföldnyire jártunk a föld alatt és ötvenmérföldnyire a Snaefellstől. Kissé fáradtak voltunk ugyan, de kutya bajunk se volt, még hozzá se nyúltunk az útipatikához.

Nagybátyám óránként ellenőrizte az iránytűt, a kronométert, a manométert és a termométert - ezeket az adatokat később közzétette az út tudományos beszámolójában. Műszerei segítségével pontosan tudott tájékozódni. Amikor bejelentette, hogy ötven mérföldre távolodtunk el kiindulási pontunktól, önkéntelenül felkiáltottam.

- Mi van? - kérdezte.

- Semmi, csak eszembe jutott valami.

- Micsoda, fiam?

- Az, hogy amennyiben a számításai pontosak, már nem Izland alatt vagyunk.

- Gondolod?

- Erről könnyen meggyőződhetünk.

Méricskéltni kezdtem a térképen.

- Bizony nem tévedtem. Elhagytuk a Portland-fokot, és ha ötven mérföldet tettünk meg délkeleti irányban, akkor felettünk a nyílt óceán van.

- A nyílt óceán - dörzsölgetve a kezét örömeiben a nagybátyám.

- Az óceán van a fejünk felett! - ismételtem meg hangosan.

- Ugyan, Axel, ebben aztán nincsen semmi különös. Hát Newcastle, ahol a szénbányák nyúlnak be a tenger alá?

Lehet, hogy a professzor magától értetődőnek tartotta a helyzetet, de engem bizony szüntelenül foglalkoztatott a gondolat, hogy micsoda víztömegek alatt járunk. Pedig hát valóban nem sokat számít, hogy Izland síkságai és hegyei vagy az Atlanti-óceán hullámai nehezednek fölénk, feltéve, hogy a gránitállványzat elég tartós a fejünk felett. Lassan magam is hozzászoktam ehhez a gondolathoz, hiszen a folyosó hol egyenesen, hol kanyarogva, szeszélyes lejtőkkel és kitérőkkel, de állandóan délkeletnek tartott, és mind mélyebbre fűrődve, sebesen vezetett le minket a szédítő mélységekbe.

Három nap múlva, *július 18-án*, szombaton este valami hatalmas barlangfélébe jutottunk. Nagybátyám átadta Hansnak az elmúlt hétre járó szokásos három rigsdalert, majd elhatároztuk, hogy másnap pihenőt tartunk.

25.

Tudományos vita az óceán alatt

Így tehát vasárnap reggel úgy ébredtem fel, hogy nem várt rám a szokásos feladat: felkészülni a gyors indulásra. Ez pedig még itt a feneketlen mélységben is kellemesnek tűnt.

Már hozzászoktunk a barlangi élethez. Nem gondoltam sem a napra, sem a holdra, a csillagokra, a fákra, házakra, városokra, mindarra a sok fölösleges földi dologra, amit a felszíni lények olyan fontosnak képzelnek. Olyanok voltunk már, mint az itt talált fosszilis élőlények: fittyet hánytunk a sok fölösleges csodának.

A barlang hatalmas teremre hasonlított. Gránitpadlóján csendesen folydogált hűséges patakunk. Olyan messzire volt már a forrásától, hogy elvesztette eredeti hőmérsékletét, akadálytalanul ihattunk belőle.

Reggeli után a professzor néhány órát naplójegyzetei rendezésére akart fordítani.

- Először is számításokat végzek, hogy pontosan megállapíthassam, hol vagyunk. Visszatérésünk után térképet kell készítenem az utunkról, meg akarom rajzolni a glóbus függőleges metszetét, mint expedíciónk vonalát.

- Ez bizony nagyon érdekes lesz. A megfigyelései elég pontosnak ígérkeznek ehhez?

- Hogyne. Gondosan feljegyeztem a szögeket és lejtőket, biztos vagyok benne, hogy nem tévedtem. Lássuk először, hol vagyunk. Fogd az iránytűt, és nézd meg, mit mutat.

Figyelmesen megvizsgáltam a készüléket.

- Kelet-délkelet.

- Helyes - mondta a professzor, lejegyezte az adatot, és néhány gyors számítást végzett. - Ebből következtetem, hogy elindulásunk óta 85 mérföldet tettünk meg.

- Vagyis az Atlanti-óceán alatt járunk?

- Ott bizony.

- Lehet, hogy most éppen vihar tombol a fejünk felett, és a hullámok hajókat dobálnak?

- Az meg lehet.

- És bálnák csapkodják a farkukkal börtönünk falait?

- Nyugodt lehetsz, Axel, nem tudják betörni. De térjünk vissza a számításokhoz. Délkeleten vagyunk, 85 mérföldnyire a Snaefells tövétől. Előző számításaim alapján a mélységet 16 mérföldre becsülöm.

Meglepetésemben felkiáltottam:

- 16 mérföld?!

- Annyi bizony.

- De hiszen a tudósok szerint ennyi a földkéreg vastagságának felső határa.

- Igazuk lehet.

- És itt a hőmérséklet növekedésének törvénye szerint 1500 foknak kellene lennie.

- Kellene, fiam.

- És a gránit nem maradhatna meg szilárd állapotban, hanem teljesen elolvadt volna.

- Láthatod, hogy erről szó sincs, és hogy a tények, szokás szerint, meghazudtolják az elméleteket.

- Kénytelen vagyok beismerni, mégis megdöbbsz.

- Mit mutat a hőmérő?

- 27,6 fokot.

- Vagyis 1472,4 fok hiányzik ahhoz, hogy a tudósoknak igazuk legyen. Vagyis a hőmérséklet arányos emelkedése tévedés. Vagyis Humphry Davynek van igaza. Vagyis nekem is igazam volt, mikor rá hallgattam. Most mit szölsz?

- Semmit.

Igazából sok mindent mondhattam volna. Egyáltalán nem fogadtam el a Davy-elméletet, még mindig a központi hő elméletére esküdtem, bár a hatását nem éreztem. Inkább úgy véltem, hogy a kihunyt vulkánnak a kürtőjét a láva tűzálló vakolattal vonta be, ezért nem engedi át a falain a meleget.

De miközben tovább kutattam új érvek után, olyannak fogadtam el a helyzetet, amilyen volt.

- A számításokat pontosnak tartom - mondtam nagybátyámnak -, de engedje meg, hogy egy súlyos következtetést levonjak belőlük.

- Rajta, fiam!

- Ott, ahol most vagyunk, Izland magasságában, a Föld sugara körülbelül 1583 mérföld, ugye?

- 1583 és egyharmad mérföld.

- Mondjuk, kerekén 1600. Ebből az 1600 mérföldes útból 16-ot tettünk meg?

- Annyit.

- És ehhez 85 mérföldnyit kellett átlósan haladni?

- Úgy van.

- Körülbelül húsz nap alatt?

- Pontosán húsz nap alatt.

- Akkor pedig a 16 mérföld a Föld sugarának századrésze. Ha így megyünk tovább, kétezer nap, vagyis majdnem öt és fél év kell ahhoz, hogy leérjünk.

A professzor nem válaszolt.

- És akkor nem is vettük figyelembe, hogy a 16 mérföldnyi függőleges leereszkedésnek 80 mérföldnyi vízszintes haladás az ára, ami 8000 mérföldet jelent délkeleti irányban, vagyis már régen kijutunk a Földből a területének egy pontján, mielőtt beérkeznénk a középpontjába.

- Pokolba a számításokkal! - kiáltott nagybátyám felpaprikázva. - Pokolba az elméletekkel! Min alapulnak? Honnan tudod, nem vezet-e ez a folyosó egyenest a célunkhoz! Egyébként nekem van elődöm is. Amit én próbálok, azt más már megtette előttem, és ami neki sikerült, az nekem is sikerülni fog!

- Remélem; de végül is csak szabad nekem is...

- Neked is szabad befogni a szád, Axel, ha ilyen oktalanságokat készülsz mondani!

Már láttam, hogy a rettegett professzor készült előbújni a derék nagybácsi bőréből, ezért okosabbnak tartottam, ha szót fogadok.

- Most pedig nézd meg a manométert - folytatta. - Mit mutat?

- Tekintélyes légnyomást.

- Jól van. Láthatod, hogy a lassú leereszkedéssel apránként hozzászoktunk az atmoszféra sűrűségéhez, és egyáltalán nem szenvedünk tőle.

- Ez igaz, legfeljebb ha a fülem fáj néha.

- Az semmi, és meg is tudod szüntetni, ha a külső levegőt gyors összeköttetésbe hozod a tüdődben levő levegővel.

- Így van - feleltem, mert semmiképpen nem akartam tovább ellenkezni vele. - Sőt egyenesen kellemes belemerülni ebbe a sűrű atmoszférába. Észrevette, milyen erővel terjed itt a hang?

- Persze. Itt még a süketek is remekül hallanának.

- De a levegő később még sűrűbb lesz, ugye?

- Igen, egy elég kevésbé meghatározott törvényszerűség szerint. De az igaz, hogy a nehézkedés intenzitása csökkenni fog abban a mértékben, ahogy lejjebb jutunk. Tudod, hogy a nehézkedés a Föld felszínén tapasztalható a legerősebben, és hogy a Föld középpontjában a tárgyaknak már nincs súlyuk?

- Tudom, de mondja csak, nem fogja a víz sűrűségét elérni ez a levegő?

- Dehogynem, 710 atmoszféra nyomásnál eléri.

- És lejjebb?

- Lejjebb a sűrűség tovább nő.

- Hát akkor hogy fogunk továbbjutni?

- Majd kavicsokat rakunk a zsebünkbe.

- Maga, Lidenbrock bácsi, mindenre meg tud felelni.

Nem mertem tovább feszegetni a dolgot, mert féltem, hogy újból olyan következtetésekre jutok, amik tervünk lehetetlenségét bizonyítják, a professzort pedig felbosszantják.

Az azonban kétségtelen volt, hogy a levegő több ezer atmoszféra nyomásnál végül is szilárd állapotba megy át, és akkor, még ha fel is tételezzük, hogy a testünk addig kibírta, meg kell állnunk, a világ minden okoskodása ellenére is.

De ezt az érveket már nem mondtam ki. A nagybátyám úgyis az örökös Saknussem-
ütőkártyáját vette volna elő: azt az elődöt, aki pedig cseppet sem volt meggyőző, mert ha
bebizonyítottunk vesszük is az izlandi tudós útját, egészen egyszerű dologgal válaszolhatunk
rá: azzal, hogy a XVI. században nem volt még feltalálva sem a barométer, sem a manométer,
így tehát Saknussem nem tudta megállapítani, hogy a Föld középpontjába érkezett-e.

Hanem ezt az ellenérvet megtartottam magamnak, és vártam a fejleményeket.

A nap hátralevő része számításokkal és megbeszélésekkel telt. Mindenben helyeseltem Liden-
brock professzornak, és irigyeltem Hans tökéletes közönyét, mert ő nem kutatta sem az
okokat, sem a következményeket, hanem vakon ment arra, amerre a sorsa vitte.

26.

Axel eltéved

Be kell ismernem, hogy eddig a dolgok jól haladtak, nem volt okom panaszra. Ha a nehéz-
ségek nem fokozódnak, alighanem célhoz érünk. És micsoda dicsőség vár akkor ránk! Most
már magam is ilyen lidenbrocki módon okoskodtam, méghozzá egészen komolyan. Talán a
furcsa környezet következménye volt, amelyben éltem? Meglehet.

Most néhány napon át meredek ereszkedők következtek, némelyikük egészen ijesztően függő-
leges volt, és mélyen bevitt a belső masszívumba; volt nap, amikor másfél-két mérföldet is
haladtunk a középpont felé. Veszélyes leereszkedés volt, Hans ügyességének és hidegvérének
jó hasznát vettük. A rendíthetetlen nyugalma izlandi hihetetlen magától értetődőséggel állt
mellöttünk, neki köszönhattuk, hogy nem egy nehéz helyen átjutottunk, ahol nélküle bizony
nem boldogultunk volna.

Közben napról napra hallgatagabb lett, és a hallgatása ránk is átragadt. Aki négy fal közé
temetkezik, lassan elveszíti azt a képességét, hogy gondolatokat és szavakat közöljön. Hány
magánzárába csukott rab tompult el vagy bolondult meg csak azért, mert nem tudta szellemét
ébren tartani.

Az utolsó beszélgetésünk óta eltelt két hét alatt semmi említésre méltó nem történt. Emlé-
kezetemben kutatva, csak egyetlen eseményre találok, de az aztán annál súlyosabb volt.
Nehezen is felejtethetném el akár egyetlen részletét is.

Augusztus 7-ére leereszkedésünk során harminc mérföld mélyre jutottunk, vagyis harminc-
méröldnyi szikla, óceán, kontinens és városok voltak a fejünk felett. Kétszáz méröldnyire
lehattunk Izlandtól.

Aznap az alagutunk kevésbé lejtősen haladt.

Én mentem elől, a nagybátyám vitte az egyik Ruhmkorff-készüléket, én a másikat. A gránit-
rétegeket vizsgáltam.

Egyszerre, visszafordulva, felfedeztem, hogy egyedül vagyok.

Alighanem túl gyorsan mentem - gondoltam -, vagy Hans és nagybátyám megállhatott
útközben. Vissza kell mennem hozzájuk. Szerencsére az út nem meredek.

Visszafordultam. Negyedórát mentem felfelé, kerestem őket. Seholy senki. Szólongattam őket,
semmi válasz. A hangom elhalt a felvert üreges visszhangok között.

Kezdttem aggódni. Borzongás futott végig rajtam.

- Nyugalom - mondtam hangosan. - Biztosan meg fogom találni őket. Nincs két út. Én voltam elől, tehát vissza kell mennem.

Fél óra hosszat mentem felfelé. Hallgatóztam, nem hívnak-e - ebben a sűrű atmoszférában messze elhallatszik a hang. Szokatlan csend ült a hatalmas folyosón.

Megálltam. Nem tudtam elhinni, hogy egyedül maradtam. Megtörténhetett, hogy eltévedtem, de nem veszhettem el teljesen. Ha eltévedtem, majd visszatalálok.

Lássuk csak - mondogattam magamban -, csak egy út van, és ők is azon mennek, tehát találkoznunk kell. Csak tovább kell mennem felfelé. Lehet, hogy elfelejtették, hogy én mentem elől, és amikor nem láttak, visszafordultak, hogy megkeressenek. De hát még ebben az esetben is utolértem őket, ha sietek. Ez világos.

Az utolsó szavakat úgy ismétелgettem, mint aki nem egészen biztos a dolgában. És még ezeket az egyszerű gondolatokat is csak lassan tudtam összeszedni és elrendezni.

Elfogott a kétség. Biztos, hogy én voltam elől? Persze, Hans jött mögöttem, hátul ment a nagybátyám. Hans még meg is állt pár pillanatra, hogy megerősítse a hátán a csomagokat. Eszembe jutott ez a részlet. Alighanem akkor indultam tovább egyedül.

Van egy biztos mód arra, hogy ne tévedjek el - gondoltam magamban. - Egy elszakíthatatlan fonal vezet a labirintusban, az én hűséges patakom. Csak feljebb kell mennem a folyása mentén, hogy okvetlen megtaláljam a társaimat.

Ez a gondolat új erőt öntött belém, azonnal továbbindultam.

Mennyire áldottam nagybátyám előrelátását, amikor nem engedte meg a vadásznak, hogy eltömje a gránitfal hasadékát. Így ez a jótékony forrás nemcsak felüdített minket útközben, de még vezethet is engem a földkéreg kanyargós útjain.

Mielőtt tovább mentem volna felfelé, gondoltam, kicsit megmosakszom.

Lehajoltam, hogy merítsek a Hans-patakból.

És most gondoljátok el, mennyire megdöbbenem!

A gránit száraz volt. A patak már nem folyt a lábamnál!

27.

Tévelygés az útvesztőben

El nem mondhatom, mennyire kétségbeestem. Nem lehet szavakkal leírni, amit éreztem. Itt álltam élve eltemetve, az éhhalál és szomjhalál kínjai vártak rám.

Gépiesen tapogattam a talajt forró kezemmel. Milyen száraznak éreztem a sziklát!

De hogy is térhettem le a patak útjáról? Mert bizony itt nem volt patak. Most fogtam csak fel, miért találtam olyan szokatlanul a csendet, amikor az előbb hallgatóztam, nem ér-e el társaim kiáltása. Úgy látszik, hogy amikor a hibás útra tévedtem, nem tűnt fel, hogy nem hallom a patakot. Nyilvánvaló, hogy kettéágazott az út a folyosón, és a Hans-patak egy másik meredély csábításának engedve, a társaimmal együtt ismeretlen mélységek felé ereszkedett le.

Hogy menjek vissza? Sehol semmi jel. A lábam nem hagyott nyomot a grániton. Törtem a fejem a megoldhatatlan probléma megoldásán. A helyzetemet egyetlen szóban foglalhattam össze: elvesztem.

Igen, elvesztem a felmérhetetlen mélységben. Harmincmérföldnyi földkéreg nehezedett a vállamra iszonyatos súlyával, és én úgy éreztem, összelapít.

Megpróbáltam földi dolgokra irányítani a gondolataimat, de alig voltam rá képes. Hamburg, a königstrassei ház, szegény kis Graubenom, az az egész földkerekség, amely alatt most bolyongok, végigvonult emlékezetemben. Élénk hallucinációként éltem át újra utazásunk eseményeit, az átkelést az óceánon, a megérkezést Izlandba, Fridriksson urat, a Snaefellst. Úgy véltem, örültség volna a legkisebb reményt is táplálnom, és hogy az örültségnél még a kétségbeesés is többet ér.

Mert hát miféle emberi erő juttathat vissza engem a Föld felszínére, milyen erő nyithatja meg a fejem fölé záródó boltíveket? Ki vezethet rá a visszavivő útra, ahol megtalálhatnám a többieket?

- Lidenbrock bácsi! - kiáltoztam kétségbeesetten.

Szemrehányó szó nem jött a számra, mert elképzeltem, mit állhat ki ő is, amíg engem keres.

Most, hogy úgy éreztem, ember már nem segíthet rajtam, és hogy én magam is képtelen vagyok segíteni magamon, az ég segítségével kezdtem bízni. Feléledtek bennem a gyerekkori emlékek, anyám, akit csak egészen kicsi koromban ismertem. Megpróbáltam imádkozni, bár nem tudtam, van-e jogom hozzá, amikor csak így utolsó pillanatban fordulok Istenhez, de az ima megnyugtató volt. Ismét képes voltam teljes figyelemmel a helyzetemen gondolkodni.

Három napra való élelmem és teli kulacsom volt. De nem maradhattam tovább egyedül. Csakhogy merre induljak, felfelé vagy lefelé?

Felfelé, természetesen, mindig csak felfelé.

El kell jutnom arra a helyre, ahol elkanyarodtam a pataktól, meg kell találnom azt a szerencsétlen elágazódást. Ha a patak újra a lábam alatt van, fel tudok jutni a Snaefells csúcsára.

Hogy is nem jutott eszembe hamarabb? Hiszen itt még van lehetőség a megmenekülésre! A legsürgősebb, hogy megtaláljam a Hans-patakot.

Felálltam, és szöges botomra támaszkodva elindultam felfelé a folyosón. Meglehetősen meredek volt. Reménykedve, habozás nélkül mentem, mint akinek nincs más választása.

Félórán át semmiféle akadály nem állított meg. Próbáltam felismerni az utat az alagút formájáról, a sziklafal kiszögelléseiről, a kanyarulatokról, de egyetlen különleges jelre sem emlékeztem. Hamarosan kiderült, hogy ez az út nem vezethet a kereszteződéshez. Zsákutca volt. Nekimentem egy áthatolhatatlan falnak, és lerogytam a sziklán.

El nem mondhatom, micsoda kétségbeesés, micsoda rémület járt át. Úgy éreztem, végem van. Utolsó reményem tört össze a gránitfalon.

Elvesztem a labirintusban, a kereszteződések és kanyarok között, lehetetlen volt kijutnom. A legnyomorultabb halál várt rám. És milyen furcsa, még az is eszembe jutott, hogy ha majd egyszer megtalálják megkövesedett holttestemet itt, 30 mérföldes mélységben, micsoda tudományos vitákra adok majd alkalmat.

Próbáltam hangosan beszélni, de kiszáradt számból csak rekedt hangok törtek elő. Fulladoztam.

És a baj nem jár egyedül: a lámpám megsérült, amikor elestem. Megjavítani nem tudtam. A fénye máris sápadozni kezdett. Mi lesz velem, ha egészen elhagy?

Néztem, amint a villanyfény elhal a készülék spirálüvegében. Mozgó árnyak menete indult meg a sötétedő falakon. Megrebbenteni sem mertem a szemem, nehogy elmulasszam a tűnő fény akár egyetlen atomját. Minden pillanatban attól féltem, hogy teljesen elfogy, és itt maradok a sötétben.

Végül már csak egyetlen utolsó fénycske pislogott a lámpában. Néztem, ittam a szememmel, minden figyelmemet oda összpontosítottam, hiszen ez volt az utolsó fény, amit érzékelhettem. Egyszerre ott maradtam a végtelen sötétségben.

Iszonyú kiáltás szakadt ki belőlem. A Földön még a legsötétebb éjszakában sem tűnik el teljesen a fény; ha halvány is, ha tűnékeny is, a szem recchártyája mégis felfog egy szikrányi sugarat.

Itt, itt nincs semmi.

A tökéletes sötétség vakká tett a szó szoros értelmében.

Elvesztettem a fejem. Felálltam, előrenyújtottam a karom, keservesen tapogatódzni próbáltam. Menekülni akartam, taláломra futkostam a kiismerhetetlen labirintusban, újra lefelé, keresztül a földkérgen, mint a föld alatti üregek lakója, hívogatva, kiáltozva, üvöltve, hogy aztán neki-ütődjem a kiugró szikláknak; elestem, és véresen újra felálltam, ittam az arcomról csurgó vért, és vártam, hogy mikor zúzódik szét a fejem egy váratlanul elém meredő falon.

Nem tudom, hova vezetett ez az örült futás. Néhány óra múlva teljesen kimerülten, élettelen testként terültem el a földön. Elvesztettem az eszméletemet.

28.

Beszélgetés a Föld alatt

Amikor felébredtem, arcom könnyekben ázott. Nem tudnám megmondani, mennyi ideig feküdtem eszméletlenül. Semmi módom nem volt az idő mérésére. Soha még ember nem volt nálam magányosabb, elhagyatottabb.

Az eleséskor sok vért vesztettem. Úgy éreztem, hogy egészen elborított a vér. Mennyire sajnáltam, hogy nem haltam meg, és hogy még minden előttem van. Nem akartam gondolkodni. Elhessegettem minden gondolatot, fájdalmamban áthengeredtem a folyosó szemközti falához.

Már éreztem, hogy megint el fogok ájulni, és ez az ájulás átvezet a végső megsemmisülésbe - amikor hirtelen erős dübörgést hallottam. Olyan volt, mint valami hosszan tartó mennydörgés, a hanghullámok lassan vesztek el a szakadék távoli mélységeiben.

Honnan kelt ez a zaj? Biztosan valami természeti jelenség zajlott le a Föld mélyében. Felrobbant a gáz, vagy lezuhant valami szikla.

Tovább hallgatóztam. Füleltem: megismétlődik-e a hang? Eltelt egy negyedóra. Csend volt a folyosón, már a szívverésem se hallottam.

A fülem a falra tapasztottam. Hirtelen mintha távoli, bizonytalan, érthetetlen szavakat hallanék. Megreszkettem.

Képzlődés - gondoltam.

De nem! Ahogy figyelmesen hallgattam, kétségtelenné vált, hogy emberi hang szól. Gyengeségemben nem tudtam megérteni, mit mond, de abban biztos voltam, hogy valaki beszél.

Egy pillanatig attól féltem, talán csak a saját hangomat hozta vissza a visszhang. Talán tudtomon kívül kiabáltam? Szorosan összezártam a szám, és a fületem ismét a falra tapasztottam.

Igen, igen, valaki beszél!

Néhány lépéssel arrébb vonszoltam magam a fal mentén, most még jobban hallottam. Sikertelenül felfogtam néhány bizonytalan, furcsa, érthetetlen szót. Mintha valaki halkán, szinte suttogva beszélt volna. Többször és fájdalmas hangon ismétlődött a *förlorad*³ szó.

Mit jelentett? És ki mondta? Nyilván vagy Hans, vagy a nagybátyám. De hiszen ha én hallom őket, akkor ők is meghallhatnak engem!

- Ide, ide! - kiáltottam teljes erőmből.

Hallgatóztam, lestem a sötétben a választ, egy kiáltást, egy sóhajtást. Semmit sem hallottam. Eltelt néhány perc. Mindenféle átfutott az agyamon. Arra gondoltam, hogy elgyengült hangom már nem ér el a társaimig.

Mert ők azok - ismételtettem magamban. - Ki más járhatna 30 mérföldnyi mélységben?

Újra hallgatózni kezdtem. Fületem a falra tapasztva, megtaláltam azt a pontot, ahol a legtisztábban hallatszottak a hangok. Megint felfogtam a *förlorad* szót és azt a mennydörgésszerű lármát, amely az előbb felrázott tompultségomból.

Nem, nem - mondogattam magamban -, nem a sziklákon át ér hozzám ez a hang. A fal gránitból van, azon a legerősebb robbanás hangja se jutna át. A hang a folyosóról jön. Egészen különleges akusztikai hatások lehetnek itt.

Megint figyeltem, és most, igen, most egészen tisztán hallottam a saját nevemet.

A nagybátyám hangja volt. Ő beszélt a vezetőkkel, és a *förlorad* bizonyára dán szó.

Akkor egyszerre mindent megértettem. Ha azt akarom, hogy meghalljanak, a fal hosszában kell beszélnem, hogy a fal úgy vezesse a hangom, ahogyan a drót viszi az elektromosságot.

Nem volt veszteni való időm. Ha a társaim csak néhány lépést távolodnak, az akusztikai hatás megszűnik. Közeledtem tehát a falhoz, és a lehető legtisztábban ezt mondtam:

- Lidenbrock bácsi!

Tele aggodalommal vártam, mi történik. A hang nem túlságosan gyors. A légrétegek sűrűsége sem növeli a sebességét, csak az erejét. Néhány pillanat telt el, de nekem évszázadnak tűnt, amíg végre meghallottam nagybátyám hangját.

- Axel, Axel, te vagy az?

...

- Én, én vagyok!

...

- Szegény gyerekem, hol vagy?

...

³ Elveszett (dánul).

- Utat vesztettem a legsűrűbb sötétségben.

...

- Hát a lámpa?

...

- Kialudt.

...

- És a patak?

...

- Eltűnt.

...

- Axel, szegény gyerekem, szedd össze magad!

...

- Várjon egy kicsit, nagyon fáradt vagyok, nem tudok már válaszolni sem. De szóljon hozzám!

...

- Bátorság, fiam! Ne beszélj, csak figyelj ide! Mindenütt kerestünk, a folyosón felfelé és lefelé. Sehol se találtunk. Bizony megsirattalak, gyerekem. Azt hittük, hogy még a Hans-patak útján vagy, és leereszkedtünk, közben lövéseket adtunk le a puskával. Ha most találkozik is a hangunk, az kizárólag az akusztikának köszönhető. A kezünk nem ér el egymáshoz. De ne izgulj, Axel! Már az is valami, hogy halljuk egymást.

...

Eközben gondolkodtam. Bizonytalan kis remény ébredt bennem. Először is egy dolgot kellett megtudnom. A számmal közel hajoltam a falhoz, és úgy beszéltem:

- Lidenbrock bácsi!

...

- Tessék, gyerekem! - jött pár pillanat múlva a válasz.

...

- Először is meg kell tudnunk, milyen messze vagyunk egymástól.

...

- Az egyszerű.

...

- Megvan a kronométere?

...

- Meg.

...

- Akkor vegye kézbe. Mondja ki a nevem, és jegyezze meg pontosan a másodpercet, amikor kimondta. Én megismétlem a nevet, és jegyezze fel pontosan azt a pillanatot, amikor a válaszom visszaérkezik.

...

- Jó. És az én kérdésem és a te válaszod közt eltelt idő fele jelenti azt az időt, ami alatt az én hangom elért hozzád.

...

- Úgy van, Lidenbrock bácsi.

...

- Készen vagy?

...

- Készen.

...

- Akkor figyelj, most kimondom a neved.

A falhoz tapasztottam a fülem, és amint meghallottam az „Axel”-t, azonnal én is kimondtam: „Axel” - aztán vártam.

...

- Negyven másodperc - mondta a nagybátyám -, negyven másodperc telt el a két szó közt. A hang tehát húsz másodperc alatt ért fel. Vagyis ha másodpercenként 360 métert tesz meg, akkor hússzor 360 az 7200 méter, vagyis 7 kilométer és 200 méter vagy másfél mérföld.

...

- Másfél mérföld - suttogtam.

...

- Hát annyit meg lehet tenni, Axel.

...

- Felfelé kell menni vagy lefelé?

...

- Lefelé, és megmondom, honnan tudom. Egy hatalmas térségbe érkeztünk, ahová számos folyosó torkollik. Az, amelyikben te vagy, ide kell vezessen, mert úgy tűnik, hogy a földgolyóbis minden repedése, minden útja ide vezet, ebbe a hatalmas barlangba, ahol most vagyunk. Indulj tehát tovább az úton, menj, akármilyen nehezen vonszolod is magad, ha kell, csússz le a meredélyen, majd felfogunk az út végén. Indulj, fiam, indulj!

...

A szavaitól erőre kaptam.

- Indulok, Lidenbrock bácsi, viszontlátásra! A hangunk már nem fog találkozni, amint elhagytam ezt a helyet. Viszontlátásra!

...

- Viszontlátásra, Axel, viszontlátásra!

Azután már nem hallottam semmit. Különös beszélgetésünk a földkérgen keresztül, másfél mérföld távolságból a reménykedés szavaival végződött.

Hálát adtam az Istennek, amiért elvezetett ennek a sötét birodalomnak talán egyetlen olyan pontjára, ahol elérhetett a társaim hangja.

Ezt a meglepő akusztikai hatást könnyű megmagyarázni a fizika törvényeivel. A folyosó alakja és a szikla hangvezető képessége okozta. Számos példa van arra, hogy a hang tud úgy terjedni, hogy a közbülső terekben nem is lehet észlelni. Eszembe jutott, hogy ezt a jelenséget többfelé meg lehet figyelni a londoni Szent Pál-dóm belső karzatain és főleg a híres szicíliai barlangokban, ezekben a Siracusa közelében fellelhető latomiákban, amelyek közül a leg-híresebb az úgynevezett Dionüszosz Füle.

Mindez eszembe jutott, és már világosan láttam, hogy ha nagybátyám hangja elérhetett hozzám, akkor semmiféle akadály nem állhat köztünk. A hang útját követve, el kell érnem hozzá - hacsak útközben el nem hagy az erőm.

Elindultam. Inkább vonszoltam magam, mint jártam. A lejtő elég meredek volt. Csúszkáltam lefelé.

A leereszkedésem sebessége nemsokára ijesztően megnőtt, már-már zuhanásra hasonlított. Nem volt többé erőm megállni.

Egyszerre elfogyott a talaj a lábam alól. Gurultam, meg-megzökkenve a függőleges folyosó kiszögellésein, egy valóságos kútba zuhantam. A fejem nekivertem egy éles sziklának. Elvesztettem az eszméletem.

29.

Axelt megmentik a társai

Amikor magamhoz tértem, félhomályban találtam magam. Vastag takarókon feküdtem. A nagybátyám virrasztott mellettem, leste az arcomon az élet jelét. Első sóhajtásomra megfogta a kezem, és mikor felnyitottam a szemem, örömeiben felkiáltott:

- Él, él!

- Igen, élek - suttoztam.

- Fiam - ölelt magához a nagybátyám -, megmenekültél!

Meghatott a hangsúly, ahogy ezt mondta, és még inkább az a gyöngédség, amivel körülvett. Ekkora megpróbáltatások kellettek a professzornak ahhoz, hogy érzelmeinek kifejezést tudjon adni.

Ebben a pillanatban érkezett oda Hans. Az arca felderült, amikor meglátta, hogy nagybátyám kezét fogom.

- *God dag!* - mondta.

- Jó napot, Hans, jó napot! - suttoztam. - És most mondja meg, Lidenbrock bácsi, hol vagyunk.

- Majd holnap, Axel, majd holnap. Ma még túl gyöngé vagy. Bekötöztem a fejed, nem kell megbolygatni a kötést. Aludj, fiam, holnap mindent megtudsz.

- De legalább azt mondja meg, hány óra, milyen nap van ma.

- Este tizenegy. És vasárnap van, augusztus 9-e, de most már nem kérdezhetsz semmit e hó 10-e előtt!

Valóban nagyon gyöngé voltam. A szemem magától lecsukódott. Szükségem volt egy éjszakai pihenésre. Elalvás előtt még arra gondoltam, hogy lám, magányom három hosszú napig tartott.

Másnap, felébredve, körülnéztem. A fekvőhelyemet az összes útitakaróból vetették egy csinos barlangban, amelyet csodás sztalagmitok ékesítettek. A talajt finom homok borította. Félhomály derengett. Egyetlen fáklya vagy lámpa sem égett, és mégis valami megmagyarázhatatlan derengés hatolt be kívülről, a barlang keskeny bejárata felől. Halk, bizonytalan morajt hallottam, olyasmit, mint a kavicsos parton megtörő hullámoké; néha mintha a szél is zúgott volna.

Töprengtem: valóban felébredtem-e, vagy még álmodom, vagy talán a zuhanásban megsérült agyam közvetít képzeletbeli hangokat. De ennyire sem a szemem, sem a fülem nem tévedhetett.

Nappali világosság hatol be a sziklák hasadékán - gondoltam. - És ez a hullámok moraja. A szél zúgása. Ha nem tévedek, visszajutottunk a Föld felszínére. Lemondott volna a nagybátyám az expedícióról, vagy talán szerencsésen be is fejezte?

Ezekon a megfeythetetlen talányokon törtem a fejem, amikor a nagybátyám belépett.

- Jó reggelt, Axel! - mondta derűsen. - Fogadjunk, hogy jól vagy!

- Jól bizony - emelkedtem fel a fekvőhelyemről.

- Gondoltam, mert nyugodtan aludtál. Hans és én felváltva virrasztottunk melletted, és láttuk, hogyan javul szemmel láthatóan az állapotod.

- Valóban frissebbnek érzem magam, és ennek bizonyítéka az is, hogy szívesen megtisztelem reggelizőasztalukat, ha meghívják hozzá.

- Kapsz enni, fiam, nincs már lázad. Hans bedörzsölte a sebeidet valami kenőccsel, aminek csak az izlandiak tudják a titkát, de a sebek csodálatosan hegednek tőle. Remek ember ez a mi vadászunk!

Beszéd közben a nagybátyám elkészített valami ennivalót, és én csak úgy faltam, hiába intett óvatosságra. Közben elárasztottam a professzort kérdésekkel, ő pedig szívesen válaszolt.

Így tudtam meg, hogy gondviselésszerű zuhanásom szinte függőleges folyosóban fejeződött be; hogy közuhatag közepette érkeztem le, és a legkisebb kő is elég lett volna arra, hogy agyonüssön; úgy tűnt, hogy a masszívum egy jókora darabja csúszott le velem együtt. Ez a rémületes jármű szállított le ide a nagybátyám karjába, ahova vérezve és élettelenül érkeztem meg.

- Igazán csoda, hogy tízszer meg nem haltál. De most aztán nem válunk el többször egymástól, nem kockáztathatjuk, hogy ne találkozzunk többé.

- Nem válunk el? Hát nincs vége az utazásnak?

Meglepődve, tágra nyílt szemmel néztem rá.

- Mi van, Axel?

- Szeretnék valamit kérdezni. Azt mondja, hogy most épségben itt vagyok.

- Itt bizony.

- Minden tagom egészben van?

- Igen.

- És a fejem?

- A fejednek néhány kis sebesülésen kívül nincs semmi baja, a helyén ül a nyakadon.

- Én pedig attól félek, hogy az agyam megbomlott.

- Megbomlott?
- Meg. Hát nem jutottunk vissza a Föld felszínére?
- Nem bizony!
- Akkor úgy látszik, bolond vagyok, mert nappali világosságot látok, hallom a szél fúvását és a tenger megtörő hullámain.
- Hát csak ez a baj?
- Magyarázza már meg!
- Nem magyarázok semmit, mert ez megmagyarázhatatlan. De majd meglátod és megérted magad is, hogy a geológia tudománya még nem mondta ki az utolsó szót.
- Menjünk ki! - emelkedtem fel hirtelen.
- Nem lehet, Axel, a szabad levegő megárthatna neked.
- A szabad levegő?
- Igen, elég erős szél fúj. Nem akarom, hogy kimenj a szélbe.
- De ha mondom, hogy remekül érzem magam.
- Egy kis türelem, fiam! Baj volna mindnyájunknak, ha visszaesnél, nem szabad időt vesztenünk, mert az átkelés soká tarthat.
- Átkelés?
- Igen, ma még pihensz, holnap áthajózunk.
- Hogyhogy áthajózunk?

Felpattantam.

Áthajózni? Hát folyó, tó, tenger áll előttünk? Talán hajó horgonyoz egy föld alatti kikötőben?

A kíváncsiságom nem ismert határt. Nagybátyám hiába próbált visszatartani. Amikor látta, hogy a türelmetlenségem már jobban árt, mint ha teljesíti a kívánságomat, engedett.

Gyorsan felöltöztem. Óvatosságból a vállamra terítettem egy takarót is, és kiléptem a barlangból.

30.

A Lidenbrock-tenger

Először semmit se láttam. Világosságtól elszokott szemem összerándult. Amikor ki tudtam nyitni, megdöbbenésem nagyobb volt, mint a bámulatom.

- A tenger!

- Igen - mondta a nagybátyám -, a Lidenbrock-tenger. Örömmel gondolok arra, hogy nincs olyan tengerész, aki elvitatná tőlem a felfedezés dicsőségét és azt a jogot, hogy magamról nevezzem el.

Hatalmas víztükör terült el előttünk, ameddig a szem ellátott, egy tó vagy óceán széle. Csipkézett partján a hullámok szélső nyelvecskéi finom arany homokot nyaldostak. A homok tele volt kis kagylókkal, a teremtés első élőlényei éltek bennük. A hullámok zúgása vissz-

hangos volt, mint amikor zárt, hatalmas teremben csapkod a víz. Enyhe szél fodrozta könnyedén a vizet, az arcomat érte a permet. A lejtős parton, a hullámok szélétől vagy kétszáz méternyire hatalmas sziklabástyák tűntek fel; távoli csúcsaik felmérhetetlen magasságban enyésztek el. Némelyik szikla hegyes gerincével megszakította a tengerpartot, fokokat és hullámtörőket alkotott, amelyeket kicsipkézett a víz szakadatlan ostroma. Távolabb a ködös horizonton kirajzolódott a hegyek tömegének tiszta vonulata.

Igazi óceán volt ez, a földi tengerpartok szeszélyes partvonulatával, de elhagyatott és ijesztően vad benyomást keltett.

A tekintetem messze szállhatott a tenger síkján, mert különleges fény világította meg a legkisebb részleteket is. Ez nem a nap fénye volt, ragyogó sugaraival, tündöklő fénynyalábjaival, sem a hold sápadt, bizonytalan fénye, amely nem más, mint hideg visszatükröződés. Nem. Ennek a fénynek a világító ereje, vibráló szétterjedése, világos, száraz fehérsége, csekély hőfoka, a holdénál erősebb fénye, minden tisztán elektromos eredetre vallott. Olyan volt, mint az északi fény, kozmikus jelenség: megtöltötte fénnel ezt a hatalmas üreget, amelyben egy óceán elfért.

A fölénk boruló boltozat, ha nevezhetjük égnek, mintha nagy felhőkből állt volna, mozgó, változó gőzökből, amelyek a sűrűsödés következtében időnként valószínűleg záporszerű esőként csapódtak le. Azt gondoltam volna, hogy ekkora atmoszferikus nyomás alatt a víz párolgása már nem lehetséges, és mégis, valami előttem ismeretlen fizikai hatás eredményeképpen, nagy felhők úsztak a levegőben. Mégis „szép idő volt”. Az elektromos töltésű légrétegek meghökkentő fényjátékokat varázsoltak a magasan járó felhőkre, fúrge árnyékok rajzolódtak a felhők alsó peremére, és néha két eltávolodó réteg közt váratlan erős fénysugár ért le hozzánk. De azért ez nem a Nap volt, nem volt melege, nem derített fel, sőt melankóliával töltött el. Éreztem, hogy a csillagokkal kivert tündöklő égbolt helyett gránitboltozat borul a felhők fölé, rám nehezedik teljes súlyával, és tudtam, hogy ez a térség, akármilyen hatalmas is, a legyszerényebb bolygónak is szűk volna.

Barlang volt ez, de a barlang szó egyáltalán nem alkalmas a mérhetetlen nagy térség leírására. Az emberi nyelv szavai nem elegendőek annak, aki a glóbus mélyébe merészkedett le.

Nem tudtam, milyen geológiai magyarázatát adjam egy ilyen föld alatti üreg létezésének. A Föld kihűlése idézhette elő? Az utazók elbeszéléseiből jól ismertem néhány híres barlangot, de egyik sem volt ilyen méretű.

A kolumbiai Guachara-barlang, ahol Humboldt kutatott, nem tárta ugyan fel mélységének teljes titkát a tudós előtt, aki csak közel ezerméternyit járt be belőle, de feltehetőleg nem is volt ennél lényegesen mélyebb. Kentuckyban a hatalmas Mammut-barlang is igazán óriási méretű, boltozata több mint százötven méternyire emelkedik egy feneketlen tó fölé, és a kutatók több mint tíz mérföldet tettek meg benne anélkül, hogy a végére értek volna. De mik voltak ezek az üregek a mellett, amit most bámultam, párás egével, elektromos kisugárzásával és hatalmas tengerével? A képzeletem megbénult végtelensége láttán.

Csendben bámultam e csodákat. Nem tudtam szavakkal kifejezni, amit éreztem. Olyan volt, mintha valamelyik távoli égitesten, az Uranuson vagy a Neptunuson lennék részese olyan jelenségeknek, amiket „földi” tudatom még nem ismert. Az új benyomásokhoz új szavak kellettek, és a képzeletem nem teremtette meg ezeket az új szavakat. Néztem, gondolkodtam, csodálkoztam, félelemmel vegyes ámulattal.

Elképzelhetik, milyen végtelen boldogság volt beszívni ezt a sós párakkal teli szellőt, egy szűk folyosón töltött negyvenhét nap után. Cseppet sem bántam, hogy elhagytam sötét barlangomat. Nagybátyám, aki már megszokta ezeket a csodákat, nem volt meglepve.

- Elég erős vagy egy kis sétához? - kérdezte.

- Persze, nagyon is szeretnék egyet járni.

- Akkor karolj belém, Axel, és induljunk!

Örömmel fogadtam szót, és elindultunk az újonnan felfedezett óceán partján. Bal oldalt meredek sziklák tornyosodtak, fenséges hatású, titáni ormokat alkotva. Oldalaikon se szeri, se száma az áttetsző, zúgó áradatban zuhogó vízeséseknek. A sziklák felett táncoló könnyű pára-felhők jelezték a melegforrásokat; a patakok szelíden csörgedeztek a tenger felé. Felismertem köztük hűségecs útítársunkat, a Hans-patakot is, amint békésen eltűnik a tengerben, mintha világéletében csak ide tartott volna.

- Hiányozni fog nekünk ezután - sóhajtottam fel.

- Eh, ő vagy egy másik, az mindegy - felelte a professzor.

Micsoda hálátlanság! - gondoltam magamban.

De ebben a pillanatban váratlan látványra figyeltem fel. Ötszáz lépésre tőlünk, egy hullámtörő szikla mögött sűrű, magas, tömött erdő bukkant fel. Középmagas fákból állt, ezeknek szabályos ernyő formájuk volt, világos geometrikus körvonaluk. Az atmoszféra légáramlatai, úgy látszik, nem érintették a leveleket, olyan mozdulatlanok voltak, mint a megkövesedett cédrusok.

Sietni kezdtem. Nem tudtam megnevezni a különös növényeket.

Talán nem tartoztak az addig ismert kétszázezer besorolt növényfajtaéhoz, és különleges helyet foglaltak el a tavi növények családjában? Nem. Amint árnyékukba értünk, meglepetésem és bámulatom még nagyobb lett.

Valóban a Föld termékei voltak, de gigantikus méretre szabva.

A nagybátyám azonnal nevükön nevezte őket.

- Nem más ez, mint gombaerdő.

De a föld alatti táj növényzete nem csak gombából állt. Messzebb csoportosan emelkedtek más, színtelen levélzetű fák. Könnyű volt megismerni őket, ezek egyszerű földi cserjék voltak, fantasztikus méretekre növe, harminc méter magas korpafű, óriási pecsétfák, páfrányfenyők, szétágazó hengeres nyelű pikkelyfák, melyek kemény szőrök borította, hosszú levelekben végződtek, mint holmi roppant kaktuszok. Nagybátyám fel-felkiáltott:

- Hihetetlen, csodálatos, fantasztikus! Itt a világ második korszakának, az átmeneti kornak egész flórája! Kertjeink szerény növényei a Föld első századában fák voltak. Nézd csak, Axel, csodáld meg! Soha még botanikusnak nem volt része ilyen ünnepélyben!

- Igaza van, Lidenbrock bácsi. Úgy látszik, a Teremtő ebben a hatalmas melegházban akarta konzerválni a vízözön előtti növényeket. A tudósok találóan rekonstruálták őket.

- Jól mondd, fiam, ez valóban melegház. De még azt is hozzá kellene tenned, hogy állatkert is egyben.

- Állatkert?

- Az bizony. Nézd ezt a homokot, amiben gázolunk, és ezeket az elszórt csontokat.

- Csakugyan, csontok, vízözön előtti állatok csontvázai!

Odarohantam az elpusztíthatatlan ásványi anyagú⁴ évszázados maradványokhoz. Tüstént felismertem a kiszáradt fatörzsekhez hasonló gigantikus csontvázakat.

- Ez a Mastodon alsó állkapcsa, ezek a Dinotherium zápfogai, ez a combcsont csak a legnagyobb állaté, a Megatheriumé, az őslajháré lehetett. Igazi állatsereglet ez, a csontokat bizonyára nem valami kataklizma hordta ide össze, ezek az állatok itt élhettek a föld alatti tenger partján, a fává terebélyesedő növények árnyékában. Nézze csak, ott teljes csontvázat is látok. Hanem...

- Hanem?

- Nem értem, hogy kerültek négylábúak ebbe a gránitbarlangba.

- Miért?

- Mert állati élet csak a második korszakban kezdődött a Földön, amikor az üledékes talaj már kialakult a lerakódásokból, és felváltotta a kezdeti korszak izzó kőzeteit.

- Nagyon egyszerű a válasz a kérdésre, Axel. Ez a talaj itt üledékes.

- Hogyhogy? Ilyen mélyen a Föld felszíne alatt?

- Bizony, és ennek meg is van a geológiai magyarázata. Bizonyos korszakban a Föld csak rugalmas kéregből állt, függőleges-vízszintes váltakozó mozgásoknak kitéve, a vonzás törvényeinek engedelmeskedve. Elképzelhető, hogy a talaj lesüppedt, és az üledékes talaj egy részét a hirtelen megnyíló szakadékok elnyelték.

- Az lehet. De ha ilyen vízözön előtti állatok éltek ezeken a föld alatti tájakon, mi biztosít arról, hogy egy-egy hasonló szörny nem bolyong-e itt most is a komor erdőkben vagy a meredek sziklák mögött?

Erre a gondolatra kissé rémülten kezdtem vizsgálgatni a látóhatárt, de egyetlen élő állatot sem fedeztem fel az elhagyott vízparton.

Kissé fáradt voltam, leültem hát egy sziklára. Lábamnál nagy zúgással törtek meg a hullámok. Innen át tudtam tekinteni az egész öblöt, amely a hegyoldal félkör alakú mélyedésében helyezkedett el. Egy kis kikötőféle alakult a piramis alakú sziklák védelmében. A csendes víz békésen pihent, szélről védve. Egy brigg és két-három vitorlás hajó kényelmesen horgonyozhatott volna ebben a kikötőben. Szinte vártam, hogy kibontott vitorlájú hajókat pillantok meg, amint kifutnak a nyílt vízre a déli széllel.

De illúzióm hamar eloszlott. Kétségtelenül mi voltunk az egyedüli élőlények ebben a föld alatti világban. A szél kis szüneteiben a sivatagok csöndjénél mélyebb csönd borult a kietlen sziklákra, és nehezedett a tenger tükrére. Megpróbáltam átlátni a távoli ködökön, eltépni a függönyt, amely a horizont titokzatos hátterére ereszkedett.

Hol végződik ez a tenger? Hová vezet? Vajon megismerjük-e valaha a szemközti partját?

Ami nagybátyámat illeti, ő ebben percig sem kételkedett. Én vágytam is rá, féltem is tőle.

Egy óra hosszat ültünk ott, és csodáltuk a pazar látványt. Aztán újra elindultunk a vízparton, a barlangunk felé. A legfantasztikusabb gondolatok zsongtak a fejemben, míg mélyen el nem aludtam.

⁴ Mészfoszfát.

31.

Hans tutajt épít

Másnap tökéletesen gyógyultan ébredtem. Úgy gondoltam, hogy jót tenne egy fürdő, és néhány percre megmártóztam ennek a „Földközi-tenger”-nek a vizében. Mert ha van „földközi” tenger, akkor ez az.

Jó étvággal ültem le reggelizni. Hans értett hozzá, hogyan kell elkészíteni kis menünket: most volt vize is, tüze is, kissé változatosabbá tehettem a szokott étrendet. Desszertként még egy csésze kávé is felszolgált: soha még nem ízlett ennyire ez a remek ital.

- Most pedig itt a dagály ideje - mondta nagybátyám -, nem szabad elszalasztanunk az alkalmat a tanulmányozására.

- Dagály? - csodálkoztam.

- Persze.

- Hát a Hold és a Nap hatása itt is érezhető?

- Miért ne? Az univerzális vonzás a testek egész tömegére hat. Hogyan vonhatná ki magát ez a víztömeg az általános törvény alól? A tükrére nehezedő atmoszferikus nyomás ellenére is látni fogod, hogy ugyanúgy emelkedik, mint maga az Atlanti-óceán.

Eközben a parti homokban jártunk, és láttuk, hogy a hullámok valóban mind beljebb hatoltak a fővényre.

- Máris kezd áradni! - kiáltottam fel.

- Bizony, Axel, és majd ha elcsitul, meglátod, hogy vagy háromméternyi emelkedett a tenger.

- Hihetetlen!

- Nem, ez természetes.

- Akármilyen is mond, számomra ez fantasztikus, alig hiszek a szememnek. Ki gondolta volna, hogy a földkéregben igazi óceán rejtőzik, apályal és dagállyal, szelekkel és viharokkal?

- Miért ne? Ellentmond ez valamilyen természeti törvénynek?

- Azt hiszem, semmilyennek, ha leteszünk a központi hő elméletéről.

- Akkor eddig bebizonyítottunk vehetjük a Davy-elméletet?

- Bizony, és így semmi sem cáfolja, hogy lehetnek tengerek és hegyvidékek a Föld belsejében.

- Lehetnek, de csak lakatlanok.

- Hogyhogy? Miért ne lakhatnának ismeretlen fajtájú halak ezekben a vizekben?

- Hát eddig egyetlenegy se fedeztünk fel.

- Tudja mit, készítsünk horgászbotot, és nézzük meg, ér-e itt is annyit a horog, mint a földi vizekben.

- Majd megpróbáljuk, Axel, mert hiszen fel kell tárnunk ennek az új tájnak minden titkát.

- De hol is vagyunk tulajdonképpen? A műszerei biztosan elárulták, csak én nem tudom még a választ.

- Vízszintes irányban 350 mérföldnyire Izlandtól.

- Ilyen messze?

- Biztosra veszem, hogy ezer méternél nem tévedek többet.
 - És az iránytű még mindig délkeletet mutat?
 - Igen, 19 fok 42 perces nyugati deklinációval, pontosan úgy, mint a Földön. De az inklináció különösen viselkedik, ezt nagyon alaposan megfigyeltem.
 - Hogyan?
 - A tű, ahelyett, hogy a pólus felé hajolna, mint az északi féltekén szokott, ellenkezőleg: fel-emelkedik.
 - Ebből azt a következtetést kell levonni, hogy a mágneses sarok a Föld felszíne és a mi tartózkodási helyünk közt található.
 - Úgy bizony, ha a sarkvidék alá érkeznénk, a 70. fok környékére, ahol James Ross felfedezte a mágneses sarkot, akkor azt tapasztalnánk, hogy a tű függőlegesen felmeredne. Ez azt jelenti, hogy az a titokzatos vonzásközpont nincs túl nagy mélységben.
 - Ez bizony olyan tény, amit a tudomány nem is sejtett.
 - A tudomány, fiam, csupa tévedésből áll, de a tévedéseket el kellett követni, hogy lassan el-juthassunk az igazsághoz.
 - És milyen mélyen vagyunk?
 - Harmincöt mérföldnyire.
- Megnéztem a térképet.
- Akkor Skócia hegyvidéke van a fejünk felett, a Grampian-hegység hóborította csúcsa emelkedik felettünk.
 - Igen - nevetett a professzor -, kicsit nehéz is, szerencse, hogy a boltozat elég erős. A világ-mindenség nagy építésze jó anyagból emelte, ember soha nem csinálhatta volna ilyen tartósra. A hidak pillérei, a katedrálisok boltívei közelébe se jönnek ennek a három-mérföldes sugarú építménynek, amely alatt kényelmesen terpeszkedik egy óceán, az összes viharával.
 - Attól nem is félek, hogy az ég a fejemre szakad. És most mi a terve, Lidenbrock bácsi? Nem akar még visszamenni a Föld felszínére?
 - Visszamenni? Hogyisne! Folytatjuk az utat, ha már eddig minden ilyen jól ment.
 - El se tudom képzelni, hogy hatolunk át ezen a vízen.
 - Nem is akarok fejest ugrani bele. De ha az óceánok is csak tavak, mert hiszen szárazföld veszi körül őket, mennyivel inkább az ez a víz, amelyiket gránitmasszívum kerít be.
 - Ez nem vitás.
 - A szemközti parton pedig találunk továbbvezető utat.
 - Milyen hosszúra becsüli ezt a tengert?
 - Harminc- vagy negyvenmérföldesre.
 - Igen? - Arra gondoltam, hogy jócskán pontatlan is lehet ez a becslés.
 - Így aztán nincs veszteni való időnk. Holnap tengerre szállunk.
- Önkéntelenül is körülnéztem, nem látok-e hajót, amely átszállítson.
- Úgy, szóval tengerre szállunk. És hol találunk ehhez hajót?

- Nem hajó lesz az, fiam, hanem egy jó és megbízható tutaj.
- Tutajt? De hiszen tutajt építeni ugyanolyan lehetetlen, mint hajót, és nem látom...
- Nem látod, Axel, de ha hallgatóznál, akkor hallanád.
- Mit hallanék?
- A kalapácsütéseket, amikből kiderül, hogy Hans már működik.
- Tutajt gyárt?
- Azt.
- Hogyhogy? Kivágott fákat?
- Már ki voltak vágva. Gyere, nézd meg, mit csinál.

Negyedórai járás után, a hullámtörő szikla mögött, ahol a kis természetes kikötő képződött, megláttam Hansot. Nagy meglepetésemre már félig kész tutaj hevert előtte a homokon. Szokatlan fájú gerendákból készült, lécek, szíjak, kötelek tartották össze, és fűzték szorosra az alját. Egész hajóhad gyártására elég anyag volt együtt.

- Miféle fa ez, Lidenbrock bácsi?
 - Lucfenyő, erdei fenyő, nyír meg mindenféle északi toboztermő fa, melyek a tengervíz hatására megkövesedtek.
 - Ez lehetséges?
 - Hogyne. *Surtarbrandurnak* nevezik, másképpen fosszilis fának.
 - De hát akkor közetkeménységű, olyan, mint a lignit, és nem marad fenn a vízen!
 - Előfordul az is. Némelyik ilyen fa valóságos antracittá vált, de vannak - akár ezek itt -, amelyek még csak a kezdetén állnak az átalakulásnak. Nézz ide!
- Ezzel behajított a tengerbe egy ilyen értékes maradványt. A fadarab először eltűnt a vízben, aztán felbukkant, és ott lebegett a habokon.
- Meggyőztelek?
 - Meg, különösen arról, hogy ez hihetetlen.

Másnap estére, hála vezetőnk ügyességének, elkészült a tutaj. Három méter hosszú, több mint másfél méter széles volt. Az erős kötelekkel egybetákoltsurtarbrandur gerendák biztos felületet alkottak. Rögtönzött hajónk, amint vízre tettük, csendesen ringani kezdett a Lidenbrock-tengeren.

32.

A Föld alatti tengeren

Augusztus 13-án korán ébredtünk. Felkészültünk újfajta gyors és kényelmes járművünk felavatására.

Az árboc két rúdból készült, a vitorlarúd egy harmadikból, a vitorla a takaróinkból: ennyi volt tutajunk teljes szerelése. Kötelünk volt elég. Az egész alkotmány biztonságosnak látszott.

Hat órákor adta ki a professzor a parancsot az indulásra. Minden elfért a deszkákon: az ennivaló, a csomagok, a műszerek, a fegyverek és nagy mennyiségű édesvíz is.

Hans még kormányt is szerelt, amivel irányítani tudta úszó alkotmányunkat. Odaállt a kormányrúdhoz, én eloldottam a hajó kötelét, amely a parthoz láncolt minket, felhúztuk a vitorlákat, és sebesen elindultunk.

Amikor a kikötőből kifutottunk, nagybátyám, akinek a földrajzi nómenklátúra olyan nagyon fontos volt, nevet akart adni a kikötőnek, és azt javasolta, kereszteljük el rólam.

- Nekem volna más javaslatom.

- Micsoda?

- Nevezzük el Graubenról. Grauben-kikötő nagyon jól mutatna a térképen.

- Jó, legyen Grauben-kikötő.

Így kapcsolódott az én kis virlandi szerelmem emléke szerencsés expedíciónkhoz.

A szél északkeletről fújt, hátszéllel remekül haladtunk. A sűrű atmoszféra nyomása igen erős volt, és úgy feszítette a vitorlánkat, mint valami hatalmas ventillátor.

Nagybátyám egy óra múlva már felmérhette sebességünket.

- Ha így haladunk tovább - mondta -, legalább harminc mérföldet megteszünk huszonnégy óránként, és hamarosan megismerkedünk a túlsó parttal.

Nem feleltem, elhelyezkedtem a tutaj orrában. Az északi oldal kezdett süllyedni a látóhatár felé, a part két karja széttárult, mintha meg akarná könnyíteni a kirepülésünket. Szemem előtt terült el a végtelen tenger. Tükrén nagy felhők szürkés árnyéka futott, a vízcseppek az elektromos fény ezüstös sugarait visszaverve, hajónk körül ezernyi fényes pontocskában szikráztak. Hamarosan eltűnt szemünk elől az elhagyott part. A víz teljesen mozdulatlan volt, csak tutajunk hagyott habos nyomot rajta.

Dél felé hatalmas algák kerültek elénk, a hullámokon ringatódzva. Tudtam, micsoda vegetatív erő él ebben a növényben, amely 4000 méter mélyen gyökerezik a tenger fenekén, 400 atmoszféra nyomás alatt szaporodik, és néha egész zátonyokat alkot, melyek eltérítik útjukból a hajókat. De azt hiszem, soha még nem nőtt alga olyan hatalmasra, mint ezek itt a Lidenbrock-tengerben.

Tutajunk ezer méter hosszúra nyúló tengeri moszatok mellett suhant el, végtelen kígyóikat követve elfáradt a tekintet. Minduntalan azt hittem, hogy már elfogytak, de órák múlva mindig újra kiderült, hogy a türelmem fogyott el hamarabb. Csodálkozásom nőttön-nőtt.

Micsoda természeti erők hívhattak életre ilyen növényeket, és milyen lehetett a Föld képe keletkezésének első szakaszában, amikor a hő és nedvesség hatására a növényzet egyeduralkodó volt a felszínén?

Eljött az este, de ugyanúgy, mint előző nap, a levegő világító ereje semmit sem csökkent. Állandó jelenség volt ez, számíthattunk rá, hogy így is marad.

Vacsora után lefeküdtem a vitorla tövébe, és hamar elaludtam.

Hans mozdulatlanul állt a kormányrúdnál, de a tutaj magától repült, hátszél vitte, még csak kormányozni se kellett.

Mióta elindultunk a Grauben-kikötőből, a professzor kívánságára „hajónaplót” vezettem, feljegyeztem minden megfigyelésünket, minden érdekes jelenséget, a szél irányát, hajónk sebességét, a megtett utat, egyszóval különös hajózásunk összes eseményét.

Egyszerűség kedvéért ezért most lemásolom a naplót, amelyet úgyszólván az események diktáltak, mert így adhatom átkelésünk legpontosabb krónikáját.

Augusztus 14., péntek. Egyenletes északnyugati szél. A tutaj gyorsan, egyenes vonalban halad. A part harmincmérföldnyire maradt mögöttünk. A láthatáron semmi. A fény erőssége nem változott. Szép idő van, ami azt jelenti, hogy a felhők magasan járnak, nem túl sűrűek, és olvadó ezüsthöz hasonló fehér atmoszférában fürdenek.

Termométer: 32° Celsius.

Délben Hans horgot erősít egy kötélre, rárak egy kis darab húst, és beveti a tengerbe. Két óra hosszat nem fog semmit. Vajon lakatlan ez a víz? Nem. Egyszerre megrezdül a kötél, Hans meghúzza, és kiránt egy hevesen fickándozó halat.

- Hal! - kiált fel a nagybátyám.

- Méghozzá tok, kisebbfajta tokhal - teszem hozzá.

A professzor figyelmesen nézegeti a halat; nem osztja a véleményemet. Ennek a halnak kerek, lapos a feje, teste alsó részét csontos lemezek borítják. A szájában nincs fog. Mellső uszonyai eléggé fejlettek, farka nincs. Abba a csoportba tartozik, amelyikbe a természettudósok a tokot is sorolták, bár néhány lényeges dologban eltér tőle.

Igaza van a nagybátyámnak, rövid vizsgálódás után ki is jelenti:

- Ez a hal egy évszázadok óta kihalt fajhoz tartozik, kövületeit a devon talajban lehet látni.

- Hogyhogy? Élve elfogtuk volna az őstenger egy lakóját?

- Bizony. - A professzor folytatja vizsgálódását. - Láthatod, hogy ezeknek a megkövesedett halaknak semmi közük a jelenlegi fajtákhoz. Nagyobb szerencse alig érhet természettudóst, mint hogy élve tart kezében ilyen állatot.

- De melyik családhoz tartozik ez itt?

- A cápafélék rendjébe, a Cephalaspis őshal családjába, a faja...

- Nos?

- Megesküdnék rá, hogy a Pterichthys őshal fajtája. De ennek van egy olyan tulajdonsága, amely, azt mondják, jellemző a föld alatti vizek halaira.

- Mi az?

- Vak.

- Vak?

- Nemcsak hogy vak, de egyáltalán nincs látószerve.

Megnéztem én is, így volt. De ez talán rendkívüli eset. Új csalétket tettünk a horogra, és újra bevetettük a tengerbe. Úgy látszik, halakban gazdag ez az óceán, mert két órán belül nagy csomó Pterichthyst és egy másik, ugyancsak kihalt családba tartozó halat, Dipteridát fogtunk. Ennek a fajtát nagybátyám nem tudta meghatározni. Látószerve egyiknek sem volt. A nem remélt sikerű halászat kitűnően kiegészítette élelemkészletünket.

Úgy látszik tehát, hogy ebben a tengerben csupa olyan hal és hüllő él, méghozzá a legősibb alakjában, amelyeket már csak megkövesedett formájukban ismerünk.

Talán majd még találkozunk olyan gyíkfélékkel is, amelyeket a tudósok egy csont vagy porcogó alapján rekonstruáltak.

Előveszem a távcsövet, és figyelni kezdem a tengert. Elhagyatott. Biztosan túl közel vagyunk a parthoz.

Felnézek a levegőbe. Hátha valamelyik madár, amelyet a halhatatlan Cuvier rekonstruált, itt verdes szárnyával a súlyos atmoszférájú légrétegekben. A halakból bőséges táplálék jutna neki. Figyelem a levegőt, de ugyanolyan kihalt, mint a partok.

A képzeletem elragad a paleontológia fantasztikus feltevései közé. Ébren álmodozom. Mintha ott látnám a víz színén a hatalmas Chersyseket, ezeket a vízözön előtti, lebegő szigetekre hasonlító teknősöket. Úgy tűnik, mintha az őskor nagy emlősei járkálnának a sötét partokon, a Leptotherium, amelynek a csontvázát Brazíliában, barlangokban találták; a Lericotherium, amely Szibéria jégmezeiről jött. Messzebb a vastag bőrű Lophiodon őspatás, ez a gigászi tapír bujkál a sziklák közt, készen arra, hogy összemaradjék a zsákmányon az Anoplotherium őspatással, ezzel a fura állattal, amely a rinocéroszra, a lóra, a vízilóra és a tevére hasonlít, mintha a Teremtő a kezdeti nagy sietségben több állatot egyesített volna. A hatalmas Mastodon ormányát tekergetve, agyarával pozdorjává töri a parti sziklákat, miközben a Megatherium, oszlopos lábaira nehezede, a földet túrja, és ordításától visszhangoztak a sziklák. Feljebb a Protopithecus, a Földön elsőnek megjelent majomfajta kapaszkodik a meredek csúcsokra. Még feljebb a Pterodactylus siklik a levegőben szárnyas karjával, mint valami nagy denevér. Végül a legfelső rétegben óriási madarak, hatalmasabbak, mint a kazuár, nagyobbak, mint a strucc, kitérjék széles szárnyukat, és a fejükkel nekiütköznek a gránitboltozatnak.

Képzeletemben feléled az egész megkövült világ. Elképzelem a teremtés bibliai korszakát, az első ember megszületése előtti időket, amikor a Föld még nem volt mai állapotában, és így meg sem felelt volna még az embernek. Tovább ábrándozom, elképzelem az élőlények megjelenése előtti időket. Eltűnnek az emlősök, el a madarak, aztán a második korszak hullói, végül a halak, rákfélék, a puhatestűek, az ízeltlábúak. Az átmeneti korszak virágállatai is visszamerülnek a semmibe. A Föld minden élete egyedül bennem összpontosul, csak az én szívem ver az elnéptelenedett világban. Nincsenek még évszakok, nincsenek éghajlatok. A Föld saját hője állandóan nő, és semlegesíti a Napét. A növényzet elburjánzik. Árnyékként járok a fáva növe páfrányok közt, bizonytalan lépteimmel irizáló márgában és tarka homokkőven taposok, nekitámaszkodom az óriás toboztermő fák törzsének, leheveredem a Sphenophyllumok, a zsurlók és a harmincméteres korpafüvek árnyékában.

Az évszázadok múlnak, akár a napok. Tovább haladok visszafelé a földi átalakulások sorozatán: eltűnnek a növények is, a gránitsziklák meglágyulnak a magasabb hőmérsékleten, folyékony állapot váltja fel a szilárdat. A vizek forrva, párologva futnak a Föld felszínén. Párak vonják be a Földet, a Föld maga lassacskán gázok tömegévé válik, fehéren izzik, akkora, mint a Nap, és úgy is ragyog, mint az.

Ez a csillagköd másfél milliárdszor nagyobb, mint az a glóbus, ami majd belőle fog születni egy nap. Én pedig ott vagyok a közepén, repülök a világűrben, testem is gázzá lesz, megtisztul, összekeveredik a többi anyaggal, mint egyetlen oszthatatlan atomja a hatalmas ködöknek, amelyek a végtelenbe rajzolják lángoló pályájukat.

Micsoda álom! Hová ragadt el? Lázaz kézzel írom le a furcsa részleteket. Megfeledkezem mindenről, a professzorról, Hansról, a tutajról. Hallucinációk borítják el az agyamat.

- Mi bajod? - kérdezi a professzor.

A szemem rámered, de nem látom őt.

- Vigyázz, Axel, beleesel a vízbe!

Hans már meg is ragadta a karomat. Nélküle, az ábrándozás révületében, belezuhantam volna a tengerbe.

- Csak nem bolondult meg?! - kiált fel a professzor.

- Mi történt? - térek végre magamhoz.

- Beteg vagy?

- Nem, csak hallucinációim voltak, de már elmúltak. Minden rendben van?

- Igen, jó szelünk van, a tenger sima. Gyorsan haladunk, és ha a becslésem nem volt téves, hamarosan partra szállhatunk.

Erre már felkelek, és megvizsgálom a látóhatárt, de a víz széle most is még csak a felhők határával találkozik.

33.

Vízözön előtti szörnyek

Augusztus 15., szombat. A tenger egyhangú, változatlan. Sehol sincs part a láthatáron. A horizont rendkívül távolinak tűnik.

A fejem még tele van élénk álmmal.

A nagybátyám nem álmodozott, de azért rosszkedvű. Messzelátójával körbevizsgálja a környéket, aztán bosszús arckifejezéssel keresztbe fonja a karját.

Látom már, hogy Lidenbrock professzor kezd megint úgy türelmetlenkedni, mint régen; fel is jegyzem ezt a naplóba. A veszedelmek, amikben forogtam, a szenvedések, amiket átéltem, ideig-óráig kicsiholták belőle az emberiesség egy szikráját, de amióta meggyógyultam, eredeti természete felülkerekedett. Ugyan miért is bosszankodik? Az utazás a lehető legkedvezőbb körülmények közt folyik. Milyen pompás iramban halad a tutajunk!

- Nyugtalanak látszik, Lidenbrock bácsi - mondom, amikor látom, milyen sűrűn emelgeti a szeméhez a távcsövet.

- Nem, nem vagyok nyugtalan.

- Akkor türelmetlen?

- Hát az nem csoda.

- De hiszen gyorsan haladunk...

- Hiába! Nem a sebességünk kicsi, hanem a tenger nagy!

Eszembe jut, hogy a professzor indulás előtt harminc mérföldre becsülte a föld alatti víz szélességét. Azóta háromszor akkora utat tettünk meg, de a déli part még nem tűnt fel.

- Nem érünk a végére - folytatja a professzor -, rengeteg időt veszítünk, elvégre nem azért jöttem el ilyen messzire, hogy egy pocsolyán hajókázzam.

Hajókázásnak mondja ezt az átkelést, és pocsolyának ezt a tengert!

- De hát mi csak Saknussem útját követjük...

- Ez a kérdés éppen, hogy vajon az ő útját követjük-e. Saknussem is járt-e ennél a hatalmas víznél? Átkelt-e rajta? Nem vezetett-e tévútra minket a patak, melyet vezetőnkül választottunk?

- Semmiképpen nincs okunk sajnálni, hogy ide jöttünk. A látvány csodálatos és...

- Kit érdekel a látvány? Kitűztem magam elé egy célt, és azt el akarom érni! Ne beszélj hát nekem bámészkodnivalókról!

Tudomásul se veszem, amit mond, és ezután hagyom, hadd rágja az ajkát türelmetlenségében. Este hatkor Hans kéri a fizetését, és meg is kapja a három rigsdalért.

Augusztus 16., vasárnap. Semmi újság. Az időjárás változatlan. A szél kissé megélénkült. Felébredés után mindig az első dolgom, hogy a fény erősségét ellenőrizzem. Örökös félelmem, hogy az elektromos jelenség csökken, majd kialszik. De erről szó sincs: a tutaj árnyéka tisztán rajzolódik a hullámok hátára.

Ez a tenger valóban végtelen. Olyan széles lehet, mint a Földközi-tenger, sőt talán mint az Atlanti-óceán. Miért ne lehetne akkora?

Nagybátyám gyakran méri a víz mélységét. Rákötözi a legsúlyosabb csákányt egy kötél végére, és kétszáz ölnyire leereszti a vízbe. Nem ér feneket. Nagy nehezen tudjuk csak visszahúzni.

Miután a csákányt visszahúztuk a tutajra, Hans feltűnő nyomokat mutat rajta. Olyan, mintha két kemény tárgy közé szorult volna a vasdarab.

A vadászra nézek.

- *Taender* - mondja.

Nem értem. Nagybátyámhoz fordulok, aki teljesen elmerült gondolataiban. Nem merem zavarni, visszafordulok az izlandihoz. Erre ez a száját tátogatva értésemre adja, mire gondol.

- Fogak - borzadok el, és figyelmesebben megvizsgálom a vasdarabot.

Igen, fogak nyoma vésődött a fémbe! Hihetetlen méretű állkapocsban pompázhatnak ezek a fogak! Talán a kiveszett fajok egy szörnyeteg példánya ficáncol a vizek mélyén, falánkabb a cápánál, félelmetesebb a bálnánál? Nem tudom levenni a szemem a félig elrágott vasdarabról. Múlt éjszakai álmom valósággá válik? Ezek a gondolatok kínoznak egész nap, alig bírok pár órára álomba merülni.

Augusztus 17., hétfő. Igyekszem emlékezetembe idézni mindazt, amit a második korszak e vízözön előtti állatairól tudok: a puhatestűek, a rákfélék és a halak után következtek, megelőzve a Földön az emlősöket. Ez volt a hullók világa. A jura tengereket⁵ uraló szörnyeket a természet a legtökéletesebb szervezettel áldotta meg. Felépítésük gigantikus volt, erejük félelmetes. A mai óriásgyíkok, alligátorok vagy krokodilok, még a legnagyobbak és legrémisztőbbek is, csak kicsinyített másolatai első korszakbeli ősapáiknak.

Megreszketek, ha csak eszembe jutnak ezek a szörnyek. Emberi szem még nem látott ilyen élő állatot. Évmilliókkal az ember megjelenése előtt éltek a Földön, de megkövesedett csontjaikat megtalálták abban az agyagos mészkőben, amit liásznak neveznek. Így tudták rekonstruálni a csontvázukat, és így ismerhettük meg kolosszális alakjukat.

⁵ A második korszak tengerei, ezek alakították azt a talajt, amiből a Jura hegység létrejött.

Láttam a hamburgi múzeumban egy ilyen ösgyík tízméteres csontvázát. Arra vagyok-e ítélve, hogy Föld-lakó létemre szembetalálkozzam valamelyik vízözön előtti állatfaj egy példányával? Nem, ez lehetetlen! De a hatalmas fogak nyoma kétségtelenül ott van a vason, és elhelyezéséből kiderül, hogy az állkapocs kúp alakú, mint a krokodilé.

Rémülten meredek a tengerre. Félek, hogy felbukkan a tenger alatti üregek egy lakója.

Azt hiszem, Lidenbrock professzor is ilyesmire gondol, talán ilyesmit érez is, mert miután megvizsgálta a csákányt, szeme ismét a tengert fürkészi.

Ördögbe is - gondolom magamban -, mi a csudának kellett leeresztenie ezt a vasat? Megzavart valami tengeri állatot rejtekhelyén, és ha aztán megtámadnak útközben...

Pillantást vetek a fegyverekre: rendben vannak. A nagybátyám észreveszi és rábiccent.

Máris nagy hullámozás keletkezik a víz színén, jelezve, hogy az alsó rétegekben valami történik. Veszély közeledik, őrködnünk kell.

Augusztus 18., kedd. Eljön az este vagy inkább az a pillanat, amikor az álmoság elnehezíti a szempillánkat, mert éjszaka nincs ezen az óceánon, a könyörtelen világosság fárasztja a szemünket, mintha az Északi-sark alatt hajóznánk. Hans áll a kormánynál. Most ő a soros. Elalszom.

Két óra múlva iszonyatos rázkódásra ébredek. A tutaj a hullámok fölé emelkedik, valami leírhatatlan erő dobta fel, és hajította el vagy negyvenméternyire.

- Mi történt?! - kiált fel nagybátyám. - Valaminek nekiütköztünk?

Hans az ujjával tőlünk úgy négyszázméternyire egy feketés tömegre mutat, amely hol felbukkan, hol eltűnik a vízben. Odanézek, és nagyot kiáltok:

- Óriás delfin!

- Igen - mondja nagybátyám -, és itt egy hihetetlen méretű tengeri gyík.

- Arrébb meg egy iszonyú krokodil. Nézze, mekkora az állkapcsa, és micsoda fogsora van! Jaj, most eltűnt!

- Bálna, bálna! - kiabál a professzor. - Látom a hatalmas uszonyait. Nézd, hogy lövelli a levegőt és a vizet magából!

Igen, kettős vízoszlop emelkedik magasra a víz fölé. Meglepetve, elhűlve, dermedten állunk a tengeri szörnyek falkája láttán. Méreteik természetellenesek, a legkisebb is egy csapásra szétmorzsolhatja a tutajunkat. Hans meg akarja fordítani a vitorlát, hogy elmenekülhessünk a veszélyes környezetből, de a másik oldalon ugyanilyen rémítő ellenséget lát meg: egy tizenkét méteres teknőst és egy tízméteres kígyót, amely hatalmas fejét a hullámok fölé emeli.

Lehetetlen menekülni. A hullók közelednek, körbeúszkálnak a tutaj körül, iszonyú sebességgel koncentrikus köröket írnak le. Előveszem a puskámat. De mi kárt tehet egy golyó az állatok pikkelyes testén?

A rémülettől szólni se tudunk. A szörnyek közelednek. Egyik oldalról krokodil, a másiktól kígyó. A tengeri falka többi tagja eltűnt. Lőni akarok, de Hans egy intéssel megállít. A két szörny száz méterre a tutajtól egymásnak ront, dühükben ügyet se vetnek ránk.

A csata távolodik a tutajtól, kétszáz méternyire folyik. Tisztán látjuk őket.

De most úgy nézem, mintha a többi állat is visszajönne, hogy részt vegyen a küzdelemben. Jön a delfin, a bálna, az óriás gyík, a teknős. Mutatom őket az izlandinak, de az csak rázza a fejét.

- *To* - mondja.

- Hogyhogy kettő? Azt állítja, hogy csak két állat van...

- Igaza van! - kiált fel a nagybátyám, aki el nem veszi a szemétől a látcsövet.

- Hogyhogy?

- Igen. Az első szörnynek delfinorra, gyíkfeje és krokodilfogai vannak, ez tévesztett meg bennünket. Ez a legfélelmetesebb vízözön előtti hüllő, az Ichthyosaurus.

- Hát a másik?

- A másik kígyó, teknősbéka páncéljába bújva. Ez a Plesiosaurus, az előbbi halálos ellensége.

Hansnak tehát igaza volt: csak két szörny zavarta fel a tenger színét, az őstengernek két hüllője került a szemünk elé. Látom az Ichthyosaurus emberfej nagyságú, vérekes szemét. A természet rendkívüli méretű látószervvel ruházta fel, amely kibírja a mély vizekben ránehezedő nagy nyomást. Joggal nevezték gyíkbálnának, mert fürgesége és alakja azokra emlékeztet. Ez itt legalább harminc méter hosszú, a nagyságáról akkor tudok képet alkotni, amikor a hullámok fölé emeli függőleges farkuszonyait. Az állkapcsa hatalmas, a természettudósok szerint nem kevesebb mint 182 foga van.

A Plesiosaurus hengeres testű kígyó, a farka rövid, a lábai evezőlapátszerűek. Egész testét pikkelyek borítják, a nyaka hajlékony, mint a hattyúé, és tíz méterre emelkedik a víz fölé.

Az állatok leírhatatlan dühvel támadnak egymásra. Vízhegyek emelkednek körülöttük, elöntéssel fenyegetik a tutajunkat. Hússzor is közel állunk a felboruláshoz. Az állatok fújtatva rontanak egymásra. Nem tudom megkülönböztetni őket. Reszketnünk kell a győztes haragjától.

Eltelik egy óra, kettő. A harc változatlan dühvel folytatódik. A küzdők közelednek a tutajhoz, majd újra eltávolodnak tőle. Mozdulatlanul állunk, lövésre emelt puskákkal.

Hirtelen eltűnik az Ichthyosaurus is, a Plesiosaurus is, valóságos örvényt kavarva. Talán a víz mélyén folytatódik a harc?

Egyszerre roppant fej ágaskodik fel, a Plesiosaurusé. Halálos sebet kapott. Már nem látom a pikkelyes hátát, csak hosszú nyaka nyúlik ki a vízből, vergődik, újra felágaskodik, legörbül, óriási ostorként csapkodja a vizet, tekereg, mint a félbevágott giliszta. A víz magasra szökken, és megvakít bennünket. Lassan végéhez közeledik a hüllő halálküzdelve, mozdulatai lanyhulnak, tekergése lassul, és végül a hosszú kígyótest élettelenül nyúlik el a lecsendesedő vízen.

Vajon az Ichthyosaurus visszabújik-e víz alatti barlangjába, vagy újra felbukkan a víz színén?

34.

Az Axel-sziget

Augusztus 19., szerda. Az erős szél szerencsére lehetővé teszi, hogy hamar elmeneküljünk a csata színteréről. Hans állandóan a kormánynál áll. A nagybátyámat kimerítették a gondolatok, melyek a csata közben a fejében járhattak, és most újra türelmetlenül vizsgálgatja a tengert.

Az út ismét egyhangú és egyforma, de nem is bánom, ha nem élénkítik olyan veszedelmek, mint a tegnapiak voltak.

Augusztus 20., csütörtök. Meglehetősen változó északi-északkeleti szél. Meleg. Óránként három és fél mérföldes sebességgel haladunk.

Déltájban távoli zajt hallunk.

Most csak lerögzítem ezt a tényt, de okát adni nem tudom. Állandó zúgásjellege van.

- Valami sziget vagy szikla lehet a távolban, amelyen megtörnek a tenger hullámai - mondja a professzor.

Hans felkapaszkodik az árbocrúd tetejére, de nem észlel zátonyt. Az óceán simán húzódik a láthatár széléig.

Eltelik három óra. Mintha a zúgást távoli vízesés okozná.

Közlöm ezt nagybátyámmal, de csak a fejét rázza. Mégis meggyőződése, hogy nem tévedek. Hátha valami zuhatag felé repülünk, és majd leránt a mélybe? Lehet, hogy a leereszkedésnek ez a módja megfelel a professzornak, mert függőlegesnek ígérkezik, de nekem ugyan nem tetszik...

Néhány mérföldnyire tőlünk mindenesetre valami nagyon zajos tünemény lehet, mert a zúgás most már rendkívül erős. Vajon az égből jön-e vagy a tengerből?

Nézegetem a fent lebegő gőzöket, megpróbálok mögéjük látni. Az ég csöndes, a felhők a gránitboltozat legmagasabb részén függnek mozdulatlanul, szinte eltűnnek a fény sugárzásában. Máshol kell tehát a zaj okát keresni.

Nézem a láthatárt: tiszta, nem takarja köd. Nem változott semmi. De ha ez a zaj vízeséstől, zuhatagtól származik, ha ez az egész óceán egy alsó medencébe ömlik, ha ezt a zajt a leeső víz okozza, akkor a víz sodrának erősödnie kell, és a növekvő sebesség jelezhetné, mekkora veszély fenyeget bennünket. Vizsgálom a víz folyását. Nincs sodra. A vízbe dobott üres palack mögöttünk marad.

Négy óra tájt Hans feláll, belekapaszkodik az árbocba, és felkúszik rá. Onnan kémleli végig azt a körívet, amit az óceán tutajunk előtt leír. Pillantása megakad egy ponton. Arca nem fejez ki meglepetést, de a szeme egy helyre szegeződik.

- Valamit meglátott - mondja a nagybátyám.

- Én is azt hiszem.

Hans leszáll az árbocról, és délre mutat.

- *Der nede.*

- Ott lenn? - kérdezi a nagybátyám.

És megragadva messzelátóját, egy percig figyelmesen néz. Ez a perc évszázadnak tűnik.

- Igen, igen! - kiált fel.

- Mit lát?

- Hatalmas vízkéve emelkedik a tenger fölé.

- Megint valami tengeri szörny?

- Lehet.

- Akkor forduljunk nyugatabbra, mert már tudjuk, milyen veszedelmes dolog vízözön előtti állatokkal találkozni.

- Menjünk csak tovább! - legyint a nagybátyám.

Hans felé fordulok. Rendíthetetlen nyugalommal tartja a kormányrudat.

Hanem hatalmas állat lehet ez, ha ilyen messziről látszik a vízoszlop, amit kilövell magából, hiszen legalább tizenkét mérföldre becsülöm a távolságot, ami még elválaszt tőle. A meneküléssel csak a legegyszerűbb józanság követelésének engedelmességné válnánk. De nem azért jöttünk ide, hogy józanok legyünk.

Megyünk tehát előre. Minél közelebb kerülünk, annál nagyobbak látjuk a vízcsóvát. Miféle szörny lehet az, amely ilyen tömeg vizet tud beszívni, hogy aztán szakadatlanul ontsa magából?

Este nyolcra már csak kétföldnyire vagyunk tőle. Feketés, hatalmas, rémítő teste úgy terül el a vízen, mint egy kis sziget. Vagy csak képzelődöm, rémülködöm? Kétezer méterre becsülöm a hosszát. Mi lehet ez a cetfélé, amiről nem tudott sem Cuvier, sem Blumenbach? Mozdulatlan, mintha aludna. A tenger nem ringatja, a hullámok mozognak csak az oldalán. A vízoszlop százötven méter magasra szökik, és süketítő zajjal hull vissza. Mint az örültek, rohanunk a hatalmas test felé. Száz bálna kevés volna neki egy napi táplálékul.

Elfog a rémület. Nem akarok továbbmenni! Ha kell, elvágom a vitorla kötelét. Lázadozom a professzor ellen, de ő nem is válaszol tiltakozásaimra.

Hans egyszerre felemelkedik, és ujjával rámutat a veszedelmes pontra.

- *Holme*. - mondja.

- Sziget - ismétli izgatottan a nagybátyám.

- Sziget - ismétlem meg én is, a vállamat vonogatva.

- Persze, világos - kacag hangosan a professzor. - De hát a vízoszlop?

- *Gejzír* - mondja Hans.

- Persze, persze hogy gejzír - helyesel a nagybátyám. - Olyan, akár az izlandiak.

Először nem akarom beismerni, hogy bakot lőttem. Egy szigetcskét tengeri szörnynek néztem! De végül is a tények beszélnek, be kell látnom a tévedésemet. Egyszerű természeti tünetemény előtt állunk.

Ahogy közeledünk, a vízkéve mind hatalmasabban bontakozik ki. A sziget a megtévesztésig hasonlít egy óriáscetre, amelynek a feje húszméternyire emelkedik a víz fölé. A gejzír - izlandi nyelven ez a szó dühöt jelent - méltóságteljesen emelkedik a sziget túlsó végén. Időnként tompa robbanásszerű zaj hallatszik: a hatalmas szökőkút, mintegy dűhtől rázva, meglengeti gőzcsóváját, és felszökik egészen az alsó felhőrétegekig. Ez az egyetlen szökőár a környéken. Sem fumarolák, sem melegforrások nem övezik, benne összpontosul a teljes vulkáni erő. Az elektromos fény sugarai befonódnak a ragyogó vízoszlopba, minden csepp a szivárvány összes színében ragyog.

- Szálljunk partra - rendeli el a nagybátyám.

Nagy ívben el kell kerülnünk a vízpuhatagot, mert egyszeriben felfordítaná a tutajt. Hans ügyes manőverezéssel a sziget csúcsához kormányoz minket.

Kiugrom a sziklára; a nagybátyám fürgén követ, a vadász pedig a helyén marad, mint akinek nem szokása a bámészkodás.

Szilikátos tufán és gránitközeten járunk, a talaj remeg a lábunk alatt, mint egy kazán oldala, amelyet túlhevített gőz feszeget. A föld forró. Meglátunk egy kis központi medencét, ebből emelkedik a gejzír. A bugyogóan forró vízbe merítek egy termométert: 163 fokos hőt mér.

Ez a víz tehát a Föld izzó katlanából fakad, és cáfolja Lidenbrock professzor elméleteit. Nem állom meg, hogy erre megjegyzést ne tegyek.

- Ugyan mit bizonyít ez szerinted? - kérdezi.

- Semmit - felelem szárazon, látva, milyen önfejű.

De azt be kell ismernem, hogy eddig rendkívül kedvező helyzetben voltunk, és hogy bármilyen érthetetlen számomra, utazásunk különleges hőmérsékleti viszonyok közt folyik. Kétségtelennek tartom azonban azt is, hogy előbb vagy utóbb eljutunk olyan tájakra, ahol a középonti hő eléri legmagasabb fokát, és túllépi a termométer skálájának a tetejét.

Majd meglátjuk. Így szokta ezt mondani a professzor, aki, miután az unokaöccséről nevezte el ezt a vulkáni szigetet, jelt ad a továbbvitortlázásra.

Néhány pillanatig még a szigeten maradok, és a gejzírt nézem. Feltűnik, hogy a játéka egyenlőtlen, néha csökken az ereje, majd annál erősebben szökik fel újra. Ezt a tartályában összegyűlt gőzök változó nyomásának tudom be.

Aztán továbbindulunk, megkerülve a sziget déli részén kiugró sziklákat. Hans arra használta fel a pihenőt, hogy rendbe tegye a tutajt.

Még indulás előtt néhány megfigyelést teszek, hogy kiszámítsam az eddig bejárt távolságot, és ezeket bejegyzem a naplóba. 270 mérföldet tettünk meg a tengeren, a Grauben-kikötőből való indulásunk óta, 60 mérföldnyire vagyunk Izlandtól, Anglia alatt járunk.

35.

Vihar a Lidenbrock-tengeren

Augusztus 21., péntek. Másnapra eltűnt a csodálatos gejzír a hátunk mögött. Frissebb lett a szél, gyorsan távolodtunk az Axel-szigettől. Lassan elhalt a zúgás is.

Az időjárás - ha egyáltalán annak lehet nevezni - alighanem változóban van. Az atmoszféra megtelt gőzökkel, a sós vizek elektromossággal töltötték fel a levegőt, a felhők alacsonyabban járnak, és színük olajzöldre vált. Az elektromos sugarak alig bírnak áthatolni a sűrű függönyön, amely leereszkedett, hogy eltakarja a készülődő vihar drámai színpadát.

Elfogódottságot érzek, mint minden élőlény a Földön, amikor valami természeti csapás közeledik. A délen torlódomolyfelhők fenyegetőek: olyan kérlelhetetlenül gyülekeznek, mint vihar előtt. A levegő ólmos, a tenger csendes.

A távoli felhők, mint nagy vattagombócok, festői összevisszaságban torlódnak egymásra. Lassacskán megduzzadnak, számuk csökken, terjedelmük nő; már olyan súlyosak, hogy nem tudnak elszakadni a látóhatártól, de a légáramlatok hatására lassan összeolvadnak, elsötétülnek, és hamarosan egybefolyó réteget alkotnak, mind ijesztőbbé válnak. Néha egy-egy megvilágított gőzpamacs bukkan ki ebből a szürke szőnyegből, hogy aztán újra eltűnjön az átlátszatlan tömegben.

A levegő páratelt, én magam is csuromvíz vagyok, a hajam égnek mered, mintha elektromos készülék közelében állnék. Ha társaim most megérintenének, alighanem erős áramütés érné őket.

Reggel tízre a vihar előjelei még nyilvánvalóbbá lesznek. Mintha a szél is azért csillapulna, hogy új erőre kaphasson. A felhőzet hatalmas tömlőként gyűjti magába az orkánt.

Már nem akarok hinni az ég fenyegetésének, de nem állom meg, hogy annyit ne mondjak: - Rossz idő készül.

A professzor nem felel. Gyilkos kedvében van, látva, hogy az óceán vég nélkül nyújtózik előttünk. Válaszul csak megrándítja a vállát.

- Vihar lesz - mutatok a látóhatár felé. - Úgy lógnak a felhők a víz fölé, mintha rá akarnának zuhanni.

Általános csend. Elhallgatott a szél. A természet nem lélegzik, szinte halott. Az árbocon már feltűnik gyöngén Szent Elmo tüze, a légköri elektromosság kisülése, a meglazult vitorla súlyos redőkben omlik le. A tutaj mozdulatlan a fémcs, moccsatlan víz közepén. De ha már nem haladunk, miért tartjuk fent ezt a vitorlát, amely a vihar első rohamánál bajba dönthet bennünket?

- Eresszük le - mondom -, hajtsuk le az árbocrudat, legyünk óvatosak.

- Egy csudát! - kiált fel nagybátyám. - Szó se róla! Hadd ránts on magával a szél, hadd sodorjon a vihar! De legalább meglássam a túlsó part szikláit, még ha ezer darabra is törik rajta a tutaj!

Még el se hangzottak utolsó szavai, amikor a déli látóhatár hirtelen megváltozik: a felgyűlt gőzök vízként csapódnak le, és a légüres teret egyszerre betölteni akaró levegő viharra változik. A vihar az üreg legtávolabbi zugaiból érkezik. Hirtelen besötétedik. Alig tudok néhány szót a naplóba jegyezni.

A tutaj megemelkedik, meginog. Nagybátyám elesik. Nagy nehezen odatornázom magam hozzá. Erősen kapaszkodik egy kötél darabba, és boldogan szemléli az elszabadult elemek látványát.

Hans nem mozdul. Hosszú haját lobogtatja a szél, a homlokába verődő fürtök különös kifejezést adnak mozdulatlan arcának, mert minden hajszál végén kis fénylő pamacs gyullad. Olyan most, mint egy vízözön előtti ember, az Ichthyosaurusok és Megatheriumok kortársa.

Az árboc még ellenáll. A vitorla úgy feszül, mint a kipukkadáshoz közel álló léggömb. A tutaj gyorsan száguld, már nem tudom felbecsülni a sebességét, de még mindig nem olyan gyors, mint a vízcseppek, amiket szétfröccsent maga körül, és amik egyenes vonalakként húznak el mellettünk.

- A vitorla, a vitorla! - kiáltozom, és integetek, hogy eresszék le.

- Nem eresztjük le - jelenti ki nagybátyám.

- *Nej* - rázza meg Hans nyugodtan a fejét.

Előttünk a látóhatár szélén az eső zúgó felhőszakadásként ömlik.

Őrültk iramban repülünk feléje. De még mielőtt odaérnénk, szétszakad felettünk a felhőzet, a tenger forrni kezd, és az elektromosság - a felső rétegekben végbemenő vegyi folyamat eredményeképpen - átveszi az uralmat. A dörgésekbe a mennykőcsapások szikrázó sístergése vegyül. Villámlások keresztezik egymást szünet nélkül, hatalmas égzengések közepette. A

gőztömegek fehéren izzanak, a jégeső fényesen csapkodja fémszerszámainkat és fegyvereinket. Az emelkedő hullámok megannyi tűzokádó száj, belsejében izzó tűzzel; minden hullámtaréjon lángcsóva táncol.

A szememet elvakítja a fény, a fületem megsüketíti a dörgés. Kapaszkodom az árbocba, de az is nádszálként hajladozik a viharban...

Augusztus 23., vasárnap. Hol vagyunk? Hova jutottunk ilyen hihetetlen sebességgel?

Az éjszaka iszonyú volt. A vihar nem csendesedik. Szüntelen zaj, dörgés vesz körül. A fülünk már vérzik. Egyetlen szót sem tudunk váltani.

A villámlás nem szűnik. Látom az oda-vissza cikázó fényeket, amint hirtelen lecsapnak a vízre, aztán letről felszaladnak, és nekiütődnek a gránitboltozatnak. Ha leszakad ez a mennyezet! Másutt a villámok kétfelé ágaznak, vagy tűzgolyóvá gömbölyödnek, és bombaként robbannak. Az általános zaj nem növekszik tovább, már túlhaladta az intenzitásnak azt a fokát, amit emberi fül még elviselni képes, és ha most a világ minden löporos hordója egyszerre robbanna fel, azt se hallanók meg.

A felhőkön egyenletes fényjelenség látható: az elektromos töltés folyamatosan válik ki a vízcseppek molekuláiból. Nyilván a levegő gázösszetétele változott meg. Számtalan vízoszlop lövell fel a magasba, és zuhan vissza habot ontva.

Hová megyünk? Nagybátyám a tutaj végén hasal.

A forróság nő. Megnézem a termométert: a hőmérséklet... (A szám elmosódott.)

Augusztus 24., hétfő. Ennek sose lesz vége! Elképzelhető, hogy ha a sűrű atmoszféra állapota egyszer megváltozik, akkor a változás végleges marad.

Halálosan fáradtak vagyunk. Hans olyan, mint mindig. A tutaj változatlanul délkelet felé repül. Az Axel-sziget elhagyása óta több mint kétszáz mérföldet tettünk meg.

Délben megkettőződik a vihar ereje. Erősen meg kell kötöznünk a tutajon minden tárgyat. Mi magunk is odakötözzük magunkat. A hullámok átcsapnak a fejünk felett.

Három napja nem tudtunk szólni egymáshoz. Hiába nyitjuk ki a szánkat, hiába próbálkozunk: egyetlen érthető hangot se tudunk kiadni. Még egymás fülébe is hiába kiabálunk.

A nagybátyám odahajol hozzám. Valamit mond. Úgy értem, mintha azt mondaná: „- Végünk van!” De nem vagyok benne biztos.

Megpróbálom írásban megértetni magam. Ezt írom: „Húzzuk be a vitorlát.”

Int, hogy beleegyeznek.

Alig bólintott, amikor fénygömb jelenik meg a tutaj szélén. Az árboc és a vitorla egyszerre leszakad, aztán hihetetlen magasságba röppen, akár egy Pterodactylus, az első korszak fantasztikus madara.

Megdermedünk a rémülettől. A félig fehér, félig égszínkéék gömb akkora, mint egy 30 centiméteres bomba. Lassan mozog, de meglepő gyorsasággal perdül meg a vihar ostorcsapásaira. Fel-alá futkos, felszáll a tutaj egy gerendájára, ráugrik az élelmiszer-raktárra, könnyedén leereszkedik, ugrik, hozzáér a löporos ládához. Borzalom! Fel fogunk robbanni! De nem. A ragyogó golyó eltávolodik a ládától, Hanshoz közeledik. Hans mereven nézi. Onnan a nagybátyámhoz lódul, aki térden kúszva tér ki előle, aztán hozzám röppen. Én sápadozom, és

reszketek a fényben és hőségben. A gömb a lábamnál piruettozik, próbálom visszarántani a lábam, de nem sikerül.

Salétromos gáz szaga tölti meg a levegőt, behatol a torkunkba, a tüdőnkbe. Fuldoklunk.

Miért nem tudom visszahúzni a lábam? Mintha hozzászögezték volna a tutajhoz. Az elektromos gömb megdelejezett minden vasat a hajónkon: a szerszámok, a műszerek, a fegyverek mind ugrálnak, és éles csörgéssel verődnek össze. A cipőmbé vert szögek hozzátapadtak egy, a tutaj fájába illesztett fémlaphoz, ezért nem tudom mozdítani a lábam.

Végre összeszedem minden erőmet, és éppen akkor rántom vissza a lábam, amikor a golyó körben forogva arra a pontra jut, hogy a lábamat megragadva engem is magával vonszoljon...

Egyszerre iszonyú fény! Felrobbant a földgolyóbis! Szikraeső borít be bennünket.

Aztán minden kialszik. Még látom, hogy a nagybátyám elterült a tutajon, és hogy Hans változatlanul ott áll a kormánynál. A testét átjáró elektromosság hatására „tüzet hány”.

Mi lesz velünk? Mi lesz velünk?

...

Augusztus 25., kedd. Hosszú ájulásból ébredek. A vihar még tombol, a villámok olyanok, mintha egy fészekalja kígyó szabadult volna el a levegőben.

Még mindig a tengeren vagyunk? Igen, és hihetetlen gyorsan száguldunk a vízen. Elhaladtunk Anglia, a La Manche-csatorna, Franciaország, talán egész Európa alatt.

...

Újabb zaj hallatszik. Alighanem sziklákon megtörő hullámok hangja. De akkor...

...

36.

Mit mutat az iránytű?

Itt végződik az, amit „hajónaplónak” neveztem, és olyan szerencsésen kimenekítettem a viharból. Most folytatom az elbeszélésemet.

Nem tudnám megmondani, mi történt a tutajjal, amikor nekiverődött a part szikláinak. Belezuhantam a vízbe, és csak Hans erős karjának köszönhetem, hogy megmenekültem a haláltól, hogy testem nem zúzódott össze a hegyes köveken.

A bátor izlandi a karjában vitt ki a hullámok közül, és tett le a forró homokra, a nagybátyám mellé.

Hans aztán visszament a sziklákhöz, a dühödt hullámok közé, hogy megmentse, ami megmaradt a tutaj rakományából. Nem bírtam megszólalni, úgy összetört az izgalom és a fáradtság. Egy jó óra kellett, hogy magamhoz térjek.

Eközben továbbra is ömlött a zápor, azzal a megkettőzött erővel, ami a viharok végét szokta jelezni. Kiugró sziklák nyújtottak menedéket a felhőszakadás elől. Hans ennivalót készített, de én hozzá se tudtam nyúlni. Mindhárman mély álomba merültünk a háromnapos virrasztás után.

Másnap reggelre az idő gyönyörű lett. Az ég és a tenger egyszerre csendesedett le, a vihar minden nyoma eltűnt. A professzor vidáman üdvözölt, amikor felébredtem.

- No, fiam, jól aludtál?

- Remekül - feleltem. - Még össze vagyok törve, de se baj!

- Nem is, az csak a fáradtságtól van. Annyi baj legyen!

- De maga ma vidámnak látszik, Lidenbrock bácsi.

- Nemcsak vidám vagyok, de egyenesen boldog, fiam. Megérkeztünk!

- Az expedíciónk végcéljához?

- Azt nem, de ennek a végtelen tengernek a túlsó partjára. Most szárazföldön folytathatjuk az utat, és igazán leereszkedhetünk a Föld gyomrába.

- Hadd kérdezzek valamit, Lidenbrock bácsi!

- Kérdezz csak, Axel!

- Hogy megyünk majd vissza?

- Vissza? Hát te már a visszamenésre gondolsz, mikor még oda se érkeztünk?

- Nem, csak tudni szeretném, hogy is lesz az.

- A világ legegyszerűbb módján. Ha egyszer leértünk a földgolyóbis középpontjába, akkor vagy találunk új utat, amin feljuthatunk a felszínére, vagy amúgy öregesen ugyanazon az úton megyünk vissza, amin leértünk. Remélem, nem csukódik be mögöttünk semmi kapu.

- Akkor rendbe kellene hoznunk a tutajt.

- Rendbe bizony.

- És élmünk maradt elég ekkora feladathoz?

- Maradt, persze. Hans ügyes fiú, biztosra veszem, hogy a szállítmányunk legnagyobb részét megmentette. Gyere, nézzük meg!

Kiléptünk széljárta, nyitott barlangunkból. Volt egy reményem, de egyben aggodalmam is: lehetetlennek tartottam, hogy a tutaj iszonyú partravetődésekor ne pusztult volna el minden rakománya. Tévedtem. A partra érve ott láttam Hansot egy csomó rendbe rakott holmi között. A nagybátyám forró hálával szorította meg az izlandi kezét. Ez az ember - hihetetlen odaadásában - dolgozott, amíg mi aludtunk, és élete kockáztatásával megmentette legfőbb kincseinket.

Veszteségünk volt azért elég, így például eltűntek a fegyvereink - de hát azok nélkül még megvoltunk. A lőpor érintetlen maradt, miután kis híja, hogy fel nem robbant a viharban.

- Hát ha nincsenek puskák, akkor lemondunk a vadászatról - mondta a nagybátyám.

- Az nem baj. De mi van a műszerekkel?

- Itt van a manométer, az a legfontosabb, azért az összes többit odaadnám. A manométer segítségével ki tudom számítani, milyen mélyen vagyunk, és így azt is, hogy mikor érünk a Föld középpontjába. E nélkül megtörténhetne, hogy túlmegyünk, és az ellenkező oldalon jutunk ki.

Ez hátborzongató tréfa volt.

- Hát az iránytű? - kérdeztem.

- Az is itt van a sziklán, tökéletes épségben, és itt van a kronométer és a termométerek is. Vadászunk kincset ér!

Ezt el kellett ismerni, hiszen egyetlen műszer se hiányzott. A szerszámok és használati tárgyak közül is ott láttam a homokban szanaszét a létrát, kötélhágcsókat, köteleket, csákányokat és ásókat.

De még nem tisztáztuk az élelmiszer kérdését.

- Mi van az élelemmel? - kérdeztem.

- Lássuk csak! - nézett körül a nagybátyám.

Az élelmiszeres ládák tökéletes épségben sorakoztak a parton. A legtöbbet sértetlenül hagyta a tenger, így négy hónapra el voltunk látva kétszersülttel, sózott hússal, borókapálinkával és szárított hallal.

- Négy hónap! - örvendezett a professzor. - Hiszen akkor jut időnk lemenni és visszajönni, sőt a maradékból még futja egy nagy ebédre is akadémiai kollégáimnak.

Már rég megszokhattam volna a nagybátyám temperamentumát, mégis újra meg újra meglepődtem rajta.

- Most pedig felfrissítjük vízkészletünket azzal, ami a felhőszakadásból a gránitgödrökben összegyűlt, hogy a szomjúságtól se kelljen tartanunk. A tutaj kijavítására megkérem Hansot, bár nem hiszem, hogy még szükségünk legyen rá.

- Miért? - kérdezem.

- Van egy elgondolásom, fiam. Nem hiszem, hogy ugyanarra mennénk vissza, amerre lejöttünk.

Kissé bizalmatlanul néztem a professzorra, azon tűnődtem, nem bolondult-e meg. De épeszűnek látszott.

- Gyerünk reggelizni! - mondta.

Utasításokat adott a vadásznak, aztán felkapaszkodtunk együtt egy kimagasló oromra. Itt kitűnően megreggeliztünk: szárított húst, kétszersültet és teát fogyasztottunk, és meg kell vallanom, hogy soha így nem ízlett még étel. A jó levegő és az izgalmak után beállt nyugalom jóvoltából farkasétvágyam volt.

Reggeli közben megtudakoltam nagybátyámtól, hol is lehetünk most.

- Azt hiszem, ezt nehéz lenne most kiszámítani - aggályoskodtam.

- Pontosan kiszámítani nehéz - felelte -, sőt lehetetlen, mert a háromnapos viharban nem tudtam feljegyezni sem a sebességünket, sem a tutaj irányát. De azért becsléssel meghatározhatjuk a helyzetünket.

- Igen, az utolsó megfigyelést a gejzír szigetén tettük...

- Az Axel-szigeten, fiam. Ne hárítsd el azt a megtiszteltetést, hogy rólad nevezték el az első szigetet, amit felfedeztek a Föld belsejében.

- Jó. Tehát az Axel-szigetig körülbelül 270 mérföldnyit tettünk meg tengeren, több mint 600 mérföldnyire voltunk Izlandtól.

- Úgy van. Induljunk ki erről a pontról, és számítsunk négynapos vihart, ami alatt a sebességünk nem lehetett kevesebb napi 80 mérföldnél.

- Nem bizony. Tehát 300 mérföldet kell hozzáadnunk.
- Igen, vagyis a Lidenbrock-tenger egyik partjától a másikig 600 mérföldnyi a távolság. Tudod-e, Axel, hogy felveheti a versenyt a Földközi-tengerrel?
- Tudom, különösen ha csak szélteben keltünk át rajta.
- Ami nagyon is lehetséges.
- És milyen érdekes, hogy ha a számításaink pontosak, akkor ez a Földközi-tenger éppen a fejünk fölött van.
- Valóban?
- Valóban, mert 900 mérföldnyire kerültünk el Reykjavíktól.
- Ez már szép kis út, fiam. De csak akkor igaz, hogy a Földközi-tenger alatt vagyunk, és nem Törökország vagy az Atlanti-óceán alatt, ha biztos, hogy nem tértünk el az eredeti iránytól.
- A szél iránya állandónak tűnt, ezért úgy gondolom, hogy most délkeletre vagyunk a Grauben-kikötőtől.
- Erről könnyen meggyőződhetünk, csak az iránytűt kell elővenni. Lássuk csak!

A professzor elindult a szikla felé, ahová Hans a műszereket rakta. Vidám volt, bizakodó, a kezét dörzsölgette, bolondozott. Micsoda legény! Utána mentem, kíváncsi voltam, nem tévedtem-e találgatásaimban.

A sziklához érve a nagybátyám kézbe vette az iránytűt, vízszintesen elhelyezte, és figyelte a tűt. A tű egy darabig remegett, aztán a mágnesesség hatására szilárdan megállapodott egy ponton.

A nagybátyám nézte, megdörzsölte a szemét, újra megnézte. Megdőbbenve fordult felém.

- Mi történt? - kérdeztem.

Intett, hogy nézzem meg magam. Felkiáltottam meglepetésemben. A tű ott mutatott északot, ahol mi a déli irányt feltételeztük! A part felé fordult, ahelyett, hogy a tengerre irányult volna.

Megráztam a műszert, megvizsgálgattam. Tökéletesen ép volt. Akárhogy is tartottam, nyakasan átfordult a váratlan irányba.

Semmi kétség: a viharban megforduló szél észrevétlenül viaszodorta tutajunkat arra a partra, amelyikről azt hittük, hogy magunk mögött hagytuk.

37.

Emberi koponya!

Képtelenség volna leírni, milyen érzések hullámzottak Lidenbrock professzorban, hogyan ámult, hitetlenkedett és dühöngött végül. Sosem láttam még embert ennyire fejvesztettnek s nyomban rá ilyen dühösnek. Hát újra kell kezdeni mindent, az átkelés fáradságait, az átélt veszedelmeket? Hátráltunk, ahelyett, hogy előrehaladtunk volna.

De aztán hamar összeszedte magát.

- Micsoda kegyetlen tréfája ez a sorsnak! Összeesküdtek ellenem az elemek: a levegő, a tűz és a víz együttes erővel torlaszolta el az utamat! De majd megtudják, mire képes az akaratom! Nem hagyom magam, nem hátrálok egy tapodtat sem, majd meglátjuk, ki győz, az ember vagy a természet...

Otto Lidenbrock izgatottan, dühöngve állt a sziklán, vad Aiaxként dacolva az istenekkel. De én úgy éreztem, ideje, hogy közbelépjek, és gátat vessek őrjöngési rohamának.

- Hallgasson rám! - mondtam határozott hangon. - Minden ambíciónak van határa. Nem lehet harcolni a lehetetlenség ellen. Nem vagyunk elég jól felszerelve újabb tengeri úthoz, ötszáz mérföldet nem lehet megtenni egy rossz gerendatákolmányon, takaróból készült vitorlával, botból eszkábált árboccal, az elszabadult szelekkel szemben. Nem tudunk kormányozni, a viharok játékszerei vagyunk, örülség megkockáztatni még egyszer ezt a képtelen átkelést.

Megcáfolhatatlan érveimet még tíz percig is sorolhattam volna egyfolytában, de a professzor egyáltalán nem figyelt rám, meg se hallotta, amit mondtam.

- A tutajra! - kiáltotta.

Ennyi volt a válasza. Hiába beszéltem, könyörögtem, mérgelődtem: beleütköztem gránitkemény akaratába.

Hans ebben a pillanatban fejezte be a tutaj kijavítását. Mintha ez a különös ember kitalálta volna nagybátyám tervét. Néhány darab surtarbrandurral megerősítette az alkotmányt, már vitorlát is szerelt rá. A szél játszott a takaró lebegő redőivel.

A professzor néhány szót szólt a vezetőkhez, és az máris kezdte felhordani a csomagokat. Készült az indulásra. A levegő elég tiszta volt, az északnyugati szél kitarzott.

Mit tehettem? Egyedül voltam kettejük ellen. Még ha Hans pártomra állt volna... De nem! Az izlandi, úgy látszik, félretette minden egyéni akaratát, fogadalmat tett az önmegtagadásra. Mit várhattam az ilyen odaadó, gazdájáért élő-haló szolgától? Menni kellett.

Indultam, hogy elfoglaljam szokott helyemet a tutajon, amikor nagybátyám egy kézmozdulattal megállított.

- Csak holnap megyünk tovább.

Bólintásom azt jelezte, hogy már mindenbe beletörődtem.

- Egyetlen lehetőséget se hagyhatok ki, és ha már idevetett a sors erre a partszakaszra, addig nem hagyom el, amíg meg nem ismertem.

Ebben igaza volt, mert hiszen az északi partra értünk ugyan vissza, de nem ugyanoda, ahonnan kiindultunk. A Grauben-kikötő kissé nyugatabbra lehetett. Így aztán nagyon is ésszerűnek tűnt, hogy gondosan átvizsgáljuk az újabb kikötés helyét.

- Nézzünk körül - mondtam.

Othagytuk Hansot a munkájával, és elindultunk. A tenger széle és a felmagasló sziklapart közt széles térség húzódott, fél órát is mehettünk, amíg a sziklafalhoz értünk. A lábunk mindenféle formájú és nagyságú kagylóhéjon gázolt, melyekben a Föld első korszakában éltek állatok. Hatalmas, öt métert is meghaladó páncélokat is láttam. A pliocén kor óriási Glyptodonjaié lehettek; a mai teknős ennek kisebb termetű utódja. A talaj tele volt szórva kőzettörmelékkel, a hullámoktól gömbölyűre csiszolt kavicsokkal, melyek egymást követő sorokba rendeződtek. Meg is jegyeztem, hogy úgy látszik, valamikor tenger boríthatta ezt a területet is. A víztől most már távol eső, szétszórt sziklákon a hullámok szemmel látható nyomokat hagytak.

Ez bizonyos mértékben megmagyarázhatta az óceán létezését negyvenmérföldnyire a Föld felszíne alatt. Kétségkívül az óceán vizéből származott, onnan került ide a földkéreg repedésein keresztül, de véleményem szerint a víztömeg lassan el kellett tűnjön a Föld belsejében. Fel lehetett tételezni, hogy a kéregnek ezek a repedései mostanra már betömődtek, mert ez az

egész üreg, vagyis inkább óriási víztároló elég rövid idő alatt telhetett meg. Lehet, hogy a víz, a föld alatti tüzekkel folytatott küzdelmében, részben el is párologott. Ez adná a magyarázatát a fejünk fölött szállongó felhők és a Föld belsejében viharokat teremtő elektromosság keletkezésének.

Ezzel az elmélettel próbáltam magyarázni a tapasztalt jelenségeket - mert bármilyen hihetetlenek is a természet csodái, mindig megmagyarázhatóak valamilyen fizikai törvénnyel.

A víz által képzett üledékes talajon haladtunk tehát. Olyan volt, mint ennek a korszaknak minden talaja, amiből olyan sokat találunk a Föld felszínén. A professzor figyelmesen vizsgálgatta a szikla minden kis részét. Valahányszor meglátott egy hasadékot, máris gondosan megmérte a mélységét.

Vagy 1500 méternyit haladtunk a Lidenbrock-tenger partján, amikor a talaj egyszerre megváltozott. Mintha a belső rétegek hirtelen felvetődése összeforgatta, felhasogatta volna. Mindenfelé mélyedések, kiszögellések tanúskodtak arról, hogy a föld hatalmas tömegei mozdulhattak itt el.

Nehezen jutottunk előre a gránittöréseken, amikbe silex-, kvarc- és alluviumüledék keveredett. Egyszerre egy csontvázakkal borított mező, nem is mező, inkább sivatag tárult a szemünk elé. Mint egy hatalmas temető, ahol húsz évszázad egymást követő nemzedékeinek haló porai vegyülnek. Messze a távolban magasba tornyozódtak a csontvázak. Így folytatódott ez, ameddig a szem ellátott. A látóhatár széle sűrű ködbe veszett. Vagy 5000 négyzetméternyi területen felhalmozódott az állatvilág egész, a mai lakott világ igen fiatal tájain még alig ismert történelme.

Türelmetlen kíváncsiság hajtott bennünket. A lábunk alatt recsegték a történelem előtti idők állatainak maradványai, azok a csontvázak, amikért a nagyvárosok múzeumi versengenek. Ezer Cuvier se győzte volna összeállítani annak az ezernyi élőlénynek a csontvázát, melyek ebben a csodálatos temetőben feküdtek.

Megdöbbenve nézelődtem. A nagybátyám hosszú karját kitárta az égből fölének boruló szikla-boltozat felé. A szája tátva maradt, a szeme szikrázott a szemüveg alatt, a feje jobbra-balra ingott, egész lénye végtelen izgalmat sugárzott. Felbecsülhetetlen értékű gyűjtemény hevert előtte, Leptotheriumok, Mericotheriumok, Mastodonok, Protopithecusok, Pterodactylusok, mindenféle vízözön előtti szörny egy halomban, csak kezét kellett nyújtania értük. Képzeljünk el egy szenvedélyes könyvbúvárt, aki hirtelen bekerülne abba a híres alexandriai könyvtárba, amit Omár gyújtatott fel - ha az valami csoda folytán feltámadna hamvaiból. Ilyen szerencsés ember volt most az én Lidenbrock nagybátyám.

De egészen másfajta megrendülést okozott, amikor ezen a vulkáni poron áthaladva, egyszerre felemelt a földről egy csupasz koponyát, és reszkető hangon felkiáltott:

- Axel, Axel, emberi fej!

- Emberi fej? - kérdeztem ugyanolyan megdöbbenéssel.

- Bizony, fiam! Ó, Milne-Edwards, ó, Quatrefages! Tudósok, ha ti itt lehetnétek, ahol én, Otto Lidenbrock!

Hogy megértsük, miért idézte a professzor a neves francia tudósokat, el kell mondanom, hogy röviddel elutazásunk előtt nagy jelentőségű esemény történt a paleontológia berkeiben.

1863. március 23-án a Boucher de Perthes irányítása alatt dolgozó földmunkások Franciaországban, egy Moulin-Quignon melletti kőbányában ásva, a föld felszíne alatt négy és fél méternyire emberi állkapcsot találtak. Ez volt az első ilyen maradvány, amit valaki napvilágra hozott. Az állkapocs mellett kőbalták, pattintgatott, a kortól elszíneződött kovakődarabok feküdtek.

Nagy visszhangot váltott ki a felfedezés híre nemcsak Franciaországban, de Angliában és Németországban is. A Francia Tudományos Akadémia több tudósa, köztük Milne-Edwards és Quatrefages professzorok magukévá tették az ügyet, megcáfolhatatlanul igazolták a kérdéses csontozat hitelességét, és a leglelkesebb szószólói lettek az „állkapocspernek”, ahogy az angolok nevezték.

Több angol geológus is bebizonyítottak tekintette a kérdést, így Falconer, Busk, Carpenter és mások, és csatlakoztak hozzájuk német tudósok is, köztük elsősorban a leglelkesebb, leghevesebb: az én Otto Lidenbrock nagybátyám.

Így bebizonyítottak és elfogadottak lehetett tekinteni, hogy a feltárt emberi maradvány a negyedkorból származott.

Ennek a felfogásnak egyetlen megrögzött ellenzője volt: Elie de Beaumont professzor. A nagy tekintélyű tudós azt állította, hogy a moulin-quignoni talaj nem a diluvium maradványa, hanem kevésbé ősi réteg, és így Cuvier-vel egyetértve tagadta, hogy az emberi faj egyidős lenne a negyedkori állatokkal. Lidenbrock professzor viszont a geológusok nagy többségével együtt kitartott, vitázott, előadott, és Elie de Beaumont végül is egyedül maradt állításával.

Ismertük az ügy minden részletét, de azt nem tudtuk, hogy elutazásunk óta újabb bizonyítékok kerültek elő. Több hasonló állkapcsot találtak, különböző típusú és nemzetiségű emberfajtákét, francia és svájci barlangok laza, szürke talajában. Kiástak fegyvereket, szerszámokat, használati tárgyakat is, és velük gyerekek, fiatalok, öregek, férfiak, nők csontjait. A negyedkori ember létezése tehát napról napra jobban bebizonyosodott.

És ez még nem minden. Újabb maradványokat ástak ki harmadkori pliocén talajból, ami lehetővé tette, hogy még merészebb tudósok még régebbre tegyék az emberi faj kialakulásának kezdetét. Igaz, hogy ezek a maradványok az embernek nem csontozatai voltak, hanem kézi eszközei, szerszámként használt, megkövesedett állati comb- és lábszárcsontok, tele szabályos barázdákkal, szinte azt mondhatnók, kifaragva: mind kétségtelenül emberi kéz nyomait viselik.

Az ember egyszerre több évszázaddal lejjebb került az idő létráján, megelőzte a Mastodont, kortársa lett az *Elephas meridionalis*-nak, a „déli elefánt”-nak, kora százezer év lett, mert így állapították meg a legnevesebb geológusok a pliocén talaj kialakulásának idejét.

Így állt tehát a paleontológia tudománya, és így megérthetik, mit éreztünk, amikor megláttuk a Lidenbrock-tenger partján a csontváztemetőt. Megérthetik nagybátyám meglepetését és örömét, különösen amikor néhány lépés után, hogy úgy mondjam, „szemtől szembe” találta magát a negyedkori ember egy példányával.

Teljesen felismerhető emberi test volt. Ki tudja, talán valami különleges tulajdonságú talaj konzerválhatta évszázadokon keresztül, olyasmi, mint a bordeaux-i Saint Michel temetőben. Egy biztos, hogy a holttest annyira épen maradt, hogy szinte olyan volt, mintha élne: pergamenszerű bőre feszes volt, végtagjai, legalábbis látszatra, még lazák, foga ép, haja dús, körmei az ujján és a lábán ijesztően hosszúak.

Némán álltam egy másik kor kísértete előtt. Még nagybátyám is hallgatott, pedig ő máskor ugyancsak beszédes volt, mindig kész egy kis szónoklatra. Felemeltük a holttestet, feltámo-gattuk. Mély szemüregeiből nézett ránk. Megkopogtattuk visszhangos mellkasát.

Néhány percnyi csönd után a professzor felülkerekedett a nagybácsin: Otto Lidenbrock, elfelejtve utazásunk körülményeit, a környezetet, végtelen barlangunkat, alighanem azt képzelte, hogy az akadémián van, és előad hallgatóinak, mert torkát köszörülve megszólalt:

- Uraim, van szerencsém bemutatni önöknek a negyedkor emberét. Nagy tudósok tagadták a létezését, mások, nem kevésbé nagyok, állították, hogy igenis létezett. A paleontológia Szent Tamásai, ha itt volnának, ujjukkal érinthetnék, és kénytelenek volnának beismerni tévedésüket. Jól tudom, hogy a tudománynak óvatosan kell fogadnia az ilyesféle felfedezéseket. Tudom, milyen őskori embereket tártak fel a Barnumok és más hasonló szélhámosok. Ismerem Ajax térdkalácsának történetét, Oresztész állítólagos holttestét, amit a spártaiak fedeztek fel, és Asterius tetemét, amiről Pauszaniasz beszél. Olvastam beszámolókat Trapani XIV. században felfedezett csontvázáról, amelyikben Polüphemoszra véltek ismerni, és az óriás történetéről, akit a XVI. században Palermo közelében hoztak napvilágra. Önök ugyanúgy ismerik, uraim, mint én, azt az elemzést, amelyet 1577-ben Luzern mellett készítettek arról a nagy csontozatról, ami a híres doktor, Felix Plater szerint egy hatméteres óriásé volt valaha. Elolvastam Cassanion tanulmányait, minden visszaemlékezését, brosját, előadását és vitacikkét, amit Teutobochus cimber királynak, a gallok leigázójának holttestéről publikált. A holttestet 1613-ban ásták ki egy homokbányából a Dauphinéban, Franciaországban. A XVIII. században vitatkoztam volna Pierre Campet-val a Scheuchzer-féle „Ádám előtti” ember létezéséről. A kezemben van az az írás, amit úgy neveznek, hogy *Gigans*...

Itt nagybátyám megakadt, mert az történt, ami gyakran megesett vele, ha nyilvánosság előtt kellett beszélnie: nem tudta kiejteni a nehezebb szavakat.

- ...amit úgy neveznek, hogy *Gigans*... - kezdte újra.

Nem tudta folytatni.

- *Giganteo*...

Képtelenség! A szerencsétlen szó sehogy sem sikerült. Jót nevettek volna rajta az akadémián.

- *Gigantosteologia* - fejezte be végre a szót a professzor, két dühös káromkodás között. De aztán felfrissülve folytatta: - Igen, uraim, ismerem ezeket a dolgokat. Azt is tudom, hogy Cuvier és Blumenbach ezeket a csontokat egyszerű mammutcsontokként és más negyedkori állati csontokként azonosította. De itt minden kételkedés arculköpése volna a tudománynak. Íme, a tetem. Megnézhetik, megérinthatik. Ez nem csontváz, hanem ép test, ami kizárólag az antropológia céljaira maradt ilyen ép.

Bölcsebbnek tartottam, ha nem szállok vitába ezzel az állítással.

- Ha kénsavban megmoshatnám, eltüntethetném róla a föld minden nyomát és azokat a csillogó kagylóhéjakat, amik belenyomódtak. Itt nem áll rendelkezésemre ez a fontos oldó-szer, de így, jelenlegi állapotában is elmondja ez a tetem a maga történetét.

Ezzel a professzor megragadta a holttestet, és egy vásári kikiáltó ügyességével mutogatni kezdett.

- Láthatják, hogy nincs két méter magas, távol vagyunk az állítólagos óriástól. A rassz kétségtelenül kaukázusi, fehér fajta, vagyis a miénk. Koponyája szabályosan tojásdad, a pofacsontok nem állnak ki, az állcsont nem ugrik előre. Semmi nyomát nem mutatja a kiálló állkapocsnak, nézzék meg az arc szögét,⁶ mérjék meg ezt a szögét, közel 90 fokos. De még tovább is mennék a következtetésekben. Merem állítani, hogy ez az emberpéldány a bibliai Jáfet nemzetségéhez tartozik, amelyik Indiától Nyugat-Európáig terjedt el. Ne mosolyogjanak, uraim!

Senki sem mosolygott, de a professzor nagyon is hozzászólt az ilyen tudós előadásokon a közönség derűtségéhez.

- Igen - folytatta ismét felélénkülve -, ez egy emberi maradvány, annak a Mastodonnak a kortársa, amelynek a csontjai beborítják ezt a tájat. De azt már nem merném megkockáztatni, hogy elmondjam, milyen úton jutott ide az ember, a Föld eme óriási üregéig hogyan csúsztak le azok a rétegek, amelyekben menedéke volt. Kétségtelen, hogy a negyedkorban még hatalmas változások történtek a földkéregben: a Föld állandó hülése repedéseket, hasadásokat, töréseket okozott, amiken a felső talaj egy része ide süllyedt. Nem akarok ebben a tekintetben állást foglalni, de mindenesetre az ember itt van, körülötte találhatók keze munkájának nyomai, a baltái, pattintott kövei, mind a kőkorszak jelei, és hacsak nem turistaként, a tudomány úttörőjeként érkezett ide, mint én, akkor nem lehet semmi kétségem őskori eredetének hitelessége felől.

A professzor elhallgatott, és én egyhangú lelkesedésben törtem ki. Egyébként valóban meggyőző volt, amit mondott, és az unokaöccsénél nagyobb tudósok is nehezen tudtak volna vitába szállni vele.

Ez a múmia nem volt az egyetlen a hatalmas temetőben. Lépten-nyomon újakat találtunk, és a nagybátyám kiválaszthatta a legtökéletesebb példányt a hitetlenek meggyőzésére.

Döbbenetes volt a látvány: emberi és állati generációk gyűltek össze ebben a temetőben. De a felvetődő súlyos kérdésre nem tudtunk válaszolni: vajon ezek az élőlények valami földmozgás következtében már holtan csúsztak le a Lidenbrock-tenger partjára, vagy itt éltek, ebben a föld alatti világban, az alégbolt alatt, itt születtek és haltak meg, ugyanúgy, mint a Föld-lakók? Eddig azt hittük, csak tengeri szörnyek és halak élnek itt. De hátha ember is bolyong még az elhagyott partokon?

39.

Saknussemm töre

Még egy fél órát gázoltunk a csontváz-rétegeken keresztül. Égő kíváncsiság hajtott. Miféle csodákat tartogat számunkra a mélység, micsoda kincseket a tudomány számára? Szemem és fejem készen állt minden megtelezés befogadására.

Vagy 1500 métert tettünk meg, amikor hatalmas erdő széle bukkant fel előttünk. Ez már nem olyan gombaerdő volt, amilyent a Grauben-kikötőnél láttunk.

⁶ Az arc szögét két sík zárja be. Az egyik többé-kevésbé függőleges, a homlok és a metszőfogak síkja határozza meg; a másik vízszintes, és a hallónyílásokon és az alsó orrcsonton halad keresztül. Az antropológusok nyelvén *prognathismus*-nak hívják az állkapocsnak azt a kiugrását, ami megváltoztatja az arc szögét.

A harmadkor növényzete teljes pompájában tárult elénk. Óriási pálmák ma már letűnt fajai, pompás fenyők, tiszafák, ciprusok, tuják képviselték a tűlevelűeket. Kibogozhatatlan liánszövevény láncolta őket egymáshoz. Lágymoha- és májcsillag szőnyeg borította a talajt. Itt-ott patakok csörgedeztek az árnyas fák alatt - bár alig nevezhetjük így őket, mert hiszen árnyékot nem adtak. A patakok partján fává nőttek a páfrányok, úgy, mint fent a Föld melegházaiban. Csak színük nem volt a fáknak, cserjéknek, növényeknek, hiszen nem ismerték a Nap éltető melegét. Mindegyik egyforma barna volt, mint a hervadt lomb. A levelek nem zöldelltek, és még a virágok is, amik pedig nagy számban termettek a harmadkorban, színtelenek és szagtalanok voltak, mint a levegőn kifakult papír.

Lidenbrock bácsi bemelegszkedett a riasztó sűrűbe. Nem minden aggodalom nélkül követtem. Ha a természet itt fenntartotta a növényzetet, miért ne találkozhatnánk félelmetes emlékeivel is? A tisztásokon, a kipusztuló fák helyén hüvelyes növényeket, kőmagot, festőbuzért, gardéniát és mindenféle ehető növényt láttam, amiket minden korban annyira kedveltek a kérődzők. Aztán vegyesen a Föld legkülönbözőbb tájairól ismert fák tűntek fel, tölgy nőtt a pálmafa mellett, ausztráliai eukaliptusz a norvég fenyővel együtt, északi nyírfák vegyítették el ágaikat az új-zélandi kauriséval. A földi botanika legzseniálisabb rendszerezői is belezavarodhattak volna.

Hirtelen megálltam. Visszarántottam nagybátyámat is.

A szórt fény megvilágította a legkisebb tárgyat is a sűrű erdő mélyén. Mintha... mintha... de igen, már biztos: hatalmas alakok mozogtak a fák alatt. Óriási állatok voltak, egész csapat Mastodon, nem csontvázak, hanem élők; hasonlítottak azokhoz, amelyeknek a maradványait 1801-ben az ohioi mocsarakban találták. Láttam az óriási elefántokat, az ormányok úgy nyüzsögtek a fák alatt, mint a kígyók. Hallottam, ahogy félelmetes agyaraik törve-zúzva vágnak utat a fatörzsek között. Recsegték a gallyak, amint a szörnyek nyalábszám tépték és nyelték el a lombot.

Hát igaz volt az álomom, hogy újjászületett a történelem előtti korok világa, a harmad- és negyedkor! És mi itt álltunk egyedül a Föld gyomrában, kiszolgáltatva szörnyeteg lakóinak.

Nagybátyám előremeredt. Egyszerre megragadta a karomat.

- Gyerünk, gyerünk, előre!

- Nem - kiáltottam fel rémülten -, nem! Nincs fegyverünk. Mit kezdünk az óriás négylábúak hordájában? Jöjjön, Lidenbrock bácsi, menjünk innen! Egyetlen ember sem hívhatja ki büntetlenül ezeket a szörnyeket a dühét.

- Egyetlen ember sem? - eresztette le a nagybátyám a hangját. - Tévedsz, fiam! Nézz csak oda! Ha nem tévedek, ott látok egy élőlényt! Egy hozzánk hasonló lényt! Egy embert!

A vállam vonogatva néztem oda, ahová mutatott, egy cseppet sem hittem, amit mond. De hamarosan meg kellett adnom magam a tényeknek.

A Mastodonok nyüzsgő nyáját vagy ötszáz méternyire tőlünk egy ember őrizte. A föld alatti tájak Próteusza, Poszeidón új fia egy hatalmas kauris törzsének támaszkodott.

Immanis pecoris custos, immanior ipse!

Rettenetes nyáj őre, ki nála rettenetesebb!

Igen! *Immanior ipse*. Ez már nem az az ősember volt, akinek a holttestét a nagy temetőből emeltük ki, hanem óriás, aki alkalmas volt óriás állatok terelgetésére. Több lehetett négy méternél, a feje akkora, mint a bivalyé, borzas haja eltűnt a fák lombja közt. Nem is haj volt,

hanem sörény, olyan, mint az első földtörténeti korszak elefántjáé. Súlyos faágat lengetett a kezében, vízözön előtti pásztorhoz illő ostorként.

Némán, megdöbbenve álltunk. De mi lesz, ha észrevesz? Menekülni kell!

- Jöjjön, jöjjön! - rángattam magammal a nagybátyámat, aki most először hallgatott rám.

Negyedóra múlva olyan messzire értünk, hogy már nem láthatott meg a félelmetes ellenség.

Most, hogy lecsillapodva visszagondolok erre a jelenetre, hogy az agyam megnyugodott, és hónapok teltek el a különös, természetfeletti találkozás óta, mit higgyek, mit gondoljak az egészről? Képtelenségnek tűnik. Az érzékeink kimerültek, a szemünk megcsalt. Nem élhet emberi lény abban a föld alatti világban! Nem maradhattak meg nemzedékek a Föld belső üregeiben úgy, hogy nem törődtek a földfelszín lakóival, nem álltak kapcsolatban velük, örültség, tiszta örültség ilyesmit még elképzelni is!

Inkább arra gondolok, hogy valamilyen állatot láttunk, amelynek az emberéhez hasonló a felépítése, az első földtörténeti korszak majmát, a Protopithecust, a Mesopithecust, hasonlót ahhoz, amit Lartet talált a sansani ossariumban. De ez, amit mi láttunk, magasabb volt, mint a paleontológusok által jelzett bármelyik másik lelet. Mindegy, akkor is majom volt, igen, majom, bármilyen hihetetlen. De ember, élő ember és vele együtt egy egész nemzedék, amely megbújik a Föld belsejében - nem, ez teljes lehetetlenség!

Eközben elhagytuk a világos, fénytől átitatott erdőt. Némák voltunk a megdöbbenéstől, kimerültek, a rémülettől szinte kábák. Magunk se vettük észre, hogy futunk. Menekülés volt ez, olyan rémisztő, mint a lidércnyomásos álmokban. Ösztöneinkre hallgatva jutottunk vissza a Lidenbrock-tengerhez, és nem is tudom, hová ragadtak volna zaklatott gondolataim, ha egy aggodalom nem térít vissza a gyakorlatibb megfigyelésekhez.

Meg voltam győződve róla, hogy általunk még nem érintett területen járunk, bár egyes sziklaalakzatok emlékeztettek a Grauben-kikötő közelében elhagyottakra, sőt néha a megtévesztésig hasonlítottak rájuk. Patakok, vízesések százai fakadtak a kiugró sziklákból. Mintha látnám a surtarbrandur rétegeket, hűsége Hans-patakunkat és a barlangot, ahol magamhoz tértem. Néhány lépéssel arrébb azonban a sziklák elrendezése, egy patak vagy egy orom szokatlan formája ismét felébresztette bennem a kétséget.

A professzor maga is ilyen bizonytalan volt, nem ismerte ki magát az egyforma tájban. Ez kiderült maga elé mormolt szavaiból.

- Úgy látszik - mondtam -, nem oda érünk vissza, ahonnan elindultunk, hanem kerültünk egyet a parton, és a Grauben-kikötőhöz közeledünk.

- Ebben az esetben fölösleges folytatnunk a kutatást. Legjobb lesz, ha visszamegyünk a tutajhoz. De biztos vagy ebben, Axel?

- Nehéz itt valamiben is biztosnak lenni; egyik szikla olyan, mint a másik. Mégis azt hiszem, felismertem a hullámtörőt, amelyik mellett Hans a tutajt gyártotta. Alighanem a kikötő mögött vagyunk, sőt lehet, hogy ez már az - mutattam rá egy ismerősnek tűnő kis öbölre.

- De Axel, akkor a saját nyomainkat meg kellene találnunk, én pedig nem látok semmit...

- De én látok! - kiáltottam fel, és odaugrottam egy, a homokban fénylő tárgyhöz.

- Mi az?

- Nézze! - feleltem, és egy tört mutattam oda.

- Nicsak, hát te hoztad magaddal ezt a tört?

- Én dehogy, de talán ön?

- Nem tudok róla. Sosem volt ilyen töröm.

- Nekem még kevésbé.

- Ez különös.

- Dehogysis, ez világos. Az izlandiak gyakran hordanak maguknál ilyen fegyvereket. Biztosan Hans vesztette el itt a parton.

- Hans? - A nagybátyám a fejét rázogatta.

Aztán figyelmesen megvizsgálta a fegyvert.

- Axel - mondta komoly hangon -, ez a tör a XVI. századból származik, valódi háromélű, hosszú tör, olyan, amelyet a nemesemberek hordtak az övükbe tűzve, hogy azzal adhassák meg ellenfeleiknek a kegyelemdöfést. Spanyol eredetű, és sem a tiéd, sem az enyém, sem a vadászé.

- Mire gondol?

- Nézd csak! Nem ember nyakán csorbult ki, a pengéjén a rozsdaréteg nem egynapos, nem is egyéves, de még csak nem is egy évszázados.

A professzor szokása szerint tűzbe jött, a képzelete elragadta.

- Axel, most közel vagyunk a nagy felfedezéshez! Ezt a pengét száz, kétszáz, háromszáz évvel ezelőtt hagyták itt a homokon, és a föld alatti tenger szikláihoz verődve csorbult ki az éle.

- De hát magától nem jöhetett ide! - kiáltottam. - Valaki megelőzött bennünket!

- Igen, egy ember.

- És ki az?

- Aki ezzel a törrel belevéste valahová a nevét. Még egyszer meg akarta jelölni a Föld középpontja felé vezető utat. Keressük meg!

Izgatottan és kíváncsian jártuk végig a nagy falat, megnéztünk minden kis repedést, amelyikről feltételeztük, hogy alagútban folytatódhat.

Így értünk el a partszegély egy összeszűkülő szakaszához. A tenger szinte a sziklák lábát nyaldosta, alig kétméternyi sávot hagyott szabadon. És két kiugró szikla közt felbukkant egy homályos alagút bejárata.

Itt pedig, egy gránitlapon, feltűnt a két titokzatos betű, alig láthatóan, de mégis kivehetően: a merész és mesés utazó nevének kezdőbetűi:

• 1 • 4 •

- A. S.! - kiáltott fel a nagybátyám. Arne Saknussem! Megint Arne Saknussem!

Amióta elindultunk, annyi meglepetésben volt részem, hogy azt hittem, már semmin sem tudok csodálkozni, közönyös lettem az új csodákkal szemben. De a háromszáz éve felvésett két betű teljes ámulatba ejtett. Nemcsak a monogramját találtuk meg a sziklán a tudós alkimistának, de kezemben volt a szerszám is, amivel felírta. Igazán rosszindulat kellett volna ahhoz, hogy még mindig kételkedjem nagy elődünk létezésében és utazása valódiságában. Írása láttán mindent elfelejtettem, az utazás eddigi veszélyeit és a hazatérés várható nehézségeit is. Ha valaki más megtehetette ezt előttünk, én is meg akartam tenni; semmit nem éreztem lehetetlennek.

- Gyerünk, gyerünk! - sürgettem az indulást.

Már lódultam volna a sötét folyosó felé, de a professzor megállított, és éppen ő, a szenvedélyek embere, intett engem türelemre és hidegvérre.

- Menjünk először vissza Hanshoz, és hozzuk ide a tutajt.

Szót fogadtam, bár nehezemre esett, és gyorsan visszaindultam a part sziklái közt.

- Tudja-e, Lidenbrock bácsi - kérdeztem, miközben visszafelé igyekeztünk -, hogy eddig csodálatosan kedveztek nekünk a körülmények?

- Gondolod, Axel?

- Bizony, még a vihar is, amiért nem vitt bennünket egyenesen tovább. Éljen az égiháború! Visszahozott bennünket erre a partra, ahonnan a jó idő eltávolított. Gondolja csak el, hogy ha a tutajunk orra elért volna a Lidenbrock-tenger déli partjára, mi lett volna velünk? Nem fedeztük volna fel Saknussemme nevét, és most ott állnánk elhagyottan egy parton, ahonnan nincs kiút.

- Igaz, Axel, van abban valami sorsszerű, ahogy dél felé hajózva pontosan északra értünk vissza, a Saknussemme-fokhoz. Ez nemcsak megdöbbenő, hanem megmagyarázhatatlan is.

- Mit bánom én! Nem magyarázni kell a tényeket, hanem hasznosítani.

- Persze, fiam, de hát...

- Most elindulunk az északi úton, áthaladunk Európa északi tájai: Svédország, Oroszország, Szibéria alatt, vagy mit tudom én, hol, ahelyett, hogy Afrika sivatagai vagy az óceán habjai alá kerülnénk. Ennyi nekem elég, nem is akarok többet tudni!

- Igazad van, Axel, minden a legjobban van így, ahogy van, hiszen elhagyhatjuk ezt a sehova se vezető, vízszintes tengert. Megyünk lefelé, mindig csak lefelé. Tudod-e, hogy már csak 1500 mérföld van hátra a Föld középpontjáig?

- Ez már igazán szóra sem érdemes. Gyerünk gyorsan! - kiáltottam.

Ilyen örült beszélgetés közben értünk a vadászhoz. Minden készen állt az azonnali indulásra, minden csomagunk a hajón. Helyet foglaltunk a tutajon, felhúztuk a vitorlát, és Hans a part mentén a Saknussemme-kikötő felé kormányzott minket.

A szél kedvezőtlen volt az olyan alkotmány számára, amely, mint a mienk, nem volt alkalmas arra, hogy partközelségben hajózzék. Sokszor csak szöges botjainkkal csáklázva tudtunk előrejutni. Helyenként kerülgetni kellett a víz alatt előrenyúló szirteket. Végre háromórai hajózás után, vagyis este hat felé elértünk egy kikötésre alkalmas helyre.

Kiugrottam a partra, nagybátyám és az izlandi utánam jött. A hajóút alatt sem sikerült lecsillapodnom, ellenkezőleg, lelkesedésem még nőtt. Már azt is javasoltam, égezzük el vízialkalmatosságunkat, hogy elvágjuk a visszafordulás lehetőségét. De nagybátyám ellenezte - általában meglepően közönyösnek találtam.

- Akkor legalább induljunk azonnal! - mondtam.

- Jól van, fiam. De előbb vizsgáljuk meg ezt az új folyosót, hadd lássuk, elő kell-e készíteni a kötélhágcsókat.

Nagybátyám működtetni kezdte a Ruhmkorff-féle készüléket. A tutajt a folyosó bejáratától vagy húszlépcsnyire kikötöttük, és kis csapatunk megindult befelé. Én mentem az élen.

A folyosó szája majdnem teljesen kör alakú volt, az átmérője másfél méter lehetett. Sziklába vágott fala teljesen sima volt, úgy látszik, valamikor erre ömlött ki a láva. A bejárat alja éppen a talaj szintjén volt, így könnyen bejutottunk.

Majdnem egészen vízszintesen indultunk el, de már a hatodik lépésnél hatalmas szikla állta az utunkat.

- Átkozott kő! - kiáltottam fel dühösen, amiért ilyen áthághatatlan akadály került elé.

Hiába próbálkoztunk jobbról-balról, fent és lent, nem volt átjáró út, sem elágazás. Roppant csalódott voltam, nem akartam tudomásul venni, hogy nem tudunk továbbjutni. Lehajoltam, a sziklatömb alá néztem. Sehol semmi nyílás. Fölágaskodtam: ott is gránitakadályra találtam. Hans körbejárta a lámpa fényét a falon, de sehol sem láttunk lehetőséget a továbbjutásra.

Föl kellett adnunk minden reményt.

Leültem a földre. Nagybátyám öles léptekkel rótt a folyosót.

- De hát akkor Saknussemm mit csinált? - kérdeztem.

- Tényleg... - esett gondolkodóba nagybátyám. - Megakadt volna ennél a kőkapunál?

- Nem, az nem lehet - jutott eszembe. - Valami földrengés vagy a földkéregben még működő vulkáni hatás következtében hirtelen záródhatott el ez az átjáró. Sok év telhetett el Saknussemm visszaérkezése és a kötömb lezuhanása közt. Egészen nyilvánvaló, hogy valamikor ez volt a láva útja, és a kitöréskor az anyagok szabadon hatolhattak át rajta. Nézze, új repedések barázdálják a gránitmennyezetet. A mennyezet összehordott kőzetdarabokból áll, hatalmas kövekből, úgy, mintha egy óriás rakta volna össze. Egyszer a nyomás valamiért nagyobb lehetett, és ez a kötömb, amely olyan volt, mint egy boltozat záróköve, lecsúszhatott a földre, és elzárta a folyosót. Ezzel az akadállyal Saknussemm nem találta szembe magát, és ha nem vagyunk képesek elhárítani, akkor meg sem érdemeljük, hogy eljussunk a Föld középpontjába.

Bizony addigra már én is így beszéltem!

- Jól van - felelte a nagybátyám -, vágjunk magunknak utat csákánnyal, baltával, verjük szét a falat!

- Túl kemény ez a csákánynak.

- Hát a balta?

- Az meg túl rövid hozzá.

- De hát akkor?...

- Puskapor! Robbanóanyag! Az kell ide! Aknázzuk alá, és repítsük a levegőbe!

- Puskapor?

- De hiszen csak egy szikladarabot kell szétrepesztenünk.

- Rajta, Hans! - kiáltott a nagybátyám.

Az izlandi visszaballagott a tutajhoz, és hamarosan megjelent egy csákánnyal, hogy nyílást vágjon a robbanóanyag számára.

Ez sem volt kis munka. Akkora rést kellett vágnia, hogy 25 kiló lögyapot beleférjen: ennek a hatékonysága négyszerese a puskaporénak.

Kimondhatatlanul izgatott voltam. Amíg Hans a falat véste, én nagybátyámnak segítettem elkészíteni a kanócot, hosszú vászonzsákba tömött, nedves puskaporból.

- Át fogunk jutni - mondogattam.

- Át, át - erősítette meg a nagybátyám.

Éjfélre befejeztük az előkészületeket. A lögyapot bent volt a nyílásban, a kanóc végighúzódtott a folyosón, egészen a barlang száján túlra.

Most már egy szikra is elég volt ahhoz, hogy működésbe hozza a pokolgépet.

- Majd holnap - mondta a professzor.

Bizony erőt kellett vennem magamon, hogy elviseljek még hatórai várakozást.

41.

Magához ránt a mélység

A következő nap, csütörtök, *augusztus 27-e* nevezetes dátuma lett föld alatti utazásunknak. Ha eszembe jut, a rémület még ma is megdobogtatja a szívemet. Attól a pillanattól kezdve eszünk, gondolkodásunk, ötletességünk mind hiábavaló volt, hatalmas természeti tünemények játékszerévé váltunk.

Reggel hatkor már talpon voltunk. Közeledett a pillanat, amikor a puskapornak kellett utat vágnia számunkra a gránitsziklában.

Könyörögtem, hogy én gyűjthassam meg a kanócot. Ennek megtörténte után vissza kellett mennem társaimhoz a tutajra, amin minden holmink rajta volt, hogy azonnal teljes sebességgel kifuthassunk a kikötőből, és így kitérjünk a robbanás szele elől. Mert azt biztosra vettük, hogy a hatás nemcsak a sziklatömb belsejében fog érződni.

Számításaink szerint a kanóc végigégéséhez tíz perc kellett: ezalatt érhetne el a tűz a löpor-kamrát. Volt tehát elég időm a tutajra visszaérni.

Nem minden izgalom nélkül készülődtem feladatom végrehajtására.

Gyorsan ettünk, aztán nagybátyám és a vadász hajóra szállt, én a parton maradtam. Égő mécse volt a kezemben, ezzel kellett meggyújtanom a kanócot.

- Menj, fiam, és utána azonnal gyere vissza! - utasított nagybátyám.

- Legyen nyugodt, Lidenbrock bácsi, nem fogok elbámészkodni útközben.

Máris indultam a folyosó bejáratához, felemeltem a mécsest, és megfogtam a kanóc végét.

A professzor kezében tartotta a kronométert.

- Kész vagy? - kiáltott.

- Kész!

- Akkor rajta fiam, tűz!

Beletartottam a kanócot a lángba, a láng megrezdült. Futva mentem vissza a partra.

- Ugorj be, és induljunk! - mondta nagybátyám.

Hans erősen eltaszította a tutajt. Vagy negyven méterre távolodtunk a parttól.

Szívszorító pillanat volt. A professzor a kronométer mutatóját figyelte.

- Még öt perc... - mondta. - Még négy... Még három.

A pulzusom sebesen vert.

- Még kettő... Egy. Szakadj le, gránithegy!

Mi is történt ezután? Nem hiszem, hogy hallottam volna a robbanás hangját, de a sziklák formája hirtelen megváltozott a szemem előtt: a hegy úgy nyílott széjjel, akár egy függöny. Feneketlen mélység tátongott a parton. A feltámadó tenger egyetlen hatalmas hullámmá vált, tutajunk függőlegesen ágaskodott a hátán.

Mind a hárman felbuktunk. Egy másodperc se telt bele, a sötétséget vakító fény váltotta fel. Éreztem, hogy kicsúszik a talaj már nem is a lábam, hanem a tutaj alól. Azt hittem, süllyedünk, de nem az történt. Próbáltam szólni nagybátyámhoz: a víz zúgása elfojtotta a hangomat.

A sötétség, zaj, rémület és izgalom ellenére is felfogtam, hogy mi történt.

A felrobbantott sziklán túl szakadék volt. A robbanás földrengésfélét indított meg a repedésekkel teli kőzetben, a tátongó mélység megnyílt, és a hirtelen lefolyást találó tenger magával ragadott bennünket.

Most végünk van!

Talán egy-két óra is eltelt, ki tudja? Összebújtunk, fogtuk egymás kezét, hogy le ne sodródjunk a tutajról. Iszonyú lökések rázkódtattak meg, ahányszor a hajónk a falnak ütközött. De az ütközések aránylag ritkák voltak, amiből arra következtettem, hogy a folyosónk alaposan kiszélesedhetett. Ez volt kétségtelenül Saknussem útja, de ahelyett, hogy magunk ereszkedtünk volna le rajta, vigyázatlanságunkban egész tengert sodortunk magunkkal.

Persze ezek a gondolatok csak szétszórta, bizonytalanul születtek a fejemben. Szédítő, zuhánásszerű száguldásunk közben alig tudtam következetesen gondolkodni. Sebességünkre csak az arcomba csapódó levegő erejéből következtettem: gyorsabbak lehettünk, mint a leggyorsabb expresszvonat. Lehetetlen volt ilyen körülmények közt fáklyát gyújtani, utolsó elektromos készülékünk pedig a robbanásnál eltört.

Annál jobban meglepett, mikor egyszerre fényt láttam magam mellett. Hans nyugodt arcát világította meg. A vadász addig ügyeskedett, amíg meggyújtotta a lámpást, és bár a lángja bizonytalanul libegett, mégis vetett egy kis fényt a szörnyű sötétségben.

A folyosó valóban széles volt, ahogy gondoltam. Világításunk kevés volt ahhoz, hogy egyszerre nézhessük meg mind a két falát. A vízár, amely magával ragadott bennünket, meredekebben esett, mint Amerika legvadabb zuhatagai. Olyan volt a víz felszíne, mintha roppant erővel folyékony nyilak kötegeit lötték volna ki. Ennél pontosabb hasonlatot nem tudok kiötlöni. A tutajt néha magával ragadta az örvény, ilyenkor körben forgott. Ahányszor közeledett a

folyosó falához, felemeltem a lámpát, és a fényénél láttam, hogyan olvasztja össze csíkokká a sebesség a sziklák kiugró, megvilágított pontjait. Mozgó vonalak hálójába voltunk zárva. A sebességünket óránként harmincmérföldesre becsültem.

A nagybátyám is, én is elboruló szemmel néztük, mi történik körülöttünk. Az árboc csonkjának támaszkodtunk: a szerencsétlenség pillanatában az árboc ugyanis kettétört. Háttal álltunk a szélnek, amit az elsőprő sebesség támasztott, hogy meg ne fulladjunk.

Múltak az órák. Helyzetünk nem változott, de egy esemény újabb bonyodalmat okozott.

Megpróbáltam egy kis rendet teremteni a csomagok közt, és akkor láttam meg, hogy a robbanás pillanatában a holmink legnagyobb része eltűnt, az ostromló tengernek esett áldozatul. Szerettem volna pontosan tudni, hogyan is állunk, és a lámpával a kezemben keresgélni kezdtem. A műszerek közül csak az iránytű és a kronométer maradt meg. A létrák és a kötélhágcsók eltűntek, csak az a kábeldarab volt meg, amely rátekeredett az árbocra. Sehol egyetlen csákány, balta, kalapács, semmi. De a legnagyobb baj az volt, hogy egyetlen napra való élelmünk se maradt.

Kezdtém kutatni a tutaj réseiben, a gerendák közeiben, a deszkák illesztékeinél. Sehol semmi. Egész készletünk egy darab szárított hús és néhány kétszersült volt.

Döbbenet bámultam magam elé. Nem akartam hinni a szememnek. Pedig hát mitől is tartottam? Hiszen ha az élelem akár hónapokra elég lett volna, akkor is hogyan jutnánk ki ebből a mélységből, ahová az ellenállhatatlan zuhatag sodort le? Miért éppen az éhenhalás kínjaitól féltem ott, ahol a halál ezer formájában leseledett rám? Aligha marad időnk éhen halni!

Mégis, milyen furcsa a képzelet: elfeledkeztem a közvetlen veszélyről, és a távolabbi veszedelem állt elém teljes borzalmában. Arra gondoltam, hogy valahogyan - nem tudom, mi módon, nem tudom, hol - mégis megmenekülhetnénk a vízzuhatagból, visszajuthatnánk a Föld felszínére - egyezreléknyi remény is még remény -, de az éhhalál elől semmiféle menekülési lehetőségünk nem volt, a legcsekélyebb sem.

Szerettem volna mindezt elmondani a nagybátyámnak, felvilágosítani helyzetünk reménytelenségéről, kiszámítani vele együtt, mennyi ideig élhetünk még. De volt erőm a hallgatásra. Nem akartam, hogy elveszítse hidegvérét.

Egyszerre a lámpa fénye sápadni kezdett, végül teljesen kihunyott. A kanóca csonkig égett, megint tökéletesen sötét lett. Most már nem volt reményünk rá, hogy még egyszer megszüntethessük az áthatolhatatlan éjszakát magunk körül. Volt ugyan még egy fáklyánk is, de ebben a rohanásban hiába is gyújtottuk volna meg. Behunytam a szemem, mint a gyerek, hogy ne lássam a sötétséget.

Meglehetősen hosszú idő telt el, rohanásunk még egyszer olyan sebes lett. Az arcomat erőszélről vettem ezt észre. A vízesés még meredekebbé vált. Azt hiszem, már nem siklottunk a vízen, hanem zuhantunk, függőlegesen lefelé. Nagybátyám és Hans keze görcsösen markolta a karomat, tartottak, hogy le ne essem.

Egyszerre, nem is tudom, mennyi idő múlva, rázkódást éreztem. Ezúttal a tutaj nem szilárd testbe ütközött, hanem hirtelen megállt zuhantában. Hatalmas vízzuhatag, vízoszlop csapott át rajta. Fuldokoltam, előntött az ár.

De ez a hirtelen vízözön nem tartott soká. Néhány pillanat múlva szabad levegőt éreztem, teljes erővel teleszívtam a tüdőmet. Nagybátyám és Hans úgy szorította a karomat, hogy majd eltört. Mind a hármunknak sikerült a tutajon maradnunk.

Úgy gondolom, este tíz lehetett. Érzékeim közül elsőnek a hallásomat nyertem vissza. Amit először meghallottam, az a csönd volt a folyosón - váratlan csönd váltotta fel a több órás, fül-siketítő vízzúgást. Aztán nagybátyám suttogó hangja szólalt meg:

- Megyünk felfelé.

- Mit mond? - hüledeztem.

- Igen, igen, megyünk felfelé.

Kinyújtottam a karom, megérintettem a falat. Véresre horzsolta a kezem. Hihetetlen gyorsasággal emelkedtünk felfelé.

- A fáklyát, a fáklyát! - kiabált a professzor.

Hans nagy nehezen meggyújtotta. A láng lefelé lobogott a felfelé szállás következtében, de azért elég világosságot adott ahhoz, hogy átláthassuk a helyzetünket.

- Úgy van, ahogy gondoltam - mondta a professzor. - Szűk kútban vagyunk, az átmérője még nyolc méter sincs. A szakadék mélyére ért víz most visszanyeri eredeti szintjét, és mi együtt emelkedünk vele:

- Hová?

- Azt nem tudom, mindenre készen kell állnunk. Úgy nézem, másodpercenként 4 méternyi emelkedünk, vagyis percenként 240 métert. Ilyen iramban egész szép utat meg lehet tenni.

- Meg, ha semmi sem állít meg, és ha a kútnak van kijárata. De mi lesz, ha nincs, ha a levegő lassan összesűrűsödik a vízoszlop nyomására, ha agyonnyom bennünket?

A professzor mélységes nyugalommal felelt:

- Axel, fiam, a helyzetünk majdnem kétségbeejtő, de van egy kis reményünk a megmenekülésre, és én most ezen gondolkodom. Bármely pillanatban elpusztulhatunk, de ugyanúgy bármely pillanatban meg is menekülhetünk. Igyekezzünk tehát kihasználni a legkisebb lehetőséget is!

- Mit tegyünk?

- Együnk, hogy újból erőre kapjunk.

Rémülten néztem a nagybátyámra. Mégis meg kell mondanom, amit el akartam titkolni?

- Enni - ismételt meg.

- Igen, méghozzá rögtön.

Ezzel szólt néhány szót dánul is. Hans megrázta a fejét.

- Hogyhogy?! - kiáltott fel a professzor. - Elveszett az élelmünk?

- Bizony, csak ez a szelet szárított hús maradt hármunknak.

A nagybátyám úgy nézett rám, mint aki nem érti.

- Még most is azt gondolja, hogy megmenekülhetünk? - kérdeztem.

A kérdésemre nem jött válasz.

Eltelt egy óra. Kezdttem megéhezni. A társaim is éhesek voltak, de egyikünk se mert hozzányúlni ehhez a szerencsétlen ételmaradékhoz.

Közben még mindig sebesen haladtunk felfelé. A levegő néha belénk fojtotta a lélegzetet, mint a túl gyorsan felfelé szálló repülőknél. De míg ezek fokozatosan hidegebb éghajlatra kerülnek, ahogy magasabb légrétegekbe emelkedtek, addig mi éppen az ellenkezőjét tapasztaltuk: a meleg nyugtalanító módon nőtt, már 40 fok körül járhatott.

Mi okozta ezt a változást? Eddig a tények alátámasztották a Davy- és Lidenbrock-féle elméletet. De bizonyára csak a tűznek ellenálló kőzetek, az elektromosság, a mágnesség, különleges körülmények változtatták meg a természet általános törvényeit, hiszen az én szememben a középponti hő elmélete volt továbbra is az egyetlen igaz és megmagyarázható tan. Most talán visszakerülünk olyan környezetbe, ahol a középponti hő hatása teljes szigorával érvényesül, ahol a kőzetek a melegtől megolvadnak, majd légneműekké válnak? Ettől félttem, és meg is mondtam a professzornak:

- Ha nem fulladunk vízbe, nem zúzódnak halálra, ha nem halunk éhen, akkor még hátravan az a lehetőség is, hogy elevenen megégjünk.

A professzor csak megrándította a vállát, és újra elmerült gondolataiba.

Eltelt egy óra. A hőmérséklet még egy kissé emelkedett, más esemény nem módosította a helyzetünket. Végül is a nagybátyám törte meg a csendet:

- Lássuk csak, döntenünk kell.

- Döntenünk? - csodálkoztam.

- Igen. Erőt kell gyűjtenünk. Ha megpróbáljuk néhány órával meghosszabbítani az életünket azáltal, hogy takarékoskodunk ezzel az élelemmel, akkor végig nagyon gyöngék leszünk.

- Igen, végig, de ez a vég már nem várat magára sokáig.

- Csakhogy ha megcsillan valami kis remény, ha tennünk kell valamit a menekülésünk érdekében, akkor honnan lesz rá erők? Nem tűrhetjük, hogy elgyöngüljünk az éhezéstől.

- De ha megesszük ezt a darab húst, mink marad?

- Semmink, Axel, semmink. De ha csak a szemeddel falod, akkor jobban táplál? Okoskodásod a gyöngé akarátú; gyöngéjellemű ember okoskodása.

- Hát még mindig nem mond le minden reményről?

- Nem én! - felelte határozottan a professzor.

- Még mindig hisz a menekülésben?

- Persze hogy hiszek. Meggyőződésemm, hogy egy ember, akiben van akaraterő, mindaddig nem eshet kétségbe, amíg a szíve ver.

Aki ilyen körülmények közt még ilyen szavakra képes, azt bizony nem akármilyen fából faragták.

- Hát akkor mit akar tenni? - kérdeztem.

- Utolsó morzsaig megesszük a maradék élelmet, és ebből erőt merítünk. Lehet, hogy ez lesz az utolsó étkezésünk, de akkor legalább egy ideig nem gyöngülünk le, férfiak leszünk.

- Hát akkor együnk! - kiáltottam fel.

A nagybátyám kezébe vette a húst és a pár kétszersültet, ami megmenekült az özönvízből. Három egyforma részre osztotta, és mindenkinek átnyújtotta az adagját. Fejenként körülbelül fél kilónyi volt. A professzor mohón evett, szinte lázas dühvel. Én éhségem ellenére is kedvetlenül majszoltam, majdnem undorodva. Hans csöndesen, mértékletesen, a kis falatokat gondosan megrágva és ízlelgetve, annak az embernek a nyugalmával, akit nem bánt a jövő gondolja. Hosszas kotorászás után talált egy fél-kulacsnyi borókapálinkát. Körbekínálta, és a jótékony ital egy kis erőt öntött belém.

- *Fortraeffelig!* - mondta Hans, amikor őhöz került a kulacs.

- Kitűnő! - ismételte meg a nagybátyám.

Kezdett egy kis remény ébredni bennem. Közben befejeztük az utolsó étkezést. Reggel öt óra volt.

Az ember már olyan, hogy ha jóllakott, nehezen tudja elképzelni az éhség kínjait; át kell élnie ahhoz, hogy megértse. Hosszú koplalás után néhány falat kétszersült és hús elfeledtette velünk az elszenvedett éhséget. De evés után mindegyikünk elmerült a gondolataiba. Vajon mire gondolt Hans, ez a nyugati ember, aki a keletiek fatalista beletörődésén is túltett? Az én fejem emlékekkel volt tele, ábrándjaimban visszakerültem a Föld felszínére - bár sose hagytam volna el! A königstrassei ház, az én szegény Graubenom, a jó Márta, mind látomásként vonult el a szemem előtt. A Föld mélyében fel-felhangzó morajokról is azt képzeltem, hogy a földi városok zaját hallom.

Közben a hőmérséklet erősen emelkedett, forró levegő árasztott el. Olyan volt, mint egy öntödében öntéskor a kohóból áradó meleg. Mindhárman egyre-másra vetettük le a ruháinkat, a mellényt, zubbonyt. Lassacskán minden ruhadarab szinte rosszulállatot, szenvedést okozott.

- Izzó tűzhelyhez közeledünk? - kérdeztem elkeseredve, amikor a meleg kétszeresére nőtt.

- Nem, az lehetetlen, teljesen lehetetlen - felelte a nagybátyám.

- De hiszen ez a fal tüzes - tapogattam meg a sziklát.

Abban a pillanatban, amikor ezt kimondtam, a kezem beért a vízbe. Rögtön visszarántottam.

- A víz is forró! - kiáltottam fel.

A professzor most már csak bosszús kézmozdulattal válaszolt. Legyőzhetetlen rémület fogott el. Közeledni éreztem a katasztrófát, valami olyan szörnyűséget, amit a legmerészebb képzelet se tudna kitalálni. Először bizonytalan, határozatlan gondolat fészkelte magát az agyamba, aztán bizonyossággá vált, hiába hessegettem el, mindig újra visszajött. Nem mertem szavakba önteni, de néhány önkéntelen megfigyelésem még megerősítette gyanúmat: a fáklya gyöngye fényénél mozgolódást észleltem a gránitrétegekben. Valami történni fog, és ebben a valami-ben az elektromosság is szerepet kap. Másképp mitől volna ilyen forróság, mitől forna a víz? Meg akartam nézni az iránytűt.

Az iránytű megbolondult!

Igen, megbolondult! A túje hirtelen ugrásokkal egyik pólusról a másikra szökkent, végigszaladt a számlap minden pontján, és körbeforgott, mint a szédült.

Jól tudtam, hogy a legáltalánosabban elfogadott elméletek szerint a Föld ásványi kérgé sosincs teljesen nyugalmi állapotban: a belső anyagok bomlása következtében történő változások, a nagy víztömegek helyváltoztatása, a mágneses erők működése állandóan veszélyezteti az egyensúlyt, ha a Föld felszínén élő lények nem is sejtenek semmit erről a mozgásról. Ez a jelenség önmagában tehát még nem rémített volna meg, legalábbis nem keltett volna bennem ilyen iszonyú gondolatokat.

De más tények, néhány részlet nem téveszthetett meg tovább. A robbanások ijesztően szaporodtak. Olyan volt a hangjuk, mint mikor egy sor szekér rohan végig a kövezeten. A dörgések állandóan követték egymást.

Végül a megkergült iránytű, amit az elektromos jelenségek rángattak ide-oda, végképp megerősített a véleményemben: az ásványi kéreg felhasadni készül, a gránittömegek összecsapással fenyegetnek, a hasadék betömődik, az űr megtelik, és mi, szerencsétlen atomok, összezúzódunk az iszonyú ölelésben.

- Végünk van, végünk van, Lidenbrock bácsi!

- Miért rémüldözöl megint? - kérdezte meglepő nyugalommal. - Mi bajod van?

- Hogy mi bajom? Nézze meg ezeket az ingó falakat, a meglazuló kőtömböket, a hőséget, a bugyborékoló vizet, a sűrűsödő gőzöket, ezt a megkergült tűt; a földrengés ezer jelét!

Nagybátyám ingatta a fejét.

- Földrengés? - kérdezte.

- Igen.

- Azt hiszem, tévedsz, fiam.

- Hogyhog? Hát nem ismeri meg a szimptómákat?

- A földrengését? Nem. Én valami jobbra számítok.

- Mire?

- Kitörésre, Axel.

- Kitörésre! Működő vulkán kürtőjében volnánk?

- Azt hiszem - mosolygott a professzor. - És ennél szerencsésebb dolgot nem is kívánhattunk volna.

Szerencsésebbet? Hát a nagybátyám megbolondult? Mit beszél? Miért ilyen nyugodt, és miért mosolyog?

- Mi ez? Belekerültünk egy kitörésbe, szerencsétlen sorsunk az izzó láva útjába vetett minket, tüzes sziklák, fővő vizek, vulkáni anyagok közé? Fel fogunk repülni, visszahullunk, kiköp, levegőbe vet, a kődarabokkal, hamuesővel, salakkal együtt lángviharba repít a tűzhányó - és ezt szerencsés megoldásnak tartja?

A professzor a szemüvege fölött tekintett rám.

- Igen. Ez az egyetlen módja, hogy visszajussunk a Föld felszínére.

Nem részletezem az ezerféle gondolatot, ami végigcikázott az agyamon. A nagybátyámnak igaza volt, teljesen igaza, és még sosem láttam sem ilyen merésznek, sem ilyen elszántnak, mint ebben a pillanatban, amikor a vulkánkitörés esélyeit latolgatta és várta a legnagyobb nyugalommal.

Közben tovább haladtunk fölfelé. Így telt el az éjszaka. Körülöttünk a zajok megkétszereződtek, fuldokoltam, úgy éreztem, ütött az óráim. És mégis, milyen furcsa az ember: mindeközben egészen gyerekes módon vizsgálódtam. A gondolataim szabadon röpködtek, én nem tudtam irányítani őket.

Nyilvánvaló, hogy vulkáni lökés vetett fel bennünket. A tutaj alatt forrt a víz, és a víz alatt fortyogott a lávamassza, a sziklahalmazok remegtek, és készültek rá, hogy a kráteren át minden irányban szétvetődjenek. Egy vulkán kürtőjében voltunk, efelől már nem volt kétség.

De ez a vulkán ezúttal nem a kihunyt Snaefells, hanem egy aktív hegy. Törtem a fejem, melyik lehet, a világ melyik táján fogunk kirepülni.

Annyi biztos, hogy az északi féltekén. Az iránytű, amíg össze nem zavarodott, ebben a tekintetben egyértelmű volt. A Saknussem-fok után sok száz mérföldön keresztül egyenesen északra haladtunk. Visszaérkeztünk-e vajon Izland alá? A Hecla krátere fog-e kivetni vagy a sziget hét másik tűzokádójának egyike? Nyugat felé ötszáz mérföld távolságban ezen a szélességi fokon csak Amerika északnyugati tájain tudtam néhány kevésbé ismert vulkánról. Keletre egyetlenegy volt a 80. szélességi fokon: az Esk a Jan Mayen-szigeten, nem messze a Spitzbergáktól. Volt tehát kráter bőven, és elég nagyok voltak ahhoz, hogy akár egész hadsereget is kirepítsenek. Találgattam, melyik fog minket kivetni.

Reggeltájt emelkedésünk gyorsult. A hő fokozódott, ahelyett, hogy a Föld felszínéhez közeledve csökkent volna; ennek tehát nem lehetett más magyarázata, mint hogy helyi jellegű a melegedés, és vulkáni behatás következménye. Már semmi kétség sem férhetett ahhoz, honnan ered a felhajtóerő: a Föld belsejében felhalmozódó gőzök több száz atmoszférájú, hatalmas feszítőereje hajtott minket megállíthatatlanul felfelé. És vajon miféle veszélyek felé?

Egyszerre vörösös visszfények derengtek fel a kiszélesedő függőleges aknában. Jobbra-balra mély folyosókat fedeztem fel, roppant alagutakat, melyekből sűrű gőzök törtek elő. A falakat lángnyelvek nyaldosták ropogva.

- Nézze, nézze, Lidenbrock bácsi! - tört ki belőlem.

- Igen, kénes lángok. Ez egészen természetes dolog kitöréskor.

- De ha hozzánk is elérnek?

- Nem fognak elérni hozzánk.

- És ha megfulladunk?

- Nem fogunk megfulladni. A kürtő szélesedik, és ha kell, itt hagyjuk a tutajt, és elbújunk valami hasadéokban.

- És a víz? Ha az utolér?

- Nincs itt már víz, Axel, csak lávamassza, az emel magával a kráter bejáratáig.

Csakugyan, a vízoszlop eltűnt, és helyet adott a fűvő, fortyogó sűrű vulkáni anyagoknak. A meleg kezdett tűrhetetlen lenni, ha egy hőmérőt tartottunk volna a levegőbe, biztosan 70 foknál többet mutat. Fürödtem a verítékben. Biztosan megfulladtunk volna, ha a haladásunk nem ilyen gyors.

A professzor említette ugyan, hogy elhagyhatjuk a tutajt, de a tervet nem hajtotta végre. Jól tette. Ez a néhány összetákolt gerenda mégiscsak biztos támaszpontot jelentett, akárhová bújunk, ez hiányzott volna.

Reggel nyolc tájban megint történt valami. Hirtelen megálltunk, a tutaj tökéletesen mozdulatlan maradt.

- Mi történt? - kérdeztem. A hirtelen megállás úgy megingatott, mintha valaminek nekiütődünk volna.

- Megállás - felelte a nagybátyám.

- Talán elcsitult a vulkán?

- Remélem, nem.

Felálltam, megpróbáltam körülnézni. Talán megakadt a tutaj egy kiugró sziklában, és így csak ideiglenesen áll ellen a kitörésre készülő erőknek? Ha így van, segítenünk kell, hogy minél előbb elszabaduljon.

De nem ez volt a helyzet. A hamuból, salakból és kőtörmeléből álló oszlop maga is mozdulatlan volt.

- Megszűnt volna a vulkáni kitörés? - csodálkoztam.

Nagybátyám a foga közt mormolta:

- Ettől félsz, ugye? Nyugodj meg, ez a kis csönd nem fog soká tartani. Már öt perce állunk, hamarosan újra megindulunk a kráter szája felé.

Eközben szüntelenül figyelte a kronométerét. Úgy látszik, szerencséje volt a jóslataival, mert a tutaj hirtelen megindult, szakadozott iramban haladt, és két perc múlva újra megállt.

- Rendben van - mondta a nagybátyám, az óráját figyelve -, tíz perc múlva újra megindul.

- Tíz perc múlva?

- Igen. Olyan vulkánal van dolgunk, amelyiknek a kitörése szakaszos. Együtt lélegzünk vele.

Teljesen igaza volt. A megjelölt percben hihetetlen sebességgel újra megindultunk. Meg kellett kapaszkodnunk a gerendákban, hogy le ne röpüljünk a tutajról. Aztán megint csend.

Nem tudnám megmondani, hányszor ismétlődött meg ez a folyamat, de az biztos, hogy minden alkalommal nagyobb erővel löködtünk tovább; már olyan volt, mintha ágyúból lőttek volna ki. A szünetekben fulladoztunk, felszökkenés közben a forró levegő fojtotta belénk a lélegzetet. Arról ábrándoztam, milyen csodálatos volna, ha hirtelen az Északi-sarkon találnám magam, mínusz 30 fokos hidegben. Izgatott fantáziám a sarkvidék jégmezőire vitt, arra vágytam, hogy meghempereghessek a hószőnyegen. Az ismétlődő rázkódások következtében már úgy szédültem, hogy Hansnak többször is meg kellett fognia, nehogy összezúzzam a fejem a gránitfalon.

A következő órák eseményeiről egyetlen pontos emlékem sincs. Rémlik, hogy a detonációk egymást követték, a masszívum ingott, valami erő megpörgette a tutajt. Imbolyogtunk a lávahullámokon, a hamueső közepén, üvöltő hangok vettek körül. A szélvihar hatalmas ventillá-

torként táplálta a föld alatti tüzet. Még egyszer, utoljára felvillant előttem Hans arca a tűz fényében, aztán már nem éreztem mást, csak szörnyű félelmet, akár azok a halálraítéltek, akiket egy ágyú torkára kötöznek, és ott várják, hogy az eldördülő lövés a levegőbe vesse szét-tépett testüket.

44.

A Stromboli!

Amikor újra felnyitottam a szemem, éreztem, hogy Hans erős keze tart az övemnél fogva. Másik kezével nagybátyámat támogatta. Nem sebesültem meg súlyosan, de össze voltam törve, minden tagom fáj. Egy hegy oldalán feküdtem, két lépésre a szakadéktól, ahová könnyen belezuhanhattam volna. Hans a haláltól mentett meg, amikor lefelé gurultam a kráter oldalán.

- Hol vagyunk? - kérdezte nagybátyám. Láthatólag nagyon bosszús volt, amiért visszakerültünk a Földre.

A vadász megrándította a vállát, annak jeléül, hogy nem tudja.

- Izlandban?

- *Nej* - felelte.

- Hogyhogy nem?! - kiáltott fel a professzor.

- Hans biztosan téved - emelkedtem fel.

Úgy látszik, ez az utazás, számtalan meglepetése után, még egyet tartogatott nekünk. Arra számítottam, hogy örök hóval borított csúcst pillantok meg, az északi vidékek pusztasíkságai közepén, a sarki égbolt sápadt sugaraiban fürdő tájat. Éppen ellenkezőleg: napsütötte hegyoldalon feküdtünk, teljes erőből tűzött ránk a napfény.

Nem akartam hinni a szememnek, de a perzselő sugarak nem hagytak kétséget. Félmeztelenül kerültünk ki a kráterből, és a két hónapja nem látott égtest bőven ontotta ránk sugarait.

Amikor a szemem hozzászokott a már elfelejtett ragyogáshoz, megpróbáltam helyrehozni képzeletem tévedéseit. Eddig azt hittem, hogy a Spitzbergákon vagyok, és most nem egykönnyen tettem le erről az elképzelésről.

Elsőnek a professzor szólalt meg:

- Ez bizony igazán nem hasonlít Izlandra.

- És a Jan Mayen-szigetre?

- Arra se jobban. Ez nem északi vulkán, nincsenek se gránitdombok, se hósipkák.

- De hát...

- Nézz csak arra, Axel!

Éppen a fejünk felett, legfeljebb ha 150 méternyire tőlünk, egy vulkán krátere tornyosodott. Negyedóránként óriási dördüléssel magas lángoszlop csapott fel belőle, hamu-, salak- és lávaesőt sodorva magával. Éreztem, hogyan rázkódik a hegy, hogyan lélegzik, mint valami óriás bálna, amikor tüzet és gőzöket hány roppant kopoltyúin. Alattunk, a meredek hegyoldalon, a vulkáni kőzetek 2-300 méter mélységben terültek el, így a vulkán maga csak 200 méter magas

volt. A hegy lába úgy tűnt el a fák közt, mintha virágkosárból nyúlna ki: láttam olajfákat, fügét és sötétvörös fürtöktől roskadozó szőlőtöveket.

Ez bizony nem a sarkvidék volt, be kellett ismernem.

A zöld lombövezet mögött tenger vagy tó fénylő vize terült el, a varázsos birodalom körülöttünk csak néhány mérföldes sziget volt. Keletre kis kikötőt láttunk, mellette néhány ház. A kikötőben furcsa formájú hajócskák ringatóztak a kék habokon. A vízben mindenfelé apró szigetek emelkedtek, olyan sok, hogy szinte nyüzsgött tőlük a táj. Nyugaton a horizont szélén távoli partok domborodtak, egy helyütt szépen ívelt kék hegyek, másutt, messzebb, magas vulkán, csúcsán a jellegzetes füstcsóvával. Északon óriási víztükör csillogott a napfényben; csak itt-ott tűnt fel rajta egy árbo c csúcsa vagy egy szél duzzasztotta vitorla vászna.

Csodálatosan szép volt a táj, és a látvány váratlansága még megszázsorozta szépségét.

- Hol vagyunk, hol lehetünk? - suttogtam.

Hans közönyösen hunyta be a szemét, a nagybátyám értetlenül nézett.

- Akárhol is, itt egy kicsit meleg van - mondta. - A kitörések nem szűnnek, és igazán nem volt érdemes élve kijutnunk a vulkánból, ha most aztán egy szikladarabot kapunk a fejünkre. Menjünk le a hegyről, és lássuk, hogy állunk. Különben is halálosan éhes és szomjas vagyok.

A professzor igazán nem volt szemlélődő fajta. Én bizony megfedkeztem minden bajomról, és még órákig ott tudtam volna állni, de indulnom kellett társaim után.

A vulkán oldalán meredek volt a lejtők. Hamuhalmokon csúszunk le, kerülgetve a lávafolyamokat, amelyek tüzes kígyókként tekergőztek. Lefelé menet szüntelenül izgatottan beszéltem, mert túlságosan tele voltam élménnyel ahhoz, hogy hallgassak.

- Ázsiában vagyunk, Indiában, a Maláj-szigeteken, Óceánia szívében! Átkeltünk a fél glóbus alatt, Európával szemben bukkantunk ki!

- És az iránytű? - figyelmeztetett a nagybátyám.

- Igaz, az iránytű - jöttem zavarba. - Ha annak hiszünk, akkor állandóan északnak tartottunk.

- Talán hazudott.

- Hogy hazudott volna?

- Vagy talán ez az Északi-sark.

- Északi? Ugyan, dehogy...

Érthetetlen, megmagyarázhatatlan dolog. Nem tudtam, mit gondoljak.

Közeledtünk a zöldellő tájhoz, de jó volt ilyet látni! Gyötört az éhség és a szomjúság. Szerencsére két óra járás után szép helyre értünk, tele olajfákkal, szőlővel, gránátalma fakkal, melyek mintha a vándoroknak kínálták volna gyümölcseiket. Egyébként amilyen bajban voltunk, nem is nagyon érdekelt bennünket, kié az a gyümölcs... Micsoda boldogság volt beleharapni a zamatos almába, leszakítani a sötétvörös szőlőfürtöket! Nem messze a fűben, a fák árnyékában friss vízű forrást találtam. Élvezet volt megmosni az arcunkat és kezünket.

Miközben ezeket az örömekeket élveztük, megjelent egy gyerek két olajbokor között.

- Nézzétek, egy helybeli lakos, ennek a szép vidéknek a lakója! - kiáltottam.

Rosszul öltözött, beteges arcú, szegény kicsi gyerek volt. A külsőnk nagyon megijesztette, de nem is csoda: félmeztelenek voltunk, a szakállunk megnőtt, sápadt volt az arcunk - mindenki megijedt volna tőlünk, talán az útonállókat kivéve.

A gyerek el akart szaladni, de Hans utána eredt, és visszahozta, akárhogy sivalkodott és rugdálódzott is.

A nagybátyám igyekezett megnyugtatni, és németül szólt hozzá:

- Hogy hívják ezt a helyet, te gyerek?

A kisgyerek nem válaszolt.

- Úgy látszik, nem Németországban vagyunk - szögezte le a nagybátyám.

Megismételte ugyanazt a kérdést angolul. A gyerek erre se szólt semmit. Nagyon kíváncsi voltam, mi lesz.

- Csak nem néma?! - kiáltott fel a professzor, miután franciául is megismételte a kérdést - nagyon büszke is volt rá, mennyi nyelvet tud.

A gyerek továbbra is hallgatott.

- Próbáljuk meg olaszul - mondta végül a professzor. - *Dove noi siamo?*

- Igen, hol vagyunk? - ismételt meg türelmetlenül.

A gyerek nem felelt.

- Hallod-e, megszólalsz végre?! - futotta el a méreg a nagybátyámat, és megrázta a gyereket a fülénél fogva. - *Come si chiama questa isola?*

- *Stromboli* - felelt a kis lurkó, kicsúszott Hans keze közül, és elfutott az olajfák között a rétre.

Törődtünk is vele! A Stromboli! Hogyan hatott képzeletemre ez a váratlan név! A Földközi-tengernél voltunk, a mitológiai emlékü aioli szigetvilág közepén, az antik Sztrongyulében, ahol Aiolosz tartotta féken a szeleket és viharokat. És a kelet felé domborodó kék hegyek, hiszen akkor azok a calabriai hegyek. És délen a vulkán, az Etna, maga a vad Etna!

- Stromboli, Stromboli - ismételtettem.

A nagybátyám mozdulatai, szavai ugyanazt fejezték ki, amit én éreztem. Úgy viselkedtünk, mintha kórusban énekelnék ugyanazt a szólamot.

Micsoda utazás! Micsoda csodálatos utazás! Egyik vulkánon bementünk a föld alá, a másikon kijöttünk, de ez a másik 1200 mérföldre volt a Snaefellstól, Izland isten háta mögötti, kopár vidékétől. Expedíciónk elvezetett minket a Föld legharmonikusabb tájára. Otthagytuk az örök hó világát, és eljutottunk oda, ahol örökké zöldell minden, otthagytuk a jégmezők fölötti szürke ködöt, és elkerültünk Szicília azúrkék ege alá!

Jóllaktunk gyümölccsel és friss vízzel, aztán útnak indultunk Stromboli kikötő felé. Nem tartottuk volna okosnak megmondani, honnan kerültünk ide, a babonás olaszok biztosan démonoknak tartottak volna, akiket a pokol vetett fel. Meg kellett elégednünk azzal, hogy egyszerű hajótörötteknek tartsanak. Ez nem volt olyan dicső, de mindenesetre biztonságosabb.

Hallottam útközben, hogy nagybátyám halkán beszélt maga elé:

- De az iránytű! Az iránytű északot jelzett. Mi ennek a magyarázata?

Fölényes arcot vágtam.

- Egyszerűen nem kell magyarázatni, és kész.

- De az már nagy szégyen volna, ha egy akadémikus nem találná meg valami természeti jelenség magyarázatát.

És hiába volt nagybátyám félig meztelen, a derekán a bőrvél és az orrán leeresztett pápaszemmel egyszeriben visszavédlett félelmetes professzorrá.

Egy órával azután, hogy elhagytuk az olajerdőt, megérkeztünk a San Vicenzó-i kikötőbe, ahol Hans elkérte tizenharmadik heti bérét. Meleg kézszorítás kíséretében kapta meg a pénzt.

Ő ugyan szokás szerint nem osztozott a mi nagyon is érthető meghatódottságunkban, de azért most még ő is megengedett magának egy nála szokatlanul túlradó mozdulatot: könnyedén megszorította a kezünket, és mosolygott.

45.

Az iránytű titka

Történetünkben biztosan kételkedni fognak még olyanok is, akik általában nem lepődnek meg semmin. De én előre is felvérteztem magam az emberi hitetlenkedéssel szemben.

A Stromboli halászok a hajótörötteknek kijáró figyelemmel fogadtak bennünket. Elláttak ruhával és ennivalóval. Negyvennyolc órai várakozás után, *augusztus 31-én* egy kis gőzhajó elvitt bennünket Messinába, ahol néhány napot pihentünk, hogy összeszedjük magunkat a fáradságok után.

Szeptember 4-én felszálltunk a Volturne francia postahajóra, és három napra rá Marseille-be értünk. Egyetlen gondolat foglalkoztatott útközben: az az átkozott iránytű. Ez az érthetetlen rejtély egy pillanatra se hagyott nyugodnom. *Szeptember 9-én* este érkeztünk meg Hamburgba.

Le nem tudom írni, hogy meglepődött Márta, milyen boldog volt Grauben.

- Most már igazi hős vagy, és ugye, most már nem lesz szükség arra, hogy itt hagyj engem? - suttogta menyasszonyom.

A szemébe néztem. Sírt-nevetett egyszerre.

Képzeltetik, mekkora szenzációt keltett Hamburg városában Lidenbrock professzor hazaérkezése. Márta bizony fecsegett az elindulásunk után, így az egész világon elterjedt a híre, hogy a Föld középpontjába utazunk. Nem akarták elhinni, és most, hogy viszontláttak minket, most se hitték el jobban.

De Hans jelenléte és néhány Izlandból érkezett információ megváltoztatta a közvéleményt.

A nagybátyám egy csapásra híres ember lett, én pedig egy híres ember unokaöccse - és ez is valami. A város ünnepséget rendezett a tiszteletünkre. Nyilvános ülés volt az akadémián, ahol a professzor beszámolt az útról. Mindenről beszélt, kivéve az iránytűügyet. Ugyanaznap elhelyezte a városi levéltárban a Saknussem-iratot, és kifejezte sajnálkozását, amiért még az ő akaratánál is erősebb körülmények megakadályozták abban, hogy egészen a Föld középpontjáig kövesse az izlandi kutató nyomait. Szerény maradt a dicsőségben, ami csak növelte a hírnevét.

Ennyi tisztesség persze irigyeket is támaszt. Nem is volt bennük hiány; és minthogy a tényeken alapuló elméletei mind cáfolták a középponti hő teóriáját, szóban és írásban állandó vitákat folytatott a világ minden táján élő tudósokkal.

Ami engem illet, én nem tudom elfogadni az ő kihűlési elméletét. A látottak ellenére hiszek és mindig is hinni fogok a középponti hőben, de elismerem, hogy bizonyos, egyelőre pontosan meg nem határozott körülmények módosíthatják ezt a törvényt.

A dicsőség első, boldog idejében bánat is ért: Hans minden marasztalás ellenére hazautazott Hamburgból. Neki köszönhattunk mindent, de nem akarta hagyni, hogy megháláljuk, amit tett. Elfogta a honvágy Izland után.

- *Farvell!* - mondta egy nap, és ezzel az egyszerű búcsúszóval elutazott Reykjavíkba. Szerencsén meg is érkezett.

Nagyon összeszoktunk a mi derék dunnalúd-vadászunkkal. Ha távol is van, sose fogjuk elfelejteni, hogy neki köszönhetjük az életünket, és nem halok meg addig, míg egyszer viszont nem látom.

Végezetül elmondom, hogy ez az *Utazás a Föld középpontja felé* nagy szenzációt keltett az egész világon. Minden nyelvre lefordították, minden országban kinyomták, a legfontosabb újságok közöltek belőle részleteket, és a hívők és a hitetlenek táborában egyforma hévvel kommentálták, vitatták, támadták vagy védtek. És ami ritkaság: nagybátyám egész életében élvezhette a kivívott dicsőséget, nem akadt olyan ember, Barnum urat is beleértve, aki ne arra biztatta volna, hogy váltsa jó pénzre ezt a dicsőséget az Egyesült Államokban.

De egy bosszúság, vagy azt is mondhatnám, egy kínos érzés megmaradt a dicsőség közepette: az iránytű emléke. Egy tudósak az ilyen megmagyarázhatatlan jelenség valóságos szellemi kínpad.

Egy nap a nagybátyám ásványgyűjteményét rendezgetve észrevettem a hírhedt iránytűt, és forgatni kezdtem. Hat hónapja ott feküdt egy sarokban, mit sem törődve azzal, mennyi gondot okozott.

És egyszerre nagyot kiáltottam meglepetésemben! A professzor odafordult.

- Mi történt?

- Az iránytű...

- Mi van vele?

- A tűje délre mutat, nem északra!

- Mit beszélsz?!

- Nézze meg! Felcserélődtek a pólusai.

A nagybátyám vizsgálgatta, összehasonlított, aztán úgy felpattant, hogy beleremegett a ház.

Fény gyulladt az agyában, de az enyémben is! Amint visszanyerte a hangját, megszólalt:

- Így tehát attól kezdve, hogy a Saknussem-fokra értünk, ennek az átkozott iránytűnek a mutatója délre mutatott észak helyett!

- Nyilvánvalóan.

- Akkor érthető a tévedésünk. De mi lehetett az oka, hogy megfordult?

- Ezt könnyű megmagyarázni.

- Hát magyarázd meg, fiam!

- A Lidenbrock-tengeri viharban az a tűzgömb, amelyik megmágnesezte a tutaj fémrészeit, egyszerűen eltérítette az iránytűnket.

A professzor elnevette magát.

- Hát persze! Az elektromosság tréfája volt!

Ettől kezdve az én nagybátyám volt a legboldogabb tudós a világon, és én a legboldogabb ember, mert az én szép kis virlandi leánykám nevelt leányból a königstrassei ház úrnője lett, úgy is, mint a professzor unokahúga, úgy is, mint az én feleségem. Azt talán mondanom sem kell, hogy nagybátyámat pedig, a híres Otto Lidenbrock professzort világszerte minden tudományos, földrajzi és mineralógustársaság levelező tagjának választotta.

-&-